

Stanisław STĘPIEŃ Ihor CZORNOWOŁ
Станіслав СТЕМПЕНЬ Ігор ЧОРНОВОЛ

Powstańcy Styczniowi we Lwowie

**Учасники Січневого
повстання у Львові**

1863

Za naszą i waszą wolność...

За нашу і вашу свободу...

Stanisław STĘPIEŃ Ihor CZORNOWOŁ
Станіслав СТЕМПЕНЬ Ігор ЧОРНОВОЛ

Powstańcy Styczniowi we Lwowie

**Учасники Січневого
повстання у Львові**

1863

Za naszą i waszą wolność...

За нашу і вашу свободу...

Sztandar Powstania Styczniowego
Domena publiczna

*Bracia, kontynuujcie bez zmrużenia oka walkę za kraj i wiarę.
Bądźcie pewni, że Polska powstanie znowu kiedyś.
Ta wiara daje mi radość w chwili śmierci!*

Słowa powstańca ks. Izzydora Norejki wypowiedziane przed egzekucją 11 listopada 1863 r.

*Брати, продовжуйте боротися за свою країну і свою віру, не моргнувши оком.
Будьте певні, що Польща колись воскресне.
Ця віра дає мені радість у хвилину смерті!*

Слова повстанця о. Ізидора Норейка, сказані перед стратою 11 листопада 1863 р.

Powstanie Styczniowe w Królestwie Polskim i na ziemiach zabranych (1863-1864)

22 stycznia 1863 r. wybuchło kolejne polskie ogólnonarodowe powstanie przeciwko Rosji carskiej. Polacy pragnęli wolności. Powstanie było największym i najdłużej trwającym zrywem niepodległościowym Polaków w okresie zaborów. Władze powstańcze wezwały do walki z carem zarówno Polaków, jak i inne narody przedrozbiorowej Rzeczypospolitej *bez różnicy wiary i rodu, pochodzenia i stanu*. Ludności chłopskiej ogłoszono dekret uwłaszczeniowy. Pierwszym dyktatorem powstania został gen. Ludwik Mierosławski (17 II – 11 III 1863), drugim – gen. Marian Langiewicz (11 – 18 III 1863), a ostatnim gen. Romuald Traugutt (17 X 1863 – 10 IV 1864). Powołano Rząd Narodowy, podzielono kraj na województwa i powiaty, mianowano ich naczelników – stworzono tajne państwo polskie w granicach przedrozbiorowych. Do władz terenowych należało ściąganie podatków, administrowanie miastami, utrzymanie poczty, aprowizacja walczących oddziałów, opieka nad rodzinami powstańców. Demokratyczne i wolnościowe hasła powstańcze przyciągały ochotników z Francji, Włoch, Niemiec, Anglii, Szwajcarii i Węgier, a nawet postępowych oficerów z armii rosyjskiej (m.in. Ukraińcy Andrij Potebnia i Mykoła

Січневе повстання в Королівстві Польському та землях інкорпорованих до складу Російської імперії (1863-1864 рр.)

22 січня 1863 року спалахнуло чергове загальнонаціональне повстання проти царської Росії. Поляки прагнули свободи. Повстання було найбільшим і найтривалішим польським повстанням в період поділів. Повстанські керівники закликали до боротьби з царом зарівно поляків, як теж інші народи колишнього Королівства Польського, *незалежно від віри та роду, походження та стану*. Селянам оголошено декрет про скасування кріпосного права. Першим диктатором повстання був генерал Людвік Мерославський (17 II – 11 III 1863), другим – генерал Мар'ян Лангевич (11 III – 18 III 1863), останнім – генерал Ромуальд Траугут (17 X 1863 – 10 IV 1864). Було створено Національний уряд, край поділено на воєводства та повіти, призначено їхніх керівників – фактично створено підпільну польську державу в кордонах перед поділами. Місцева влада відповідала за збір податків, адміністрацію міст, пошту, тилове забезпечення бойових підрозділів, опіку над сім'ями повстанців. Демократичні та вільні повстанські гасла приваблювали добровольців

Marian Melchior Antoni Langiewicz – generał i dyktator Powstania Styczniowego
Domena publiczna

Romuald Traugutt ps. „Michał Czarnecki” – generał, dyktator Powstania Styczniowego
Domena publiczna

Nieczaj, Rosjanin Antonij Trusow). Powstańców wspierali Polacy z pozostałych zaborów. Prawdziwym zapleczem dla Powstania Styczniowego, była Galicja. Dostarczano stamtąd broń i amunicję, żywność, odzież, materiały opatrunkowe, a przede wszystkim formowano tam ochotnicze oddziały powstańcze. Niestety znacznie gorzej było w zaborze pruskim. Zorganizowane w Wielkopolsce oddziały nie zdołały przebić się przez granicę dobrze obstawioną przez wojska pruskie.

Władze carskie rzuciły przeciwko powstańcom ponad 100-tysięczną armię, która postępowała brutalnie i z okrucieństwem, pacyfikowała i paliła wsie. Na Litwie złą sławą zapisał się generał-gubernator Michaił Murawjow „Wieszateli”, a w Królestwie Polskim, namiestnik hrabia Fiodor Berg.

Powstańcy w ciągu niemal dwóch lat stoczyli ponad 1200 bitew i potyczek. Przez oddziały Powstania Styczniowego przewinęło się około 200 tys. osób, zarówno z rodzin szlacheckich, jak i w mniejszym stopniu z mieszczaństwa i chłopstwa.

Mimo początkowych sukcesów powstanie zakończyło się klęską. W Królestwie Polskim na polach bitew poległo kilkanaście tysięcy powstańców. Rozstrzelano lub powieszono ok. 700 osób, a ponad 28 tys. wysłano etapami na Syberię; skonfiskowano kilka tysięcy majątków szlacheckich, oddając je na licytację lub obdarowując nimi oficerów rosyjskich. W ramach represji wiele miast pozbawiono praw miejskich, przyczyniając się do ich upadku. Skasowano te klasztory, które angażowały

z Francji, Italii, Niemczech, Anglii, Szwajcarii ta Uгорщини, навіть прогресивних офіцерів російської армії (зокрема, українців Андрія Потебню й Миколу Нечая, росіянина Антонія Трусова). Повстанців підтримали поляки з польських територій під владою Пруссії та Австрії, надаючи добровольців, зброю та харчі. На жаль, повстанські загони, сформовані у Великопольщі, не змогли перетнути кордони, жорстко контрольовані пруською армією. Натомість з Галичини на російський терен вдалося прорватися тільки деяким.

Царат кинув проти повстанців 100-тисячну армію, яка діяла брутально й жорстко, в Литві пacyфікували й палили села – лиху славу залишив по собі генерал-губернатор Михайло Муравйов «Вішателі», а в Королівстві Польському, намісник граф Федір Берг. Знищено культурні цінності. За майже два роки повстання відбулося приблизно 1200 боїв і сутичок. Через повстанські підрозділи пройшло близько 200 тис. осіб, передовсім шляхти, але також селян і міщан.

Незважаючи на перші успіхи, повстання закінчилося катастрофою. На полях битв у Королівстві Польському загинуло кільканадцять тисяч повстанців. Розстріляли або повішали бл. 700 осіб, понад 28 тис. етапували на Сибір. Декілька тисяч шляхетських маєтків конфіскували та продали на аукціонах або роздали російським офіцерам. Внаслідок репресій чимало міст позбавили муніципальних прав, що спричинило їхній занепад. Монастирі, ченці яких

Zygmunt Padlewski, generał Powstania Styczniowego
Домена публічна

Ludwik Mierosławski, generał Powstania Styczniowego
Домена публічна

Maksymilian Gierymski, „Patrol powstańczy”
Domena publiczna

się w ruch oporu. 5 sierpnia 1864 r. na stokach Cytadeli Warszawskiej powieszono członków Rządu Narodowego: Romualda Traugutta, Romana Żulińskiego, Józefa Toczyskiego, Rafała Krajewskiego i Jana Jeziorańskiego; ale już wcześniej 15 maja 1863 r. rozstrzelano w Płocku gen. Zygmunta Padlewskiego (pół roku później w twierdzy kijowskiej skazano na śmierć i rozstrzelano jego ojca Władysława).

Powstanie pod naporem wroga upadło. Powstańcy jednak nie ulegli, a podjęli pracę organiczną na rzecz budowy potencjału kulturowego i ekonomicznego rozdartego między trzech zaborców narodu. Największe możliwości mieli w zaborze austriackim, wykorzystali je stając się politykami, twórcami kultury i nauki, działaczami na polu gospodarczym, zarówno jako przedsiębiorcy, inżynierowie, jak i robotnicy. Należący zaś do warstwy ziemiańskiej, zaczęli stosować nowoczesne narzędzia i metody uprawy ziemi, stając się wzorem dla miejscowych społeczności chłopskich. Po powstaniu z przedstawicieli wszystkich tych klas i warstw rodziła się polska inteligencja.

Pamięć Powstania Styczniowego weszła nie tylko do skarbniicy historycznej znacząco wpływając na ukształtowanie się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków, ale także wpływała na dzieje innych narodów tworzących przed rozbiorami wspólne wielonarodowe państwo – Rzeczpospolitą, w tym zwłaszcza Litwinów, Ukraińców i Białorusinów.

брали участь у русі опору, закрили. 5 серпня 1864 р. у Варшавській цитаделі повішали членів Національного уряду Ромуальда Траугута, Романа Жулінського, Йосифа Точиського, Рафаїла Краєвського та Яна Єзьоранського; ще раніше, 15 травня 1863 р., розстріляли генерала Зигмунта Падлевського в Плоцьку (через півроку в київській фортеці засудили на смерть і розстріляли його батька Владислава).

Під ворожим натиском повстання зазнало поразки. Проте повстанці не здалися й розпочали органічну працю в напрямку розбудови культурного та економічного потенціалу народу, роздertoго загарбниками на три частини. Найбільші можливості вони мали на підавстрійській території, і використали їх сповна, ставши політиками, працівниками культурної сфери, науковцями, діячами на економічному полі: підприємцями, інженерами та робітниками. Хто належав до верстви дідичів, почав використовувати сучасні знаряддя і технології обробітку землі, показавши приклад місцевим сільським громадам. Після повстання з представників усіх цих класів і верств формувалася польська інтелігенція.

Пам'ять про повстання 1863–1864 рр. увійшла не лише в польську історичну скарбницю, суттєво вплинувши на формування сучасної національної свідомості поляків, а й вплинула на історію інших народів, які до поділів творили спільну багатонаціональну державу – Річ Посполиту, особливо литовців, українців і білорусів.

Dowódcy Powstania Styczniowego: Marcin Borelowski, Dionizy Czachowski, Marian Langiewicz, Anna Henryka Pustowójtówna, Francois Rochebrune
Pocztówka z 1903 r. PWIN

Pomnik oficera Powstania Styczniowego Mikołaja Nieczaja
Fot. Stanisław Stępień

Ziemie polskie podczas Powstania Styczniowego
Domena publiczna

Po Powstaniu – „Zacisza przystań” w grodzie nad Pełtwią

Gdy wybuchło Powstanie Styczniowe lwowianie ochotniczo zaciągali się w szeregi powstańcze, a ci którym nie udało się przedostać przez granicę austriacko-rosyjską, organizowali wszelkiego rodzaju pomoc dla walczących. Zaopatrywali ich w broń, odzież, żywność, redagowali i drukowali ulotki oraz literaturę patriotyczną. Nierzadko ponosili za to surowe kary więzienia i popadali w niełaskę władz austriackich.

Gdy powstanie upadło, wielu jego uczestników zdecydowało się osiedlić w mieście nad Pełtwią, mimo iż wcześniej ze Lwowem związani nie byli. Przybywali tam także powracający z Sybiru, zwłaszcza po roku 1867. Przez następne dziesięciolecia byli powstańcy angażowali się w życie naukowe, kulturalne, społeczne i gospodarcze miasta. Byli prezydentami, profesorami i rektorami tamtejszego uniwersytetu, pisarzami, artystami, działaczami społecznymi i gospodarczymi. Tak jak kiedyś o Polskę walczyli z bronią w ręku, tak później swym talentem i codzienną żmudną pracą służyli

Після повстання – «Затишна пристань» в місті над Полтвою

Коли вибухнуло Січневе повстання, львів'яни та галичани вступали до лав повстанців добровільно, а кому не вдалося перетнути австро-російський кордон, організовували всіляку допомогу для бійців: постачали зброю, одяг, харчі, редагували та друкували листівки й патріотичну літературу. За це нерідко вони потрапляли в немилість австрійської влади й отримували суворі терміни ув'язнення.

Після поразки повстання чимало його учасників вирішило оселитися в місті над Полтвою, незважаючи на те, що раніше пов'язані зі Львовом не були. Прибували сюди й сибірські засланці, особливо після 1867 р. У наступні десятиліття колишні повстанці брали активну участь у науковому, культурному, громадському та економічному житті міста. Серед них – бургомістри, професори та ректори місцевого університету, письменники, художники, громадські та господарські діячі. Колись вони зі зброєю в руках воювали за Польщу, а згодом служили народові й своєму

Polskie kobiety w żałobie narodowej, noszonej od 1861 roku i po upadku Powstania Styczniowego.

Na zdjęciu: Emilia Heurichowa i jej cztery córki: Teodora, Helena, Julia i Emilia

Domena publiczna

Chorąży Szymon Wizunas Szydłowski, zwany Szymkiem.

Fot. z końca XIX w.

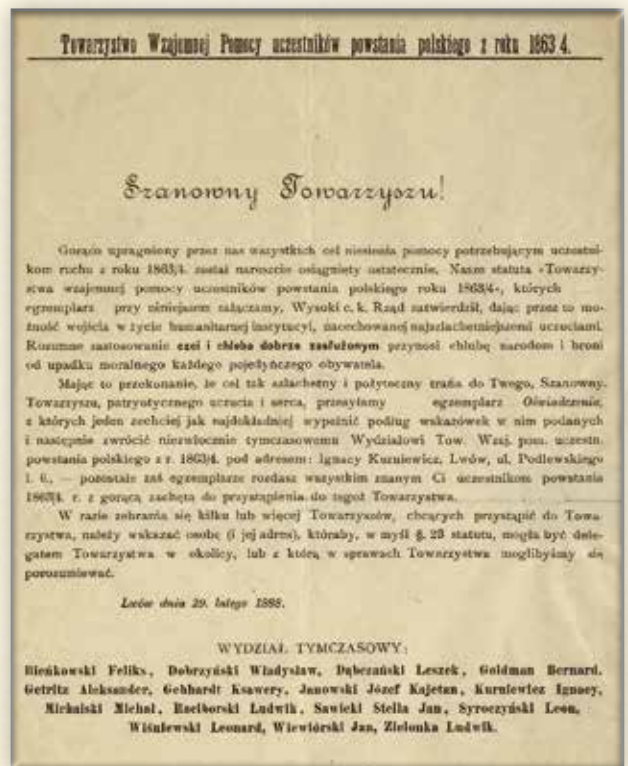
„Nowości Ilustrowane” 1914, nr 44

narodowi i swemu miastu. Ale także miasto o nich pamiętało.

Towarzysze broni utrzymywali braterskie więzi, bogatsi wspierali ubogich, wszyscy kultywowali pamięć o powstaniu. Swą patriotyczną siłą oddziaływali na młode pokolenia Polaków. Społeczność Lwowa otaczała ich szacunkiem i opieką, zwłaszcza najuboższych. W 1870 r. powołano Towarzystwo Opieki Narodowej, wspierające tych, którzy pragnęli kontynuować naukę i studia, utrzymywano dla nich Gospodę i Dom Weteranów. Gdy władze austriackie w 1874 r. zawiesiły działalność Towarzystwa, byłych powstańców wspierali ofiarni mieszkańcy Lwowa i bogatsi współtowarzysze walk. W roku 1887 powołano nową organizację Towarzystwo Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego z roku 1863/1864, gdy jednak i ono zostało przez władze po kilku miesiącach rozwiązane, lwowianie już w marcu roku następnego powołali do życia Towarzystwo Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego z roku 1863/1864. Znaczącą rolę w założeniu Towarzystwa odegrał były powstaniec Józef Kajetan Janowski, były sekretarz stanu Rady Narodowej i członek Komitetu Centralnego Narodowego. Prócz niego wśród założycieli, a następnie aktywnych działaczy organizacji byli: Wojciech Biechoński, Feliks Bieńkowski, Antoni Jaxa Chamiec, Leszek Dąbcański, Władysław Dobrzański, Bernard Goldman, Ksawery Gebhardt, Aleksander Getritz, Zygmunt Kieszkowski, Ignacy Kurniewicz, Stanisław Niemczynowski, Józef hr. Męciński, Michał Michal-

miętu swoim talentem ta щоденною працею. Але й місто пам'ятало про них.

Бойові побратими утримували товариські зв'язки, заможніші підтримували бідних, усі разом плекали пам'ять про повстання. Їхній патріотизм вплинув на молоді покоління поляків. Львівська громадськість оточила їх повагою й опікою, особливо – найбідніших. У 1870 році засновано Товариство національної опіки, яке підтримувало тих, хто бажав продовжити науку й освіту, для них відкрили Господу й Дім ветеранів. Коли 1874 р. австрійська влада заборонила діяльність Товариства, колишніх повстанців підтримали львівські благодійники та заможніші побратими. У 1887 р. виникла нова організація – Товариство ветеранів 1863–1864 рр., але коли через кілька місяців влада його розпустила, в березні наступного року львів'яни заснували Товариство взаємної допомоги повстанців 1863–1864 рр. Значну роль у заснуванні Товариства відіграв повстанець Йосиф Каєтан Яновський, колишній державний секретар Національної ради та член Національного центрального комітету. Серед його активних діячів були: Войцех Бехонський, Фелікс Беньковський, Леонард Вісьневський, Ян Вєвюрський, Антоній Якса Хамец, Лешек Домбчанський, Владислав Добжанський, Броніслав Дулемба, Ігнатій Древновський, Бенедикт Дибовський, Бернард Гольдман, Ксавєри Гебгардт, Олександр Гетріц, Ігнатій Курневич, Станіслав Немчиновський, Зигмунт Кешковський, Францішек Сава, граф Генрик Скарбек,

Artur Grottger, *Pożegnanie powstańca*
 Domena publiczna

ski, Ludwik Raciborski, Adam Sapieha, Franciszek Sawa, Henryk hr. Skarbek, Jan Stella Sawicki, Leon Syroczyński, Karol Widman, Leonard Wiśniewski, Jan Wiewiórski, Arnold Zamorski, Ludwik Zielonka. Towarzystwo utworzyło oddziały w wielu miastach Galicji i Królestwa Polskiego. Należeli do niego zarówno ci co walczyli z bronią w ręku, jak i ci co powstanie w różny sposób wspierali, za co byli przez zaborców represjonowani.

W roku 1902 w 42 oddziałach Towarzystwa na terenie samej tylko Galicji zrzeszonych było 860 członków. To staraniem Towarzystwa na Cmentarzu Łyczakowskim założono tzw. „Górkę Powstańców”, gdzie przez lata chowano zmarłych weteranów polskiego zrywu niepodległościowego. Pogrzeby te często przeradzały się w wielkie manifestacje narodowe.

Лев Сирочинський, Арнольд Заморський, Богуслав Льоншам, граф Йосиф Менцінський, Міхал Міхальський, Людвік Раціборський, Ян Стелла Савіцький, князь Адам Станіслав Сапіга, Кароль Відман, Арнольд Заморський, Людвік Зельонка. Товариство відкрило філії (делегатури) у багатьох містах Галичини та Королівства Польського.

У 1902 р. лише в Галичині 42 відділи Товариства об'єднували 860 членів. То завдяки Товариству закладено т. зв «Гірку повстанців» на Личаківському цвинтарі, де впродовж довгих років ховали загиблих ветеранів. Їхні похорони нерідко перетворювалися на великі національні маніфестації.

Generałowie i wyżsi dowódcy Powstania Styczniowego we Lwowie

Po upadku powstania we Lwowie osiadło trzech generałów i wielu wyższych oficerów.

Michał Jan Heydenreich (Heidenreich) ps. „Kruk” (1831–1886) – generał wojsk powstańczych.

Pochodził ze spolonizowanej rodziny niemiecko-francuskiej. Był zawodowym oficerem armii carskiej, ukończył Akademię Sztabu Generalnego w Petersburgu, od 1862 r. w stopniu podpułkownika. Był członkiem założonego przez Zygmunta Sierakowskiego konspiracyjnego Koła Oficerskiego. Po wybuchu powstania przeszedł na stronę powstańców i został mianowany naczelnikiem wojennym województw podlaskiego i lubelskiego. Tam podporządkował sobie mniejsze oddziały powstańcze, na czele których 4 sierpnia 1863 r. odniósł zwycięstwo w bitwie pod Chruśliną, a 8 sierpnia rozbił w bitwie pod Żyrzynom ponad półtysięczny rosyjski konwój przewożący pieniądze państwowe. Wziął licznych jeńców, zdobył 2 działa, 400 karabinów i 200.000 rubli zasilając nimi kasę powstańczą. Było to największe zwycięstwo Polaków w cza-

Michał Jan Heydenreich
Domena publiczna

Генерали і вищі офіцери Січневого повстання у Львові (1863–1864 pp.)

Після поразки повстання у Львові осіло троє генералів і чимало вищих офіцерів.

Михайло Ян Гайдєнрайх «Крук» (1831 – 1886) – генерал повстанської армії.

Походив із сполонізованої німецько-французької родини. Професійний офіцер царської армії, підполковник з 1862 р. Перейшов на бік повстанців і був призначений військовим командиром Підляського та Люблінського воєводств. Там підпорядкував собі менші повстанські відділи, на чолі яких 4 серпня 1863 р. переміг у битві під Хруслиною, а 8 серпня розбив у битві під Жиржиним півтисячний російський конвой, який супроводжував транспорт урядових коштів. Захопив чимало полонених, 2 гармати, 400 рушниць і 200 тис. карбованців, які поповнили повстанську касу. Це була найбільша польська перемога під час повстання, яка мала гучний резонанс закордоном. 22 серпня 1863 р. Національний уряд надав йому генеральський титул. Через невдачі повстання виїхав до Галичини, де провів мобілізацію. Проте його загони не вдалося пробитися до Королівства Польського. Лише на чолі незначного відділу дістався до Любліна. Під час реорганізації повстанської армії диктатор Р. Траугут призначив його командиром 1-го корпусу. Не став ним через поразку повстання. Виїхав до Франції, а потім до Великої Британії. Брав участь у франко-пруській війні (1870–1871). Після її завершення оселився у Львові, де спочатку працював на залізниці, а потім заснував власне успішне підприємство з пошиття панчів. Брав активну участь у польському підпіллі, в липні 1877 р. – у з'їзді самостійників у Відні, де створено підпільний Польський національний уряд. Помер 9 квітня 1886 р. і був похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

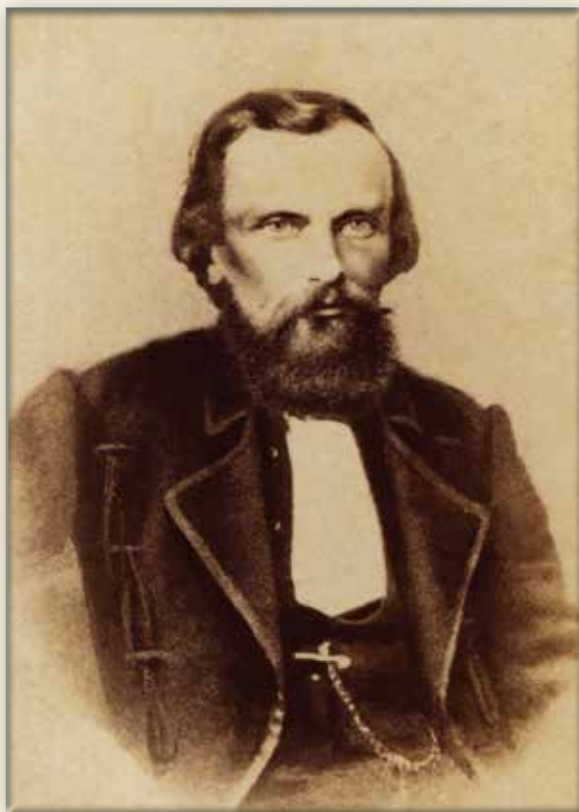
Антоній Єзьоранський (1831 – 1882) – генерал, один з найвидатніших офіцерів повстанської армії.

Його предки походили з єврейської родини франкістів, прадід Йосиф був охрещений у Львові 1759 р. Військову кар'єру розпочав інструктором Національної гвардії, потім брав участь в угорському повстанні (1848) і Кримській війні (1854–1855) на боці Туреччини. У січні 1863 р. призначений полковником і начальником повіту Рава-Мазовецька. На чолі загону

sie powstania, które odbiło się głośnym echem w Europie. Rząd Narodowy 22 sierpnia 1863 r. mianował go generałem. Wobec niepowodzeń walki powstańczej udał się do Galicji, gdzie prowadził akcję mobilizacyjną. Nie udało mu się jednak na czele zorganizowanego oddziału przebić do Królestwa. Jedynie z niewielkim oddziałem przedostał się w lubelskie. W trakcie reorganizacji wojska powstańczego był przewidziany przez dyktatora R. Trautgutta na dowódcę I korpusu. Funkcji tej nie objął z powodu upadku powstania. Wyjechał do Francji, a następnie do Wielkiej Brytanii. Walczył w wojnie francusko-pruskiej (1870-1871). Po jej zakończeniu osiadł we Lwowie, gdzie początkowo pracował na kolei, a następnie założył własne dobrze prosperujące przedsiębiorstwo pończosznicze. Aktywnie uczestniczył w polskiej działalności konspiracyjnej. W lipcu 1877 r. wziął udział w zjeździe działaczy niepodległościowych w Wiedniu, gdzie powołano do życia konspiracyjny polski Rząd Narodowy. Zmarł 9 kwietnia 1886 r. i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Antoni Jeziorański (1831–1882) – generał wojsk powstańczych, jeden z wybitniejszych dowódców.

Jego przodkowie pochodzili z żydowskiej rodziny frankistów (chrzest przyjął we Lwowie w 1759 r. jego pradziad Józef). Karierę wojskową rozpoczął jako instruktor Gwardii Narodowej, następnie walczył w powstaniu węgierskim (1848) oraz w wojnie krymskiej (1854-1855) po stronie Turcji. W styczniu 1863 r. został mianowany pułkownikiem i naczelnikiem powiatu Rawa Mazowiecka. Na czele 400-osobowego oddziału z powodzeniem walczył na Mazowszu. W lutym podporządkował się gen. Marianowi Langiewiczowi, który mianował go generałem. Brał udział w bitwie pod Pieskową Skałą. Wskutek nieporozumień z Langiewiczem przeszedł granicę austriacką. Do powstania powrócił na czele 800-osobowego oddziału składającego się głównie z Galicjan. Mianowany naczelnym wodzem województwa lubelskiego w kwietniu i maju 1863 r. stoczył szereg udanych bitew, m.in. pod Kobylanką, która odbiła się głośnym echem w całym kraju. Przybył wówczas do niego książę Adam Sapieha, przywożąc znaczną ilość amunicji. Nie udało mu się jednak pokonać Rosjan pod Hutą Krzeszowską, ale w dalszych walkach wykazał duży talent wojskowy. Wobec beznadziejności dalszej walki w 1864 r. przeszedł granicę austriacką i złożył broń. Początkowo ukrywał się, ale wytropiony przez policję był więziony w Kufsteinie i Meranie. Zwolniony na mocy amnestii, w czerwcu 1865 r., wyjechał do Paryża, ale po kilku latach powrócił do kraju i osiadł we Lwowie. Podjął wówczas pracę urzędniczą w galicyjskim Wydziale Krajowym. Zmarł

Antoni Jeziorański
Domena publiczna

чисельністю 400 вояків успішно воював у Мазовії. У лютому приєднався до ген. Мар'яна Лангевича, який надав йому звання генерала. Брав участь у битві під Песковою Скалою. Через розбіжності з Лангевичем перетнув австрійський кордон. Повернувся на чолі загону чисельністю 800 вояків, переважно галичан. Призначений командиром Люблінської губернії, у квітні-травні 1863 р. провів низку успішних боїв, його перемога над росіянами під Кобилянкою мала гучний резонанс. Тоді до нього приєднався князь Адам Сапіга, що привіз чимало боеприпасів. Хоча йому не вдалося перемогти росіян під Гутю Кшешовською, але в подальших боях він виявив неабиякий військовий талант. Зважаючи на безперспективність подальшої боротьби, в 1864 р. перейшов австрійський кордон і склав зброю. Спочатку переховувався, але був викритий та ув'язнений у Куфштайні та Мерані. Звільнений внаслідок амністії, в червні 1865 р. виїхав до Парижа, але через кілька років повернувся й оселився у Львові. Працював урядником Галицької крайової управи. Помер 16 лютого 1882 р., похований на Личаківському цвинтарі у Львові. Далеким родичем генерала був відомий польський антикомуністичний діяч Ян Новак Єзьоранський, директор радіостанції «Вільна Європа», який профінансував реставрацію пам'ятника на його могилі на Личаківському цвинтарі. Племінник генерала Ян Єзьоранський (1833–1864)

16 lutego 1882 r. i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim. Dalekim kuzynem generała był znany polski działacz antykomunistyczny Jan Nowak Jeziorański dyrektor Radia Wolna Europa, który w latach dziewięćdziesiątych sfinansował renowację jego grobowca. Brat stryjeczny generała – Jan Jeziorański (1833-1864) był członkiem Rządu Narodowego. Został 5 sierpnia 1864 r. stracony, razem z Romualdem Trauguttem, na stokach Cytadeli Warszawskiej.

Józef Śmiechowski (1798–1875) – generał Powstania Styczniowego (wcześniej uczestnik Powstania Listopadowego).

Był zawodowym wojskowym. W 1820 r. ukończył Szkołę Podchorążych w Warszawie. Po upadku Powstania Listopadowego, w którym walczył w randze majora wojsk polskich, rząd carski skonfiskował jego majątki rodzinne w Cechry i Ujazd. Przebywał na emigracji w Zachodniej Europie. Po wybuchu Powstania Styczniowego powrócił do kraju, gdzie Rząd Narodowy mianował go generałem wojsk powstańczych i odznaczył Orderem Wojskowym Polskim (dawniej był to order Virtuti Militari). Dowodził oddziałem tzw. kosynierów, sformowanym w ziemi czerskiej. Razem z wojskami gen. Antoniego Jeziorańskiego 4 lutego 1863 r. zajął Rawę Mazowiecką i z sukcesem walczył na Mazowszu. Na czele swe-

Józef Śmiechowski
Domena publiczna

Flaga powstańcza
Domena publiczna

входив до складу Національного уряду. Його стратили 5 серпня 1864 р. разом з Ромуальдом Траугутом на схилах Варшавської цитаделі.

Йосиф Смаховський (1798–1875) – генерал повстанської армії 1863 р. (раніше учасник Листопадового повстання 1830–1831 рр.)

Професійний військовий, 1820 р. закінчив Школу підхорунжих у Варшаві. Після поразки повстання 1831 р., в якому брав участь у ранзі майора Війська Польського, царат конфіскував його родинні маєтки Цегри та Уязд. Перебував на еміграції в Західній Європі. Після вибуху повстання 1863 р. повернувся на батьківщину. Національний уряд надав йому ранг генерала і відзначив Польським військовим орденом (раніше – орден Virtuti Militari). Командував підрозділом т. зв «косинерів», утвореним на Черщині. Разом з загоном генерала А. Єзьоранського 4 лютого 1863 р. зайняв Раву-Мазовецьку й успішно воював у Мазовії. Його батальйон брав участь у битві під Малоґощем (24 лютого) та Песковою Скалою (4 березня). Після проголошення Мар'яна Ланґевича диктатором очолив піхотну бригаду. Воював під Хробержем (17 березня) та Гроховиськами (18 березня). Коли Ланґевич виїхав до Кракова, передав командування своїм корпусом Смаховському. Після невдалих боїв Смаховський відступив до Галичини, але згодом знову долучився до повстання на Люблінщині. З 11 травня 1863 р. командував частинами, переданими йому генералом Єзьоранським. Коли повстання почали згасати, відступив до Галичини. Мешкав у Львові, брав участь у самостійницькому русі. Помер 18 червня 1875 р., похований на Личаківському цвинтарі.

Artur Grottger, *Kucie kos*,
z cyklu „Polonia”

Domena publiczna

go batalionu wziął udział w bitwie pod Małogoszczem (24 lutego) i Pieskową Skalą (4 marca). Po ogłoszeniu dyktatury Mariana Langiewicza objął dowództwo brygady piechoty. Walczył pod Chrobrzem (17 marca) i pod Grochowiskami (18 marca). Gdy Langiewicz wycofywał się do Krakowa to przekazał mu dowództwo nad swym korpusem. Po nieudanych walkach z Rosjanami, przedostał się do Galicji, skąd ponownie wyruszył do powstania w lubelskie. Od 11 maja 1863 r. dowodził oddziałami przekazanymi mu przez gen. Jeziorańskiego. Gdy powstanie nie miało dalszych szans wycofał się do Galicji. Zamieszkał we Lwowie, gdzie nadal prowadził działalność niepodległościową. Zmarł 18 czerwca 1875 r., został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Józef de Pinia Pini vel Schoenitz (1825–1893) – podpułkownik armii powstańczej.

Z pochodzenia był Włochem, urodził się w Mediolanie, posiadał dobre wykształcenie wojskowe. Walczył w stopniu kapitana w formacjach Legionów Polskich na Węgrzech (1848–1849). W Powstaniu Styczniowym zaliczano go tam do najlepszych oficerów. Od wiosny do lipca 1863 r. był powstańczym naczelnikiem wojennym 3 powiatów: sieradzkiego, piotrkowskiego i wieluńskiego. Uregulował wzajemny stosunek władz powstańczych: wojskowych i cywilnych, ustanowił powstańcze sądy i przy ich pomocy utrzymywał w lojalności wobec powstańczego rządu urzędników i zwykłych obywateli. 19 lipca 1863 r. został szefem sztabu w brygadzie kawalerii gen. Edmunda Taczanowskiego. Posiadał duże zasługi w sprowadzaniu broni z zagranicy. Dzięki jego staraniom powstały m.in.

Йосиф де Пінія Піні Шеніц (1825 – 1893) – підполковник повстанської армії.

За походженням італієць, народився в Мілані, здобув добру військову освіту. Капітан польських легіонів в Угорщині (1848–1849). Під час Січневого повстання 1863 р. вважався одним з найкращих офіцерів. З весни до липня 1863 р. – на посаді повстанського військового командира в трьох повітах: Серадзькому, Пйотрківському та Велунському. Врегулював взаємовідносини між повстанською владою: військовою та цивільною, створив повстанські суди і з їх допомогою утримував лояльність до повстанської влади чиновників і простих громадян. 19 липня 1863 р. став начальником штабу кавалерійської бригади генерала Едмунда Тачановського. Мав великі заслуги в організації постачання зброї з-за кордону. Завдяки його старанням сформовано загони ротмістра Владислава Рембовського й полковника Антонія Коротинського. Озброїв, одягнув і екіпірував ескадрони бригади генерала Е. Тачановського. Після поразки загонів генерала Е. Тачановського на полях Незнаниць і Крушина виїхав за кордон. Згодом переїхав до Львова. Помер 2 березня 1893 р., був похований на Личаківському цвинтарі у Львові, а його символічна могила знаходиться на старому цвинтарі в Кельцях, де похована його донька Марія Піні-Капусцінська (1864–1946) з сім'єю.

Роберт Тіме (1839–1878) – майор повстанської армії.

Народився у Варшаві в родині російського офіцера німецького походження Кароля Фердинанда Рудоль-

oddziały rtm. Władysława Rembowskiego i płk. Antoniego Korotyńskiego. Uzbroił, umundurował i wyposażał szwadrony brygady gen. Edmunda Taczanowskiego. Po klęsce oddziałów E. Taczanowskiego na polach Nieznanic i Kruszyny, wyjechał za granicę. W końcu zamieszkał we Lwowie. Zmarł 2 marca 1893 r., został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim. Jego symboliczny grób znajduje się na Cmentarzu Starym w Kielcach, w którym wraz z rodziną pochowana jest jego córka Maria Pini-Kapucińska (1864–1946).

Robert Thieme (1839–1878) – major wojsk powstańczych.

Urodził się w Warszawie w rodzinie oficera rosyjskiego pochodzenia niemieckiego Karola Ferdynanda Rudolfa Thieme, wyznania ewangelicko-augsburskiego. Wybierając zawód poszedł w ślady ojca. Po ukończeniu szkoły oficerskiej służył w kawalerii w armii rosyjskiej, gdzie doszedł do stopnia rotmistrza. Już przed powstaniem zaangażował się w polską działalność konspiracyjną. Po wybuchu Powstania Styczniowego przeszedł na stronę powstańców. Po rozbiciu przez Rosjan jego oddziału przedostał się przez granicę austriacką i zamieszkał we Lwowie. Pracował jako inżynier w Wydziale Krajowym. W marcu 1876 r. związał się z utworzoną we Lwowie z inicjatywy Wacława Koszczyca (również powstańca styczniowego) konspiracyjną Konfederacją Narodu Polskiego, której celem było przygotowanie kolejnego powstania przeciwko Rosji. Odpowiadał w niej za sprawy wojskowe. Chory na gruźlicę zmarł 6 października 1878 r. Po nabożeństwie w kościele ewangelickim został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Nagrobek Roberta Thieme

Fot. I. Czarnowół

фа Тіме, евангельсько-аугсбурзького віросповідання. У виборі професії пішов слідами батька. Після закінчення офіцерської школи служив у кавалерії російської армії, дослужився до рангу капітана. Брав участь у польському підпіллі, після вибуху Січневого повстання перейшов на бік повстанців. Коли його підрозділ розбили росіяни, перетнув австрійський кордон і оселився у Львові. Працював інженером Галицької крайової управи. У березні 1876 приєднався до конспіративної Конфедерації польського народу, створеної у Львові з ініціатииви Вацлава Кошица (також повстанця 1863 р.), з метою підготовки нового повстання проти Росії; відповідав за військові питання. Помер на сухоти 6 жовтня 1878 р. Після поховання в евангельській церкві був похований на Личаківському цвинтарі.

Artur Grottger, *Bitwa*,
z cyklu „Polonia”
Domena publiczna

Osoby życia publicznego – prezydenci Lwowa, posłowie, funkcjonariusze państwowi

Florian Ziemiałkowski (1817–1900) – pierwszy prezydent Lwowa (1871–1873), poseł do Sejmu Krajowego i Rady Państwa, minister dla Galicji w rządzie austriackim (1873–1888).

Pochodził z ubogiej rodziny rzemieślniczej mieszkającej na wsi w powiecie zbaraskim na Tarnopolszczyźnie. Ukończył gimnazjum w Tarnopolu, a następnie filozofię i prawo na Uniwersytecie Lwowskim. W latach 30. i 40. XIX w. należał do polskich organizacji spiskowych. Razem z Franciszkiem Smolką i innymi konspiratorami zaangażował się w przygotowanie powstania w Galicji w 1841 r., za co został uwięziony, a następnie skazany na karę śmierci. Ułaskawiony przez cesarza, nie przestał brać czynnego udziału w życiu politycznym. W czasie Wiosny Ludów został wybrany do Reichstagu w Kromieryżu. Po jego rozwiązaniu był internowany. W 1861 r. wszedł do Sejmu Krajowego i do Wydziału Krajowego. Po wybuchu Powstania Styczniowego silnie zaangażował się w działalność tajnej organizacji powstańczej. Razem z F. Smolką i A. Sapiehą został członkiem powstańczego Komitetu Galicji Wschodniej. W lipcu 1863 r. po wykryciu organizacji przez policję został aresztowany i skazany na trzy lata więzienia. W wyniku amnestii zwolniono go w listopadzie 1865 r. Po powrocie do Lwowa aktywnie pracował na niwie gospodarczej. W 1867 r. został ponownie wybrany do Sejmu Krajowego (deputowanym był nieprzerwanie do 1894 r.) oraz do Rady Państwa w Wiedniu (w której zasiadał do roku 1888). W 1873 r. został przez cesarza mianowany ministrem dla Galicji w rządzie austriackim (był nim do roku 1888). Jednocześnie w latach 1871–1873 był pierwszym prezydentem Lwowa. Na stanowisku tym znacząco przyczynił się do rozwoju miasta, rozbudowy jego infrastruktury publicznej oraz rozwoju oświaty. Był to gorącym polskim patriotą, wytrawnym politykiem, zwolennikiem normalizacji stosunków polsko-ukraińskich. Ostatnie lata spędził w Wiedniu, tam też zmarł 27 marca 1900 r., został pochowany na tamtejszym Cmentarzu Centralnym.

Michał Michalski (1847–1907) – prezydent Lwowa (1905–1907), trzykrotny poseł do Sejmu Krajowego, prezes Towarzystwa Strzeleckiego we Lwowie.

Pochodził z lwowskiej rodziny rzemieślniczej, sam też ukończył szkołę rzemieślniczą. Do Powstania Styczniowego zaciągnął się w wieku 16 lat. Walczył w oddziale tzw.

Публічні персони – президенти Львова, депутати, урядовці

Флоріан Зем'ялковський (1817–1900) – перший президент Львова періоду автономії (1871–1873), депутат Галицького сейму від першої до шостої каденції (1861–1894), австрійського парламенту від п'ятої до сьомої каденції (1867–1888), міністр в уряді Австро-Угорщини у справах Галичини (1873–1888).

Народився на Тернопільщині, походив з убогої родини, яка мешкала на селі в Збаразькому повіті на Тернопільщині. Закінчив гімназію в Тернополі, студіював філософію та право у Львівському університеті. У 1830–1840-х роках входив до складу польських конспіративних організацій «Товариство польського народу» та «Молода Сарматія». Разом з Францішком Смолькою та іншими змовниками брав участь у підготовці повстання, за що був ув'язнений австрійською владою та провів у в'язниці три з половиною роки, після чого засуджений до страти за державну зраду. Помилований цісарем, продовжив активну політичну діяльність, а під час «Весни народів» був обраний до райхстагу в Кромєрижі. Після розпуску райхстагу 1849 р. його під конвоем етапували до Мерано, де інтернували на 10 місяців. В 1861 р.

Florian Ziemiałkowski
Domena publiczna

Michał Michalski
Domena publiczna

zuawów śmierci na Wołyniu. Po wycofaniu się jego oddziału do Galicji, został przez Austriaków uwięziony, na wolność wyszedł na podstawie amnestii w 1865 r. Pracował jako kowal. W 1873 r. otworzył we Lwowie własną kuźnię, którą w 1879 r. po unowocześnieniu przekształcił w zakład produkujący powozy. Aktywnie pracował na polu społecznym i charytatywnym. Należał do Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, był prezesem Towarzystwa Strzeleckiego, mocno angażował się w działalność Izby Handlowej i Przemysłowej, Krajowej Komisji Przemysłowej, Banku Krajowego, Fundacji hr. Skarbka oraz Muzeum Przemysłowego we Lwowie. W 1880 r. został wybrany do Rady Miejskiej. Od 1889 r. był jej wiceprezesem. W 1895 r. został wybrany na wiceprezydenta miasta, a 7 VII 1905 r. został prezydentem. Na stanowisku tym dbał szczególnie o szkolnictwo, stan sanitarny oraz system komunikacyjny miasta. Utworzył 7 szkół początkowych, rozbudował linię tramwajową i kanalizację miejską. Ponadto z listy Polskiego Stronnictwa Demokratycznego był posłem do Sejmu Krajowego VI, VII i VIII kadencji (lata 1889–1907). Zmarł 13 kwietnia 1907 r. i został pochowany w alei zasłużonych Cmentarza Łyczakowskiego.

Stanisław Ciuchciński (1841–1912) – wiceprezydent Lwowa, a następnie burmistrz Lwowa (1907–1911).

Pochodził z lwowskiej rodziny rzemieślniczej. Naukę rozpoczął u OO. Dominikanów, ale z powodu wczesnej śmierci rodziców w wieku 14 lat rozpoczął pracę zarobkową. Zdobył zawód blacharza. W 1859 r. wyjechał do Wiednia, a następnie uzupełniał umiejętności rzemieślnicze w kilku miastach Niemiec. Po powrocie do kraju, na wieść o wybuchu Powstania Styczniowego przedostał się do Królestwa Polskiego i zaciągnął do oddziału do-

Земляковського обрали до Галицького крайового сейму та Галицької крайової управи. В 1863 р. після вибуху повстання брав активну участь у діяльності конспіративної повстанської організації в Галичині. Разом із Францішком Смолькою та князем Адамом Сапігою увійшов до складу повстанського комітету Сх. Галичини та організовував всебічну допомогу повстанським військам. У липні 1863 р. після розкриття організації поліцією заарештований. Після слідства в травні 1864 р. Земляковського засудили до трьох років ув'язнення. Звільнений внаслідок цісарської амністії в листопаді 1865 р. Повернувшись до Львова, зайнявся підприємництвом, ініціатор кредитних спілок. В 1867 р. його переобрали до Галицького сейму (був депутатом безперервно до 1894 р.) і австрійського парламенту (обирався на наступні терміни до 1888 р.). В 1871–1873 рр. – перший президент Львова. На цій посаді сприяв розбудові міста, покращенню його інфраструктури та розвитку освіти. В 1873–1888 рр. – міністр Галичини в австрійському уряді. Був палким патріотом і досвідченим політиком. Останні роки життя провів у Відні, де й помер 27 березня 1900 р., похований на тамтешньому Центральному кладовищі.

Михайло Михальський (1847–1907) – президент Львова (1905–1907), тричі депутат Галицького сейму, голова Стрілецького товариства у Львові.

Походив з львівської ремісничої родини, закінчив ремісничу школу, коваль. Шістнадцятилітнім юнаком вступив до лав повстанців. Воював рядовим в загоні «зуавів смерти» на Волині, брав участь в битві під селом Старий Порицьк (16 листопада 1863 р.) на Волині. Після відступу загону до Галичини – ув'язнений австрійською владою і звільнений внаслідок амністії 1865 р. В 1873 р. відкрив власну куźню у Львові, яку 1879 р. перетворив на фабрику карет. Провадив активну громадську та харитативну діяльність. Був членом Польського гімнастичного товариства «Сокіл» і президентом Стрілецького товариства. Брав активну участь в багатьох господарських організаціях: член Львівської торгово-промислової палати, Національної промислової комісії, управи Галицького крайового банку, Адміністративної ради Фундації графа С. Скарбка та Наглядової ради Промислового музею у Львові. Вперше обраний до Львівської міської ради в 1880 р., з 4 квітня 1889 р. – віце-президент ради. В 1895 р. обраний віце-президентом міста, з 7 липня 1905 р. – президент Львова. На цій посаді особливо дбав про освіту, санітарний стан та комунікації міста: відкрив

Stanisław Ciuchciński
Domena publiczna

wodzonego przez Francuza Leona Younga. Brał udział w licznych potyczkach. Po upadku powstania powrócił do Lwowa. Początkowo pracował w różnych zakładach blacharskich. W 1867 r. otworzył własny zakład usługowy. Działal w ruchu związkowym. W 1877 r. został przełożonym Korporacji Blacharzy, Brązowników i Mosiężników. Działal w Polskim Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”, Towarzystwie Strzeleckim oraz wielu organizacjach charytatywnych. W 1883 r. został wybrany do Rady Miasta, w której zasiadał do końca życia, od 1899 r. był wiceprezydentem Lwowa, a po śmierci prezydenta Michalskiego został w 1907 r. jego następcą (po zmianie ustawy – burmistrzem). Jednocześnie nadal prowadził własny Zakład Blacharski. Zmarł 13 listopada 1912 r. Władze miasta w dowód wdzięczności na jego grobie w alei zasłużonych Cmentarza Łyczakowskiego wzniosły pomnik z napisem „Wiernemu Synowi Ojczyzny”.

Stanisław Niemczynowski (1839–1924) – poseł do austriackiej Rady Państwa, kawaler Virtuti Militari.

Po ukończeniu szkoły rzemieślniczej we Lwowie był najpierw czeladnikiem, a następnie mistrzem krawieckim. Zaangażowany w działalność konspiracyjną, po wybuchu Powstania Styczniowego przedostał się do Królestwa Polskiego i walczył w oddziałach: gen. Dionizego Czachowskiego, płk. Leona Czechowskiego, płk. Kajetana Cieszkowskiego i mjr. Andrzeja Łopackiego. Wykazał się męstwem w ponad 30 bitwach i potyczkach, m.in.: pod Potokiem, Hutą, Stefankowem, Białobrzegami, Blizinem,

7 początkowych szkół, rozszerzył tramwajną sieć oraz miejską kanalizację. Obiрався депутатом Галицького крайового сейму 6-го, 7-го та 8-го скликань (1889–1907), де представляв інтереси польських лібералів. Помер 13 квітня 1907 р., похований на Алеї заслужених Личаківського кладовища.

Станіслав Цюхцінський (1841–1912) – віце-президент, в 1907–1911 рр. – бургомістр Львова.

Походив з львівської ремісничої родини, лимар. Навчання розпочав у школі оо. домініканців, але через передчасну смерть батьків розпочав працювати з 14 років. З 1859 р. покращував свої ремісничі навички у Відні та кількох німецьких містах. Після повернення у 1863 р., на звістку про початок повстання, перейшов кордон до Королівства Польського і вступив до повстанського загону під командуванням француза Леона Янга. Брав участь у боях з росіянами. Після поразки повстання повернувся до Львова. Працював у кількох бляхарських майстернях, а в 1867 р. відкрив власну майстерню. Активний учасник профспілкового руху. В 1877 р. обраний головою Корпорації лимарів, мосяжників і бронзувальників. Активний учасник Польського гімнастичного товариства «Сокіл», Стрілецького товариства та багатьох харитативних організацій. Вперше обраний до Львівської міської ради в 1883 р., відтак засідав у ній до кінця життя; з 1899 р. – віце-президент Львова, а після смерті президента М. Михальського став його наступником (після поправки до міського статуту – бургомістр). Водночас продовжував керувати власною фабрикою блях. 17 липня 1911 р. подав у відставку за станом здоров'я. Помер 13 листопада 1912 р. На знак вдячності міська влада встановила на його могилі пам'ятник на Алеї заслужених Личаківського цвинтаря з присвятою «Вірному синові Вітчизни».

Станіслав Немчиновський (1839–1924) – депутат австрійського парламенту (1887–1891), капітан повстанської армії, кавалер Virtuti Militari.

Після закінчення ремісничої школи у Львові спочатку працював кравецьким підмайстром, а потім провадив власну кравецьку майстерню. Член польських конспіративних організацій, після вибуху повстання перейшов кордон до Королівства Польського і воював у загонах генерала Д. Чаховського, полковника Л. Чеховського, полковника К. Цешковського і майора А. Лопатського. Брав участь у 30 битвах і сутичках з російською армією. За проявлену мужність і бойові заслуги швидко авансував від капрала до капітана. Багато разів поранений, у тому числі отримав важке

Ossą, Garwolinem, Chełmem, Iłżą, Wirem, Kowalą, Biłgorajem. Za odwagę i umiejętności bojowe szybko awansował od stopnia kaprała do kapitana. Wielokrotnie ranny, w tym ciężko w głowę, w październiku 1863 r. powrócił do Lwowa, gdzie prowadził renomowany zakład i sklep krawiecki. W 1868 r. był założycielem stowarzyszenia rękodzielników „Gwiazda”, a także współzałożycielem, a następnie prezesem, Izby Rzemieślniczej. Należał do Polskiego Stronnictwa Demokratycznego. Wielokrotnie był wybierany do Rady Miejskiej, w której zajmował się głównie sprawami handlowymi i przemysłowymi. Był członkiem Wydziału Szkolnego miasta Lwowa wspierającym szczególnie rozwój szkolnictwa zawodowego. Aktywnie działał na niwie społecznej, doprowadził do utworzenia Muzeum Przemysłowego, był inicjatorem budowy pomnika Jana Kilińskiego (dłuta J. Markowskiego odsłoniętego w 1894 r.) i założenia na przedmieściu stryjskim parku miejskiego. W 1887 r. został wybrany do austriackiej Rady Państwa VII kadencji (1887–1891), w której należał do Koła Polskiego. Na forum parlamentu austriackiego był orędownikiem ustawy przemysłowej oraz gorącym obrońcą interesów rękodzielników galicyjskich. Aktywnie angażował się w działalność patriotyczną, zwłaszcza w działalność powstałego w 1888 r. Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania 1863/4. Napisał obszerny szkic o Adamie Chmielowskim (obecnie świętym „Bracie Albercie”) pt. *Powstaniec o towarzyszu z powstania*, który opublikował w 1913 r. w czasopiśmie „Kronika Powszechna” (nr 5) z okazji 50-lecia Powstania Styczniowego. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości otrzymał potwierdzenie stopnia kapitana i został odznaczony Krzyżem Virtuti Militari (1924). Zmarł 13 marca 1924 r. i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Gmach Sejmu Krajowego we Lwowie. Obecnie Uniwersytet Lwowski
Domena publiczna

поранення голови, у жовтні 1863 р. повернувся до Львова, де став власником модної кравецької майстерні та крамниці. У 1868 р. був співзасновником товариства ремісників «Гвізда», а також співзасновником, а потім і президентом Ремісничої палати у Львові (1884–1907). Належав до угруповання польських лібералів (демократів). У 1871–1896 рр. неодноразово обирався до Львівської міської ради, де займався переважно торгово-промисловими справами. Як член шкільної управи міста Львова, особливо сприяв розвитку професійно-технічної освіти. Громадський активіст, член-співзасновник Промислового музею, ініціатор спорудження пам'ятника Яну Кілінському (відкритий 1894 р.) та створення Стрийського парку. У 1887 р. його обрали до австрійського парламенту 7-ї каденції (1887–1891), де увійшов до складу «Польського кола». На форумі австрійського парламенту виступав

Stanisław Niemczynowski
Domena publiczna

поборником розвитку промисловості та палким захисником інтересів галицьких ремісників. Провадив активну патріотичну діяльність, був членом закладеного 1888 р. Товариства взаємної допомоги повстання 1863 р., в 50 річницю повстання написав історичний нарис про Адама Хмільовського (св. «брата Альберта») під назвою «Повстанець про товариша з повстання», яку опублікував часопис «Kronika Powszechna» (1913, № 5). Після здобуття Польщею незалежності йому підтвердили звання капітана та нагородили хрестом Virtuti Militari (Віртуті Мілітарі) V класу (1924 р.). Помер 13 березня 1924 року, похований у родинному гробівці на Личаківському цвинтарі.

Wybitni uczeni

Teofil Ludwik Ciesielski (1847–1916) – wybitny botanik, profesor Uniwersytetu Lwowskiego, encyklopedysta.

Teofil Ludwik Ciesielski
Domena publiczna

Pochodził z Wielkopolski. Jako 16-letni uczeń gimnazjum zaciągnął się do Powstania Styczniowego. Walczył w oddziale Kazimierza Unruga. Został ranny, co zmusiło go do powrotu w rodzinne strony. Po ukończeniu gimnazjum studiował na uniwersytetach w Berlinie i Wrocławiu, gdzie w 1871 r. uzyskał stopień doktora filozofii. Przez pewien czas pracował we Wrocławiu jako asystent w katedrze fizyki. W 1872 r. przeniósł się do Lwowa, gdzie został zatrudniony jako profesor botaniki. Został także dyrektorem ogrodu botanicznego. Prowadził w nim różne eksperymenty, m.in. założył specjalny sektor, w którym zasadził ponad 1000 roślin z okolic Lwowa. Badał zwłaszcza ich system korzeniowy. Pracując na uniwersytecie interesował się także ogrodnictwem i pszczelarstwem. Wyniki swych badań opublikował w dwutomowej książce *Bartnictwo, czyli hodowla pszczół dla zysku oparta na nauce i wielostronnym doświadczeniu*. W 1875 r. z jego inicjatywy powstało Towarzystwo Ogrodniczo-Pszczelnicze, w którym był długoletnim prezesem. Założył czasopismo „Bartnik Postępowy”. Prócz pracy naukowej był radnym miasta Lwowa, członkiem Rady Szkolnej Krajo-

Ветерани повстання – видатні вчені

Теофіл Людвік Йосиф Цесельський (1847–1916) – видатний ботанік, професор Львівського університету, енциклопедист.

Походив з Великопольщі. 16-річним гімназистом взяв участь у повстанні 1863 р. Воював у загоні Казимира Унруга. На самому початку повстання був поранений, що змусило його повернутися додому. Після закінчення гімназії навчався в університетах Берліна та Вроцлава, де 1871 р. отримав ступінь доктора філософії. Деякий час працював у Вроцлавському університеті асистентом кафедри фізики, а потім куратором ботанічного музею. 1872 р. переїхав до Львова, де влаштувався на посаду доцента ботаніки місцевого університету, а також став директором Львівського ботанічного саду. Провадив там різні досліді, в т.ч. створив спеціальний сектор, у якому висадив понад 1000 рослин з околиць Львова. Передовсім вивчав їх кореневу систему. Під час роботи в університеті також цікавився садівництвом та бджільництвом. Результати своїх досліджень опублікував у двотомнику «Бартництво, або розведення бджіл для прибутку, засноване на науці та великому досвіді». Видав чимало інших книг про бджільництво. З його ініціативи 1875 р. у Львові повстало Товариство садівництва і бджільництва, був його віце-президентом, а потім упродовж 16 років – президентом. Заснував журнал «Bartnik Postępowy», який редагував упродовж 40 років. Деякий час також був співредактором «Місячника Галицького товариства охорони тварин». Крім наукової праці, був довголітнім депутатом Львівської міської ради, членом Крайової шкільної ради, Галицького господарського товариства та Польського товариства дослідників природи ім. М. Коперника (одним із засновників якого він був). Самовіддано займався педагогічною та громадською працею. Помер 8 травня 1916 р.

Бенедикт Тадей Дибовський (1833–1930) – вчений-натураліст і лікар, професор Львівського університету, один із засновників польської лімнології (озерознавства).

Походив з Мінської губ., закінчив гімназію в Мінську. Згодом студіював медицину та природничі науки в Дерпті, Вроцлаві та Берліні; ще будучи студентом, опублікував перші наукові праці та включився в польську патріотичну діяльність. 1861 р. повернувся

wej, Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarczego oraz Polskiego Towarzystwa Przyrodników. Zmarł 8 maja 1916 r. i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Benedykt Tadeusz Dybowski (1833-1930) – przyrodnik i lekarz, profesor Uniwersytetu Lwowskiego, jeden z ojców polskiej limnologii.

Pochodził z guberni mińskiej. Studiował medycynę i nauki przyrodnicze na Uniwersytecie w Dorpacie (1853–1857 i na Uniwersytecie we Wrocławiu (1857–1858. W latach 1858–1860 odbył studia paleontologiczne, botaniczne i medyczne w Berlinie. W 1860 r. w Berlinie na podstawie pracy nad determinacją płci u pszczół (*Commentationis de parthenogenesi specimen*) uzyskał tytuł doktora Uniwersytetu Berlińskiego. Już w czasie studiów angażował się w polską działalność patriotyczną. W Berlinie wydał drukiem pracę o odkrytym przez siebie gatunku zadychry (*Branchipus grubii*). W 1861 r. wrócił do Dorpatu i przedstawił uniwersytetowi pracę o rybach karpiowatych Inflant, która przyniosła mu opinię znakomitego badacza, a także spowodowała, że Uniwersytet Jagielloński zaproponował mu objęcie katedry zoologii. Jednakże rząd austriacki odmówił mu zgody na przyjazd do Krakowa. W 1862 r. objął funkcję adiunkta w Szkole Głównej w Warszawie. Po wybuchu Powstania Styczniowego nawiązał kontakt z jego władzami. Powierzono mu stanowisko komisarza Rządu Narodowego na Litwę i Białoruś. Wytropiony przez carską policję został 26 marca 1864 r. aresztowany i osadzony w X Pawilonie

Benedykt Tadeusz Dybowski
Domena publiczna

до Дерптського університету та захистив дисертацію про балтійських корошових риб, здобувши собі ім'я в науковому світі. Ягайлонський університет запропонував Дибовському кафедру зоології, але австрійський уряд відмовив йому в дозволі на переїзд до Кракова з політичних причин. З 1862 р. – доцент Головної школи у Варшаві. Після вибуху повстання 1863 р. – комісар Національного уряду в Литві та Білорусі. На цій посаді працював з великою посвятою. Вистежений царською поліцією, заарештований 26 III 1864 р. і, як особливо небезпечний конспіратор, ув'язнений у 10-му павільйоні Варшавської цитаделі. Після короткого суду його засудили до страти через повішення. Дибовського врятувало заступництво німецьких зоологів і німецького канцлера Отто Бісмарка, тому йому замінили смертну кару на 12 років заслання до Сибіру. Незважаючи на важкі життєві та матеріальні умови, на засланні самовіддано провадив ґрунтовні наукові дослідження, в т.ч фауни Байкалу. Відкрив чимало невідомих видів тваринного світу озера, а зібрані ним матеріали згодом використовуватимуть в науковій роботі чимало польських та іноземних учених. Навіть російські вчені оцінили його новаторські дослідження, а Географічне товариство в Петербурзі нагородило його золотою медаллю. Вийшовши на волю, Дибовський на кілька років добровільно поїхав на Камчатку як лікар, створив там декілька лікарень для прокажених, боровся з епідемією прокази і навіть власним коштом намагався полегшити долю місцевих жителів, які страждали від голоду. На Командорських островах і Камчатці створив оленячі, козячі і кролячі ферми. На прохання львівських учених 1883 р. переїхав до Львова і очолив кафедру зоології місцевого університету. Розгорнув активну педагогічну та наукову роботу, особливо в галузі біології, порівняльної анатомії та антропології. На власні кошти заснував Зоологічний музей, якому подарував свої унікальні сибірські колекції. Був активним учасником Польського народознавчого товариства. 1906 р. вийшов на пенсію. Початок Першої світової війни застав його в маєтку сестри на підросійському Поділлі. Як австрійського підданого, його знову засудили на заслання до Сибіру. Врятувало заступництво російських учених. Зайняття східних теренів німецькою армією дозволило йому повернутися до Львова. 1928 р. удостоєний звання почесного громадянина Львова і почесного члена новоствореного Товариства сибіряків. Був членом багатьох польських та закордонних наукових товариств. Помер 30 січня 1930 р., похований на гірці повстанців 1863 р. Його символічна могила знаходиться на цвинтарі Повонзки у Варшаві.

Cytadeli Warszawskiej. Po krótkim procesie skazano go na śmierć. Uratowało go wstawiennictwo niemieckich zoologów. Karę śmierci zamieniono mu na 12 lat zesłania. Mimo ciężkich warunków bytowych, z wielkim zaangażowaniem prowadził tam rozległe badania naukowe, m. in. nad fauną Bajkału, gdzie odkrył wiele nieznanых gatunków. Jego pionierskie badania docenili nawet uczeni rosyjscy, na wniosek których Towarzystwo Geograficzne w Petersburgu przyznało mu złoty medal. Po zwolnieniu z kary dobrowolnie osiadł jako lekarz na Kamczatce, gdzie leczył trędowatych. Za własne pieniądze starał się ulżyć doli tamtejszych mieszkańców, cierpiących często głód. Zachęcał ich do hodowli nie tylko reniferów, ale także kóz i królików. W 1883 r. na prośbę uczonych lwowskich przyjechał do Lwowa i objął katedrę zoologii na Uniwersytecie Lwowskim. Rozwinął aktywną pracę pedagogiczną i naukową zwłaszcza z zakresu biologii, anatomii porównawczej i antropologii. Założył własnym kosztem Muzeum Zoologiczne, do którego przekazał swe unikalne zbiory syberyjskie. Był aktywnym członkiem Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Naukowo pracował także w odrodzonej Polsce. W 1921 r. został odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, a w 1928 r. nadano mu honorowe obywatelstwo Lwowa oraz Związku Sybiraków. Zmarł 30 stycznia 1930 r., został pochowany na „Górze Powstańców Styczniowych”. Jego symboliczny grób znajduje się na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Był bratem Władysława Dybrowskiego (1838–1910) wybitnego polskiego biologa.

Wojciech Kętrzyński (1838-1918) – historyk, etnograf, publicysta.

Był synem oficera pruskiego Józefa von Winklera. Studiował historię na Uniwersytecie w Królewcu. Dopiero jako dorosły człowiek dowiedział się o polskim pochodzeniu swego rodu. Zmienił wówczas nazwisko na Kętrzyński. Po wybuchu Powstania Styczniowego nawiązał kontakt z jego przywódcami. Zaangażował się w dostarczanie broni. Po wykryciu przez pruską policję został skazany na rok więzienia. Po wyjściu z więzienia 22 kwietnia 1866 r. powrócił na Uniwersytet w Królewcu. Tam obrobił 12 grudnia 1866 r. rozprawę doktorską pt. *De bello a Boleslao Magno cum Henrico rege Germaniae gesto a 1002–1005*. W latach 1868–1870 był zatrudniony w bibliotece Zamoyskich w Kórniku. Od roku 1870 mieszkał we Lwowie i pracował w Zakładzie Naukowym im. Ossolińskich, a w 1876 r. został jego dyrektorem. Spod jego pióra wyszło szereg znaczących prac historycznych i etnograficznych. Wprowadził na grunt nauki polskiej problematykę prusko-mazurską. W 1882 r. opublikował

Його брат Владислав Дибовський (1838–1910) – видатний польський біолог.

Войцех Кентжинський (1838-1918) – історик, бібліотекар, етнограф, публіцист.

Син пруського офіцера Йосифа фон Вінклера. Лише в зрілому віці дізнався про своє польське походження і вивчив польську мову. Відтак змінив своє прізвище на Кентжинський. Студіював історію в Кенігсберзькому університеті. На звістку про спалах повстання встановив зв'язок з його лідерами. Брав участь у організації постачання зброї для повстанців. Після того як пруська поліція викрила його, ув'язнений і засуджений у Берліні. Річний вирок відбував у фортеці Клодзко. Після звільнення повернувся в університет в Кенігсберзькому, а після його закінчення 1866 р. отримав ступінь доктора історії на podstawie pracy pt. *De bello a Boleslao Magno cum Henrico rege Germaniae gesto a 1002–1005*. Через судимість

Wojciech Kętrzyński
Domena publiczna

не міг розраховувати на офіційну посаду, тому почав працювати в бібліотеці Замойських у Курніку (1868–1870). Брав участь у конкурсі на посаду професора Краківського університету, однак невдало, але 1873 р. його прийняли на роботу в Науковий інститут Оссолінських у Львові; 1874 р. призначений кустосом, а 1 листопада 1876 р. – директором. У 1882 р. опублікував свою фундаментальну працю «Про польське населення в Пруссії тевтонській». Є також

dzieło *O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich*. W pracach historycznych opierał się na solidnej kwerendzie archiwalnej, wprowadzając do obiegu naukowego setki niepublikowanych dotąd źródeł. Współpracował z Oskarem Kolbergiem, był konsultantem Henryka Sienkiewicza przy pisaniu *Potopu*. Zmarł 15 stycznia 1918 r. i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Ksawery Franciszek Liske (1838-1891) – jeden z najwybitniejszych polskich historyków, profesor Uniwersytetu Lwowskiego.

Pochodził z Poznańskiego. Studia odbył na Uniwersytecie Wrocławskim. Po wybuchu powstania zaangażował się w zbieranie funduszy i transport broni. Organizował przerzuty grup powstańczych ze Śląska i Poznańskiego. Mianowano go cywilnym komisarzem woj. bydgoskiego. Został aresztowany przez pruską policję, ale nie zdołano udowodnić mu winy. Kontynuował studia historyczne na Uniwersytecie w Berlinie. W 1867 r. doktoryzował się z dyplomatyki. Pod koniec 1868 r. przeniósł się do Lwowa, gdzie zajął się opracowaniem aktów grodzkich i ziemskich. Od roku 1869 prowadził wykłady na Uniwersytecie Lwowskim. Zajmował się historią Polski XVI-XVII w. Był wieloletnim dyrektorem Archiwum Krajowego Aktów Grodzkich i Ziemskich we Lwowie. Położył znaczące zasługi na polu nowoczesnych badań historycznych, jest uważany za twórcę „lwowskiej szkoły historycznej”, prekursorem i organizatorem badań historycznych, cenionym wykładowcą i kierownikiem seminarium z historii powszechnej, na którym zapoznawał studentów z najnowszymi metodami badań, m.in. w zakresie dyplomatyki i paleografii, uczył odczytywać i poddawać krytycznemu rozbirowi źródła średniowieczne. W 1886 r. założył Towarzystwo Historyczne oraz jego organ naukowy „Kwartalnik Historyczny” (wychodzi do dziś). Wykształcił liczne grono historyków (jego uczniami byli tak znani później historycy, jak: Oswald Balzer, Wiktor Czermak, Ludwik Finkel, Stanisław Lukas, Antoni Prochaska, Adam Szelągowski). Zmarł 27 lutego 1891 r. i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Władysław Ochenkowski (1840–1908) – wybitny ekonomista i statystyk, rektor Uniwersytetu Lwowskiego.

Pochodził z Królestwa Polskiego. Studiował filozofię na Uniwersytecie w Petersburgu. Po wybuchu Powstania Styczniowego przerwał studia i razem z braćmi, Karolem i Henrykiem, wstąpił w szeregi powstańcze, za co został zaocznie przez władze carskie skazany na karę śmierci. Uciekł do Galicji, a następnie kontynuował studia w Jenie, uwieńczone w roku 1867 doktoratem z ekonomii. Wyje-

autorem niski innych historyczno-etnograficznych prac. Współpracował z etnografem Oskarem Kольбергом, konsultował Henryka Senkewicza pod czas написання «Потопу». Помер 15 січня 1918 р. і похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

Ксаверій Францішек Ліске (1838-1891) – історик, професор Львівського університету.

Ksawery Franciszek Liske
Domena publiczna

Походив з Познанщини. Навчався на філософському факультеті Вроцлавського університету. Після вибуху повстання займався збором коштів і постачанням зброї для повстанців, а також організовував перехід повстанських загонів з Сілезії та Познанщини до Королівства Польського. Був призначений цивільним комісаром воєводства Бидгощ. Був заарештований пруською поліцією і засуджений на ув'язнення. Через брак доказів його невдовзі звільнили. Добровольцем пройшов річну службу в пруській армії і продовжив навчання в Берлінському університеті. 1867 р. отримав ступінь доктора філософії Лейпцизького університету за дисертацію в галузі історії дипломатії. Наприкінці грудня 1868 р. на пропозицію місцевих істориків переїхав до Львова, де займався розробкою та виданням гродських і земських актів з т. зв. Бернардинського архіву. 1869 р. розпочав викладати в Львівському університеті, 1871 р. – доцент, через рік – ординарний професор. Досліджував історію Польщі XVI-XVII ст., має великі заслуги в сфері розвитку методології

Władysław Ochenkowski
Domena publiczna

chał do Anglii i prowadził badania nad dziejami tamtejszej gospodarki. W latach 1872-1873 uzupełniał studia na Akademii w Magyaróvár, po ich zakończeniu pracował przez 2 lata w lwowskim Biurze Statystycznym (1873–1875). W 1878 r. obronił pracę habilitacyjną i został docentem nauk politycznych na Uniwersytecie w Jenie; w 1880 r. otrzymał tam tytuł profesora nadzwyczajnego. W latach 1880–1892 wykładał nauki polityczne w Akademii w Muenster. W 1892 r. został profesorem zwyczajnym Uniwersytetu Lwowskiego. Kierował Katedrą Ekonomii Społecznej, pełnił funkcje dziekana Wydziału Prawa (1897/1898), rektora (1902/1903) i prorektora (1903/1904) tej uczelni. W 1888 r. wybrano go na członka korespondenta Akademii Umiejętności w Krakowie. Był także członkiem wielu innych towarzystw naukowych, m.in.: American Academy of Political and Social Sciences, British Economic Association. Zmarł we Lwowie 8 maja 1908 r., pochowany został w grobowcu rodzinnym swego szwagra Bolesława Orzechowicza (wybitnego mecenasa kultury i sztuki) w Kalnikowie pod Przemyślem.

Tadeusz Żuliński (1839–1885) – lekarz, radny Lwowa, działacz społeczny, współtwórca Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”.

Pochodził z rodziny urzędniczej z Krakowa. Studiował medycynę w Warszawie, Kijowie i Krakowie. Doktorat uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim. Już przed wybuchem Powstania Styczniowego aktywnie zaangażował się w polską konspirację. Podczas powstania był sekre-

istorskich досліджень, вважається засновником «Львівської історичної школи». Виховав цілий гурт польських і українських істориків. 1886 р. заснував Історичне товариство, яке тоді гуртувало також українських істориків, чимало літ очолював його і був редактором наукового органу товариства «Квартальник історичний», який виходить донині. Помер 27 лютого 1891 р. і похований на Личаківському цвинтарі.

Владислав Охенковський (1840–1908) – видатний економіст і статистик, ректор Львівського університету.

Походив з польської родини діличів з території Королівства Польського. Закінчив гімназію у Варшаві, у 1860-1863 рр. студіював філософію в Петербурзькому університеті. Після вибуху повстання перервав навчання і разом з братами Каролем і Генриком вступив до лав повстанців, за що був заочно засуджений царським судом до страти. Утік до Галичини, а згодом продовжив навчання в Єні, отримавши ступінь доктора економіки в 1867 р. Переїхав до Англії, де провадив дослідження в галузі історії економіки. У 1872–1873 рр. студіював економіку в Академії в Мошонмадяроварі. Після її закінчення два роки працював у Львівському статистичному управлінні, а в 1877–1878 рр. продовжив студіювати статистику в Львівському університеті. 1878 р., після габілітації, – доцент політології, з 1880 р. – професор надзвичайний Єнського університету. У 1880–1892 рр. викладав політичні науки в Академії в Мюнстері. З 1892 р. – ординарний професор Львівського університету. Очолював кафедру соціальної економіки, обирався деканом юридичного факультету (1897–1898), ректором (1902–1903) і проректором (1903–1904) цього університету. Досліджував проблеми фінансів, соціальної політики та економічної історії, започаткував польські дослідження економічної історії Англії. 1888 р. – член Академії Наук у Кракові, Американської академії політичних і соціальних наук (1890) та Британської економічної асоціації (1893). Помер раптово на інфаркт у Львові 8 травня 1908 р. і похований у родинному гробівці свого швагра Болеслава Ожеховича (видатного мецената культури і мистецтва) у Кальникові біля Перемишля.

Тадей Жулінський (1839–1885) – лікар, депутат Львівської міської ради, громадський діяч, співзасновник гімнастичного товариства «Сокіл».

Походив з сім'ї краківського урядника. Студіював медицину у Варшаві, Києві та Кракові, докторат склав у Ягйлонському університеті. Активний учасник

Tadeusz Żuliński
Domena publiczna

польського підпілля, під час повстання був секретарем управи Національного уряду для Західної Галичини. Разом з Йосифом Шуйським та Яном Дарославом Амборським видавав нелегальний часопис «Wolność». Його двічі заарештовували. Під кінець повстання виїхав на заслання. Оселився в Парижі, де швидко здобув визнання як лікар, бідних лікував безкоштовно. 1871 р. разом з матір'ю та братом Йосифом Анзельмом переїхав до Львова. Працював у місцевій лікарні, прославився як лікар-філантроп. Допровадив до відкриття медичного факультету в Львівському університеті; також відомий тим, що пропагував засади гігієни як окремий предмет. Був редактором «Przewodnika Gimnastycznego», з 1875 р. – віце-президент львівського філії польського гімнастичного товариства «Сокіл». У 1877–1885 рр. – депутат Львівської міської ради, входив до складу медичної комісії. Помер 18 січня 1885 р. і похований на Личаківському цвинтарі. Вдячна громадськість міста фіндувала йому меморіальну таблицю в костелі оо. домініканців.

tarzem Wydziału Rządu Narodowego do spraw zachodniej Galicji. Wraz z Józefem Szujskim i Janem Darosławem Amborskim wydawał konspiracyjne czasopismo „Wolność”. Dwukrotnie był aresztowany. Pod koniec powstania udał się na emigrację. Osiadł w Paryżu, gdzie szybko zdobył uznanie jako lekarz. Bezpłannie leczył ubogich. W 1871 r. wraz z matką i bratem Józefem Anzelmem przeniósł się do Lwowa. Tam również zasłynął jako lekarz filantrop. Pracował w miejscowym szpitalu powszechnym. Doprowadził do utworzenie na Uniwersytecie Lwowskim Wydziału Lekarskiego. Znany był z propagowania zasad higieny, również jako odrębnego przedmiotu nauczania. Był redaktorem „Przewodnika Gimnastycznego” i od 1875 r. wiceprezesem lwowskiego gniazda Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W latach 1877–1885 był radnym Miasta Lwowa, pracował w komisji lekarskiej. Zmarł 18 stycznia 1885 r. i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim. Wdzięczne społeczeństwo miasta ufundowało mu tablicę pamiątkową w kościele OO. Dominikanów.

Uniwersytet Lwowski w 2 poł. XIX w., obok kościoł św. Mikołaja
Domena publiczna

Artyści i pisarze

Ludomir Benedyktowicz (1844–1926) – artysta malarz, poeta, szachista.

Urodził się w rodzinie leśnika i po ukończeniu szkoły średniej w Warszawie uczył się w Zakładzie Praktyki Leśnej w Feliksowie k. Broku. Kiedy był na drugim roku studiów, wybuchło Powstanie Styczniowe. Przystąpił do powstania i walczył w oddziale partyzanckim pod dowództwem Władysława Cichorskiego „Zameczka”. Następnie trafił do oddziału Władysława Wilkoszewskiego „Wiriona” (byłego oficera wojsk Giuseppe Garibaldiego we Włoszech). W wyniku ran odniesionych podczas starcia z Rosjanami został ranny w prawą dłoń i lewą rękę. By nie narazić go na prześladowania, ogłoszono, że zginął w potyczce i usypano mu mogiłę, która istnieje do dzisiaj. W związku z kalectwem nie podjął dalszego kształcenia w szkole leśnictwa, a postanowił spróbować swoich sił w malarstwie, do którego od najmłodszych lat wykazywał duże uzdolnienia. Naukę rozpoczął w warszawskiej Szkole Rysunkowej pod kierunkiem profesora Wojciecha Gersona. Malował swoje prace pędzlem, piórkiem lub węglem wkładanym do specjalnie skonstruowanej metalowej obrączki, zakładanej na prawe przedramię. Po nauce u Gersona w 1868 r. zapisał się na

Ludomir Benedyktowicz
Domena publiczna

Митці та літератори

Людомір Бенедиктович (1844–1926) – художник, літератор, шахіст.

Народився в сім'ї лісника, після закінчення гімназії у Варшаві навчався в Інституті лісової практики у Феліксові біля Броку. Був на другому курсі, коли спалахнуло повстання. Брав у ньому активну участь, воював у партизанському загоні під командуванням Владислава Ціхорського («Замочок»), згодом – у загоні Владислава Вількошевського («Вірiona» – офіцера армії Джузеппе Гарібальді в Італії). Під час однієї з сутичок з росіянами був поранений і втратив обидві долоні. Щоб забезпечити його від переслідувань, розпустили плітки, що він загинув, і насипали могилу, яка існує донині. Інвалідність завадила йому продовжити навчання за фахом лісника. Вирішив присвятити себе живопису. Вступив до Варшавської школи рисунку під керівництвом професора Войцеха Гersona. Малював пензлем, прикріпленим до спеціально виготовленого металевого кільця, яке накладалося на руку. Потім навчався в Академії образотворчих мистецтв у Мюнхені. Після закінчення навчання повернувся до Польщі. Незважаючи на обережність Бенедиктовича, царська поліція вистежила та ув'язнила його у Варшавській цитаделі. Невдовзі звільнений через інвалідність, виїхав до Кракова, де вдосконалював свою майстерність у Школі композиції Яна Матейка. Згодом відкрив власну студію живопису в Кракові. Напередодні Першої світової війни переїхав з сім'єю до Львова, де продовжив мистецьку діяльність. Серед його численних творів на особливу увагу заслуговують олійні картини «Над могилою повстанця» та «Під'їзд», які донині зберігаються у Львові. Обидві картини стосуються теми повстання 1863 р. Видав кілька томів патріотичної поезії, присвяченої боротьбі поляків за незалежність. Був видатним активістом шахів. Після відновлення незалежності Польщі отримав звання підпоручника та був нагороджений орденом *Virtuti Militari*. Помер у Львові 1 грудня 1926 р. Похований на Раковицькому цвинтарі в Кракові.

Артур Гротгер (1837–1867) – художник, один з основних представників романтизму в польському малярстві, популяризатор пам'яті про повстання 1863 р.

Був сином офіцера повстання 1831 р. З дитячих літ виявляв неабиякий таланти до малювання. Навчався рисунку та живопису у Львові та Кракові. У 14 років

studia w Akademii Sztuk Pięknych w Monachium. Studiował tam cztery lata, a następnie przyjechał do Krakowa, gdzie jeszcze przez rok doskonalił swój warsztat u Jana Matejki. Przypuszczając, że po latach władze rosyjskie zapomniały o jego istnieniu w 1874 r. (tym bardziej, że wciąż istniała jego fikcyjna mogiła) zdecydował się na powrót w rodzinne strony. Policja carska odkryła jego tożsamość i po aresztowaniu został osadzony w Cytadeli Warszawskiej. Zwolniony po 6 miesiącach z powodu kalectwa wyjechał do Krakowa, gdzie otworzył własną pracownię malarską. Przed I wojną światową wyjechał wraz z rodziną do Lwowa, gdzie kontynuował działalność artystyczną. Wśród licznych jego prac na szczególną uwagę zasługują znajdujące się do dziś w zbiorach lwowskich obrazy olejne „Nad mogiłą powstańca” oraz „Podjazd” inspirowane tematyką Powstania Styczniowego. Ogłosił także kilka tomików poezji patriotycznej nawiązującej do walki Polaków o niepodległość. Był pasjonatem szachów i zasłużonym działaczem szachowym. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości został mianowany na stopień podporucznika i nagrodzony Orderem Virtuti Militari. Zmarł we Lwowie 1 grudnia 1926 r. Został pochowany na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Artur Grottger (1837–1867) – artysta malarz, jeden z czołowych przedstawicieli romantyzmu w malarstwie polskim, popularyzator pamięci o Powstaniu Styczniowym.

Był synem oficera Powstania Listopadowego. Od dzieciństwa wykazywał duży talent malarski. Rysunku i technik malarskich uczył się we Lwowie i Krakowie. Jako 14-latek wykonał akwarelę przedstawiającą wjazd cesarza Franciszka Józefa I do Lwowa. Akwarela wręczona przez szlachtę galicyjską monarsze (16 października 1851 r.), tak spodobała się cesarzowi, że ten ufundował mu stypendium na studia artystyczne. Podjął studia w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie, a następnie uczył się w Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu. Jego nauczycielami było wielu wybitnych polskich i austriackich mistrzów pędzla. Przebywając w Wiedniu od 1854 r., aktywnie angażował się w polską działalność spiskową. W 1859 r. nawiązał współpracę z wydawanym w Wiedniu polskim czasopismem „Postęp”, którego w 1863 r. został redaktorem naczelnym. Po wybuchu Powstania Styczniowego zaangażował się w pomoc dla walczących Polaków. Mieszkając w Wiedniu, wspierał materialnie powstańców uciekających z zaboru rosyjskiego. Zaangażowanie patriotyczne artysty nie uszło uwadze austriackiej policji i został aresztowany, a cesarz cofnął mu stypendium artystyczne. Nie mając

Artur Grottger
Domena publiczna

wykonał akwarelę із зображенням в'їзду цісаря Франца Йосифа I до Львова. Акварель, передана галицькою шляхтою монархові, так сподобалася цісареві, що він призначив Гротгерові стипендію. Почав навчання в Школі образотворчих мистецтв у Кракові і продовжив в Академії образотворчих мистецтв у Відні. Його вчителями були чимало видатних польських та австрійських майстрів пензля. Перебуваючи з 1854 р. у Відні, брав активну участь у польському підпіллі. У 1859 р. налагодив співпрацю з польським журналом «Postęp», що виходив у Відні, а 1863 р. став головним редактором. Після вибуху повстання брав участь у організації допомоги повстанцям, у Відні передовсім підтримував тих, хто втік з підросійських теренів. Патріотична постава митця не залишилася поза увагою австрійської поліції, його заарештували, а цісар позбавив стипендії. Без засобів до існування, художник бідував і в липні 1865 р. змушений був залишити Відень. Поневірявся по Галичині, від садиби до садиби, заробляв на скромне життя малюванням пейзажів. Згодом він повернувся до своїх віденських планів і створив серію полотен про повстання 1863 р. під назвою «Полонія» (1863), «Литва» (1864–1866). Він є також автором низки інших картин на історичну тематику. На його творчість і особисте життя істотно вплинуло нещасливе кохання до польської патріотки Ванди

środków do życia popadł w biedę i w lipcu 1865 r. zmuszony był opuścić Wiedeń. Wędrował po Galicji, od dworu do dworu, i zarabiał na skromne utrzymanie rysunkami i malowaniem popularnych pejzaży. Powrócił wówczas do swych planów, podjętych jeszcze w Wiedniu, i stworzył cykl obrazów przedstawiających sceny z Powstania Styczniowego pt. „Polonia” i „Lithuania”. Jest on także autorem szeregu innych obrazów nawiązujących tematycznie do dziejów Polski. Na jego twórczość i życie osobiste znaczący wpływ miała nieszczęśliwa miłość do polskiej patriotki Wandy Monné. Tuż po zaręczynach, w nadziei na sukces artystyczny wyjechał do Paryża. Chory na gruźlicę wkrótce zmarł w uzdrowisku Amélieles-Bains-Palalda we francuskich Pirenejach 13 grudnia 1867 r. Zwłoki artysty sprowadziła do Lwowa 4 lipca 1868 r. jego narzeczona Wanda Monné i pochowała go na Cmentarzu Łyczakowskim. Jego obrazy związane z Powstaniem Styczniowym znacząco wpłynęły w XIX i XX w. na kult zrywu niepodległościowego Polaków.

W Powstaniu Styczniowym walczył także jako rotmistrz jego młodszy brat Jarosław (1840-1918), były oficer armii austriackiej. Ranny w potyczce pod Morzkiem dostał się do rosyjskiej niewoli. Został zesłany do ciężkich robót na Syberię. Po powrocie do Galicji na mocy amnestii carskiej w 1868 r. został inspektorem kolejowym. W 1907 r. przeszedł na emeryturę. Był od 1888 r. aktywnym członkiem Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania 1863/64. Zmarł w Krakowie 27 stycznia 1918 r.

Alfred Kamienobrodzki (1844-1922) – architekt, artysta malarz (akwarelista), trzykrotny król kurkowy.

Był synem urzędnika magistratu w Tarnowie i tam też się urodził. Ukończył tamtejsze gimnazjum. Następnie uczestniczył w zajęciach prowadzonych przez prof. Leona Dembowskiego w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie. Po wybuchu Powstania Styczniowego przedostawszy się do Królestwa Polskiego zaciągnął się w szeregi powstańcze. W jednej z pierwszych bitew został ciężko ranny. Po powrocie do Krakowa podjął studia na Wydziale Architektury Politechniki w Wiedniu. Po ich ukończeniu zamieszkał we Lwowie, gdzie prowadził własne biuro architektoniczne. Z pasją oddawał się także malarstwu. Malował głównie akwarelę, krajobrazy, widoki wnętrz i architektury Lwowa, Krakowa i ich okolic, a także Wołynia. Był członkiem Towarzystwa Politechnicznego we Lwowie oraz członkiem Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie. Prace malarskie prezentował na wielu wystawach. Niektóre jego rysunki były reprodukowane w „Tygodniku Ilustrowanym”. W roku 1892 był członkiem Komitetu Wystawy Przemysłu Budowlanego

Монне. Не маючи змоги одружитися через протидію її сім'ї, він, сподіваючись на мистецький успіх, виїхав до Парижа. Помер у французьких Піренейх на курорті Амелі-ле-Бен 13 грудня 1867 р. Його наречена Ванда Монне перевезла тіло художника до Львова 4 липня 1868 р. й поховала на Личаківському цвинтарі. Картини Гротгера на тему повстання 1863 р. значно вплинули на культ цього повстання серед поляків у XIX-XX століттях.

У повстанні 1863 р. також брав участь його молодший брат Ярослав (1840-1918), колишній офіцер австрійської армії. Воював у загонах Моссаковського, Оксінського, Тачановського, Матушевича і Слупського. В битві під Мокжжієм був поранений, потрапив до неволі і був засланий на каторгу в Сибір. Після повернення до Галичини певний час працював залізничним урядником. Останні роки життя провів у притулку для престарілих в Кракові, де й помер.

Завдяки тематиці більшості своїх творів Гротгер вважається – поряд з Я. Матейком, Г. Семірадським, В. Герсоном – одним із головних представників польського історичного живопису.

Альфред Каменобродський (1844-1922) – архітектор, художник-аквареліст, тричі король курковий.

Був сином писаря магістрату в Тарнові, де й народився. Закінчив місцеву гімназію. Навчався рисунку

Alfred Kamienobrodzki
Domena publiczna

we Lwowie, na tejże wystawie wystąpił z kilkoma wysoko ocenionymi projektami. Na kolejnej wystawie w 1894 r. nagrodzono go złotym medalem. Brał także udział w organizacji jubileuszowej wystawy Towarzystwa Politechnicznego w 1902 r. jako członek komitetu wykonawczego, był także członkiem jury. Należał do Towarzystwa Strzeleckiego i był trzykrotnie królem kurkowym. Zmarł we Lwowie 25 listopada 1922 r. i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Jan Paweł Ferdynand Lam (1838-1886) – powieściopisarz i satyryk.

Wywodził się z rodziny polsko-niemieckiej wyznania kalwińskiego, wg tradycji korzenie rodziny sięgają Szkocji. Uczył się u Bazylianów w Buczaczu, a następnie studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim. Razem z bratem Lucjanem wziął udział w Powstaniu Styczniowym. Służył

Jan Paweł Ferdynand Lam
Domena publiczna

w stopniu kapitana w oddziale Dionizego Czachowskiego. Po upadku powstania powrócił do Galicji, gdzie został przez Austriaków aresztowany i osadzony w więzieniu. Po wyjściu na wolność w 1866 r. powrócił do Lwowa i poświęcił się pisarstwu. Był znakomitym satyrykiem. Często krytykował austriacką biurokrację i jej wrogie nastawienie do Polaków i ruchów wolnościowych. Nie stronił też od krytyki wad szlacheckich i ówczesnych duchownych. Największy rozgłos przyniosły mu publikowane w odcinkach na łamach „Gazety Narodowej” *Kroniki lwowskie* oraz powieści satyryczne: *Pan komisarz wojen-*

we prof. A. Дембовського в Кракові; ймовірно, також навчався в місцевій Школі красних мистецтв. Після вибуху повстання йому вдалося перейти кордон до Королівства Польського, де вступив до лав повстанців. Був важко поранений в одному з перших своїх боїв. Повернувся до Кракова, а згодом розпочав навчання на факультеті архітектури віденської політехніки. Після закінчення навчання переїхав до Львова, де керував власним архітектурним бюро. Захоплювався живописом. Малював переважно акварельні пейзажі, інтер'єри та архітектуру Львова, Кракова та їх околиць, а також Волині. Був членом Політехнічного товариства у Львові та членом Товариства друзів красних мистецтв у Кракові. Свій живопис представляв на багатьох виставах. Окремі його рисунки друкував «Tygodnik Ilustrowany». 1892 р. входив до складу Комітету будівельної вистави у Львові, на якій він представив декілька високо поцінованих архітектурних проектів. На наступній виставі 1894 р. його нагородили золотою медаллю. Брав також участь в організації ювілейної вистави Політехнічного товариства в 1902 р., член виконавчого комітету та журі. Входив до складу Стрілецького товариства, тричі обирався королем курковим. Помер у Львові 25 листопада 1922 р. Похований на Личаківському цвинтарі.

Ян Павло Фердинанд Лям (1838-1886) – прозаїк і сатирик.

Походив з польсько-німецької кальвіністської родини, згідно переказів, шотландського походження. Навчався у василіанській гімназії в Бучачі, згодом вивчав право у Львівському університеті. Разом із братом Лукою брав участь у повстанні, служив капітаном у загоні Діонісія Чаховського. Після поразки повстання повернувся до Галичини, де його заарештували і ув'язнили. Після звільнення 1866 р. прибув до Львова і присвятив себе літературі. Видатний сатирик. Висміював австрійську бюрократію та її вороже ставлення до поляків і визвольних рухів, не уникав критики шляхти та духовенства. Найбільший розголос мали його «Львівські хроніки» в «Gazet-i Narodow-ий» та сатиричні повісті «Пан військовий комісар», «Великий світ Цаповичів», «Короняр у Галичині», «Дивні кар'єри». Мав унікальний дар до творення народних приказок та висловів. Саме йому приписують авторство слів «батьяр» або «гогусь», які вживають досі. Має великі заслуги як публіцист і редактор «Dziennika Polskiego», який виходив у Львові з 1869 року. Йому належить авторство поезії «Марш соколів», яка стала гімном гімнастичного товариства «Сокил». Помер 3 серпня 1886 р. і похований на Личаківському цвинтарі.

ny, *Wielki świat Capowic, Koroniarz w Galicji, Dziwne kariery* (1880). Miał wyjątkowy talent do tworzenia popularnych powiedzonek i określeń. To jemu przypisuje się autorstwo funkcjonujących do dziś słów „batiar” czy „goguś”. Duże zasługi położył także jako publicysta i redaktor wydawanego od roku 1869 we Lwowie „Dziennika Polskiego”. Jest on również autorem tekstu pt. *Marsz Sokółów*, będącego hymnem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Zmarł 3 sierpnia 1886 r. i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Julian Markowski (1846-1903) – artysta rzeźbiarz, autor wielu pomników zasłużonych Polaków.

Pochodził z lwowskiej rodziny o tradycjach rzemieślniczo-rzeźbiarskich. Na wieść o wybuchu Powstania Styczniowego przerwał naukę w lwowskiej szkole realnej i jako 17-latek zaciągnął się w szeregi powstańcze. Służył jako podoficer w oddziałach Leona Czechowskiego, a następnie Aleksandra Waligórskiego, wykazując się w wielu stoczonych bitwach męstwem. W bitwie pod Krzeszowską Hutą został raniony bagnetem w lewą rękę. Po upadku powstania przebrany za kobietę przedostał się z Królestwa Polskiego do Galicji. Przez pewien czas występował jako aktor w wędrownym teatrze. Zaprzyjaźnił się z Arturem Grottgerem i pod jego wpływem podjął decyzję o poświęceniu się rzeźbiarstwu. Naukę rzeźby rozpoczął u Parysa Filippiego, później dzięki wsparciu finansowemu rodziny Dzieduszyckich studiował u mistrzów wiedeńskich. Po powrocie do Lwowa założył w roku 1870 zakład rzeźbiarsko-kamieniarski (zlokalizowany w pobliżu Cmentarza Łyczakowskiego). Wykonywał głównie pomniki nagrobne, ale też pomniki, rzeźbę dekoracyjną, posągi do gmachów publicznych w stylu akademickiego historyzmu. Do najbardziej znanych jego dzieł należą pomniki nagrobne na Cmentarzu Łyczakowskim Seweryna Goszczyńskiego, Juliana Konstantego Ordona, gen. Józefa Śmiechowskiego, Jana Lama, Józefy Markowskiej, ormiańskiego abp. Grzegorza Szymonowicza. Spod jego dłuta wyszło wiele pomników zlokalizowanych we Lwowie i innych miastach Galicji, m.in.: Jana III Sobieskiego (przy współpracy z Tadeuszem Barączem, stał we Lwowie na Wałach Hetmańskich, po II wojnie światowej przewieziony do Gdańska), Teofila Wiśniewskiego i Józefa Kapuścińskiego (na Górze Straceń we Lwowie), Jana Kilińskiego (stoi w Parku Stryjskim), Bartosza Głowackiego, Tadeusza Kościuszki (stał w latach 1902-1941 w Sanoku), popiersie Franciszka Karpińskiego. Jego rzeźby zdobią także wiele lwowskich gmachów użyteczności publicznej. Miał wielu uczniów, znanych później polskich rzeźbiarzy (m.in. Grzegorz Kuźniewicz i Wojciech

Julian Markowski
Domena publiczna

Юліян Марковський (1846-1903) – художник, скульптор, автор багатьох пам'ятників видатним полякам.

Походив з львівської родини з ремісничо-скульптурними традиціями. Дізнавшись про початок повстання, перервав навчання у Львівській реальній гімназії і в 17 років вступив до лав повстанців. У званні унтер-офіцера воював у загонах Лева Чаховського, Олександра Валігурського, проявив хоробрість у багатьох боях. В битві під Кжешовською Гутою був поранений bagnetem у ліву руку. Після поразки повстання, перевдягнений у жіночий одяг, пробрався через кордон з Королівства Польського до Галичини. Деякий час виступав актором мандрівного театру. Згодом потоваришував з Артуром Гротгером і під його впливом вирішив присвятити себе скульптурі. Почав вивчати скульптуру у Львові у Париса Філіппі, а згодом, завдяки фінансовій підтримці родини Дідушицьких, продовжив навчання у віденських майстрів. Повернувшись до Львова, у 1870 р. заснував власну каменярську майстерню біля Личаківського цвинтаря. Виготовляв переважно надгробки, а також пам'ятники, декоративну скульптуру, статуї для громадських споруд, працював у стилі академічного історизму. Серед його найвідоміших робіт – надгробні пам'ятники на Личаківському цвинтарі Северинові Гощинському, Юліану Ордону, генералові Йосифові Смаховському, архієпископові вірменському Григорію Шимоновичу. Вирізьбив також чимало пам'ятників,

Brzega). Zmarł nagle na zapalenie płuc 13 stycznia 1903 r. Został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

розташованих у Львові та інших містах Галичини, зокрема: Яну III Собеському (у співпраці з Тадеєм Барончем), Теофілові Вишневському та Йосифові Капусцінському (на Горі Страт), Янові Кілінському (стоїть у Стрийському парку), Бартошові Гловацькому (стоїть на Погулянці), Тадеєві Костюшкові (стояв у 1902–1941 рр. у Сяноку), Францішкові Карпінському. Мав багатьох учнів, які згодом стали відомими польськими скульпторами (серед них – Григорій Кузневич і Войцех Бжега). Помер раптово 13 січня 1903 р. Похований на Личаківському цвинтарі.

Grupa weteranów Powstania Styczniowego
Zbiory Muzeum Niepodległości w Warszawie

Przedsiębiorcy, działacze gospodarczy

Józef Adam Baczewski (1829-1911) – działacz gospodarczy, przedsiębiorca, filantrop, członek Rady Miejskiej Lwowa.

Pochodził z rodziny o tradycjach przemysłowych. Ukończył Politechnikę Lwowską. Od 1856 r. był właścicielem przejętej od ojca Leopolda Maksymiliana fabryki wódek i likierów we Lwowie, założonej przez rodzinę Baczewskich w 1782 r. Przejmując zakład, przystąpił do jego gruntownej modernizacji. Dzięki zainwestowaniu w importowaną nowoczesną aparaturę, budowę rafinerii spirytusu, a przede wszystkim dzięki wprowadzeniu nowatorskich metod reklamowania ozdobnych i różnicowanych butelek i ładnych etykiet, dość szybko zdobył uznanie wśród producentów najlepszych wódek w Europie (produkował także ocet i komponenty do kosmetyków). Już przed wybuchem Powstania Styczniowego angażował się w konspiracyjne prace przygotowawcze. Po wybuchu powstania czynnie zaangażował się w działania zbrojne, przeznaczał znaczne środki na zakup broni, amunicji, odzieży i środków medycznych. Współdziałał w przerzucaniu sformowanych w Galicji oddziałów do Królestwa Polskiego. Również po upadku powstania wspierał materialnie jego weteranów, a także przeznaczał znaczne środki na rozwój kultury polskiej. Jego działalność społeczna i charytatywna była szeroko znana. Był długoletnim radnym miasta Lwowa (od r. 1871), członkiem Izby Przemysłowo-Handlowej i wielu towarzystw charytatywnych. Zmarł 16 maja 1911 r. Został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim w wybudowanej okazałej kaplicy rodzinnej. Część majątku przeznaczał na cele filantropijne.

Firmę przejęli jego synowie – Leopold oraz Henryk. Pierwszy z nich poza prowadzeniem rodzinnego biznesu zapisał się w lwowskiej historii jako działacz gospodarczy i filantrop, a także prezes lwowskiej Rady Powiatowej, natomiast jego brat był przez wiele lat członkiem Rady Miejskiej Lwowa. Po nich właścicielami firmy zostali ich synowie Stefan i Adam. Po wkroczeniu do Lwowa Sowieci w 1939 r. Stefan i Adam Baczewscy zostali aresztowani i ślad po nich zaginął. Dopiero niedawno ustalono, że Stefan Baczewski został zamordowany wiosną 1940 r., a jego nazwisko znalazło się na „liście katyńskiej” (prawdopodobnie został pochowany na Polskim Cmentarzu Wojennym w Kijowie – Bykowni). Natomiast nie wiadomo jak i gdzie został zamordowany jego brat stryjeczny Adam.

Підприємці та кооператори

Бачевський Йосиф Адам (1829-1911) – господарський діяч, підприємець, меценат, депутат Львівської міської ради.

Походив з родини з промисловими традиціями. Закінчив Львівську політехніку. З 1856 р. був власником успадкованого від свого батька Леопольда Максиміліяна підприємства, закладеного родинною Бачевських 1782 р. Перейнявши заклад, суттєво його модернізував: встановив сучасне обладнання, збудував спиртоочисну фабрику, використовував новаторську для того часу рекламу, оздобні пляшки різних розмірів і гарні етикетки. Йосифа Адама швидко визнали виробником однієї з найкращих горілок у Європі, виробляв також оцет та компоненти для косметики. Брав участь у польському конспіративному русі і підготовці до повстання. Під час повстання призначав значні суми на закуп зброї, амуніції, одягу й медичні засоби. Сприяв перекиданню сформованих у Галичині повстанських загонів до Королівства Польського. Після поразки повстання матеріально підтримував ветеранів, виділяв значні кошти на розвиток польської культури. Його громадська та благодійна діяльність була добре

Józef Adam Baczewski
Domena publiczna

Wojciech Biechoński
Domena publiczna

Wojciech Biechoński (1839-1926) – członek Rządu Narodowego, pionier spółdzielczości i działalności gospodarczej, doktor honorowy Uniwersytetu Lwowskiego.

Urodził się w Kielcach, gdzie w 1857 r. ukończył Szkołę Wyższą Realną i pracował jako urzędnik w Komisji Skarbu. Od 1859 r. należał do polskiej organizacji narodowej. W roku 1861 z jej ramienia wyjechał do Włoch, gdzie ukończył funkcjonującą tam wówczas Polską Szkołę Wojskową. W czasie przygotowania powstania został mianowany komisarzem województwa krakowskiego. Wspólnie z Apolinarym Kurowskim przygotowywał oddziały powstańcze w podkrakowskim Ojcowie. Następnie w randze kapitana pracował w sztabie gen. Józefa Wysockiego. Brał udział w wielu bitwach, m.in. pod Pieskową Skałą, Sosnowcem i Radziwiłowem. We wrześniu i październiku 1863 r. był sekretarzem Rządu Narodowego. Na początku 1864 r. wyjechał za granicę, gdzie kształcił się w Heidelbergu, Zurychu i Wiedniu. W 1867 r. po powrocie do Galicji osiadł w Gorlicach, gdzie patronował rozwojowi działalności spółdzielczej i oświatowej. Przez długi okres był burmistrzem miasta. W 1874 r. przeniósł się do Lwowa, gdzie doceniając jego wieloletnie doświadczenie samorządowe wybrano go do Rady Miejskiej. Położył duże zasługi dla rozwoju tamtejszego życia gospodarczego. Był prezesem Banku Związkowego oraz Związku Stowarzyszeń Zarobkowych i Gospodarczych, Towarzystwa „Miejskie Ochronki Chrześcijańskie”. Wspierał materialnie weteranów Powstania Styczniowego, był

widoma. Neodnоразово обирався депутатом Львівської міської ради (з 1871 р.), був членом Львівської торгово-промислової палати та багатьох благодійних товариств. Помер 16 травня 1911 р. і був похований на Личаківському цвинтарі у великій родинній каплиці. Частину майна заповів на благодійні цілі.

Підприємство успадкували його сини – Леопольд і Генрик. Перший з них, окрім сімейного бізнесу, увійшов в історію Львова як господарський діяч і меценат, а також голова Львівської повітової ради, а його брат багато років був депутатом Львівської міської ради. Після них власниками компанії стали їхні сини Стефан і Адам. За «перших советів» у Львові в 1939 р. Стефана та Адама Бачевських заарештували й їхні сліди загубилися. Лише нещодавно було встановлено, що Стефана Бачевського було вбито навесні 1940 р. і його ім'я внесли до «Катинського списку» (імовірно, похований на польському військовому цвинтарі в Києві – Биківні). Як і де загинув його двоюрідний брат Адам – невідомо.

Войцех Бехонський (1839–1926) – член Національного уряду, піонер кооперації і голова господарських товариств, почесний доктор Львівського університету.

Народився в місті Кельце, де закінчив реальну гімназію і працював урядником у скарбовій комісії. З 1859 р. брав участь у польському конспіративному русі. 1861 р. виїхав до Італії, де закінчив польську військову школу. Під час підготовки повстання був призначений комісаром Краківського воєводства. Разом з Аполінарієм Куровським вишколював повстанські загони в Ойцові під Краковом. Згодом у званні капітана працював у штабі генерала Йосифа Висоцького. Брав участь у багатьох боях, у тч. під Песковою Скелею, Сосновцем та Радивилівим. У вересні – жовтні 1863 р. – секретар Національного уряду. На початку 1864 р. виїхав за кордон, навчався в Гайдельберзі, Цюриху та Відні. У 1867 р. повернувся до Галичини й оселився в Горлицях, де розгорнув кооперативно-просвітницьку діяльність. Довший час був бургомистром Горлиць. 1874 р. переїхав до Львова, був обраний депутатом Львівської міської ради. Зробив значний внесок у розвиток економіки. Очолював Кооперативний банк, Союз прибутково-господарських товариств, Товариство «Міські християнські сиротинці». Підтримував повстанців матеріально. Здійснив великий внесок у плекання пам'яті про повстання 1863 р. Член-співзасновник і голова Товариства взаємної допомоги учасників польського повстання 1863-1864 рр., віце-президент

jednym ze współzałożycieli Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego z 1863/64 roku, a następnie wiceprezesem Towarzystwa Uczestników Powstania 1863 roku. W 1912 r. został wybrany prezesem Towarzystwa Weteranów roku 1863. W niepodległej Polsce nagrodzono go Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski oraz uznano jego stopień oficerski z czasów powstania. W 1923 r. Senat Uniwersytetu Jana Kazimierza nadał mu tytuł doktora *honoris causa*. Zmarł 31 grudnia 1926 r. i został pochowany w rodzinnym grobowcu na Cmentarzu Łyczakowskim. Jego symboliczny grób znajduje się także na Cmentarzu Starym w Kielcach.

Władysław Gubrynowicz (1836-1914) – księgarz, prezydent Lwowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej.

Pochodził z rodziny ziemiańskiej na Podkarpaciu. Ukończył gimnazjum we Lwowie, a następnie praktykował u znanych księgarzy. Czynnie włączył się w przygotowanie do Powstania Styczniowego, a po jego wybuchu brał udział w wielu bitwach i potyczkach. Pełnił funkcję komisarza Rządu Narodowego. Używał pseudonimu „Władysław Biały”. Po wykryciu przez policję był przez rok więziony w Cytadeli Warszawskiej. Po zwolnieniu powrócił do Lwowa, ale został aresztowany, tym razem przez władze austriackie. Po wyjściu na wolność założył we Lwowie wraz z bratem Ludwikiem oraz Władysławem

Władysław Gubrynowicz
Domena publiczna

Товариства учасників польського повстання 1863 р. У 1912 р. обраний президентом Товариства ветеранів 1863 р. У незалежній Польщі його нагороджено Командорським хрестом з зіркою Ордена Відродження Польщі та визнано його офіцерське звання часів повстання, почесний доктор Львівського університету. Помер 31 грудня 1926 р. і похований у родинному гробівці на Личаківському цвинтарі. На старому кладовищі в Кельцях є його символічна могила.

Владислав Губринович (1836-1914) – книгар, президент Львівської торгово-промислової палати.

Походив з родини підкарпатських дідичів. Закінчив гімназію у Львові, згодом стажувався у відомих книгарів. Брав активну участь у підготовці повстання 1863 р., а після його початку – у багатьох боях і сутичках безпосередньо. Був комісаром Національного уряду. Уживав псевдоніму «Владислав Бялий». Внаслідок викриття поліцією – ув'язнений на рік у Варшавській цитаделі. Після звільнення повернувся до Львова, був заарештований вдруге – цього разу австрійською владою. Після звільнення разом з братом Людвіком та Владиславом Шмідтом відкрив у Львові книгарню, яка згодом об'єдналася з книгарнею Кароля Вільда. Це була одна з найбільших випозичальні книг і нот Галичини. 1868 р. разом з партнерами заснував видавництво Губриновича і Шмідта (згодом – Губриновича і сина). Один з піонерів польської видавничої справи. Опублікував низку праць видатних польських істориків, а також серію «Monumenta Poloniae Historica» (від тому 3).

Член-співзасновник і віце-президент Торгово-промислової палати у Львові, з лютого 1912 р. – її почесний президент. Неодноразово обирався депутатом Львівської міської ради. Активно діяв у Галицькій ощадній касі, займався благодійністю, входив до наглядових рад банків. Помер 27 серпня 1914 р. у Львові. Похований у родинному гробівці на Личаківському цвинтарі.

Кароль Леваковський (1836-1912) – адвокат, підприємець, депутат австрійського парламенту, один із засновників польського селянського руху.

Походив з заможної львівської міщанської родини. Закінчив юридичний факультет Львівського університету. З шкільної лави був членом польських підпільних організацій. Після вибуху повстання 1863 р. брав участь у забезпеченні повстанців та організацій галицької молоді зброєю. Згодом разом

Schmidtem księgarnię, a wkrótce wydawnictwo książek. Wydał szereg prac wybitnych polskich historyków, w tym edycję źródłową *Monumenta Poloniae Historica* (od 3 tomu). Był współorganizatorem Izby Handlowej i Przemysłowej, kierując nią przez wiele lat, działał także w Galicyjskiej Kasie Oszczędności. Był długoletnim radnym miasta Lwowa. Zasiadał w radach nadzorczych lwowskich banków. Udzielał się na polu dobroczynności. Zmarł 27 sierpnia 1914 r. we Lwowie. Został pochowany w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Łyczakowskim.

Karol Lewakowski (1836-1912) – adwokat, przedsiębiorca, członek austriackiej Rady Państwa, jeden z współtwórców polskiego ruchu ludowego.

Urodził się w rodzinie zamożnych mieszczan lwowskich. Ukończył prawo na Uniwersytecie Lwowskim. Od lat

Karol Lewakowski
Domena publiczna

szkolnych angażował się w polską działalność konspiracyjną. Po wybuchu Powstania Styczniowego najpierw zaangażował się w dostarczanie broni dla powstańców, a następnie razem z dwoma braćmi, Augustem i Władysławem, przedostał się do Królestwa. Walczył w oddziałach Marcina Borelowskiego „Lelewela” i Dionizego Czachowskiego. Dowództwo awansowało go do stopnia kapitana. Po klęsce powstania uciekł do Rumunii, gdzie aktywnie działał wśród tamtejszej Polonii. Po pewnym czasie powrócił do Galicji i w roku 1866 złożył egzamin adwokacki, angażując się w działalność przemysłową. Był dyrektorem wiedeńskiej kolei Lwów – Czerniowce. Zatrudniał w firmie wielu Polaków, dając im możliwość awansów, co przyczyniło się do jego dymisji. Nie stronił od aktywności w ży-

z dwoma braćmi, Augustem i Władysławem, проник на територію Королівства Польського. Брав участь у боях з росіянами у складі загонів Борельовського і Чаховського, отримав звання капітана. Короткий період був комісаром Національного уряду в Молдові.

Після поразки повстання втік до Румунії, де брав активну участь у житті місцевої польської громади. Через деякий час повернувся до Галичини і 1866 р. склав адвокатський іспит. Діяв як промисловець, був директором Львівсько-Чернівецької залізниці. Працевлаштував у фірмі багатьох поляків, протегував їх, що спричинило його відставку. Повернувся до Львова і почав займатися видобутком нафти, а також керував власним адвокатським бюро у Львові. Брав активну участь у багатьох громадських організаціях, віце-президент наглядової ради Польського музею в Рапперсвілі, член-співзасновник і член наглядової ради Національної скарбниці. Не уникав і активної участі в політичному житті. У 1884-1897 рр. від Львівської міської курії обирався до австрійського парламенту. Входив до складу Польського кола, але перебував в опозиції до його консервативної більшості. У листопаді 1894 р. Леваковський протестував проти вшанування пам'яті покійного царя Олександра III, що принесло йому популярність як у Польщі, так і за кордоном. Був членом «Ліги польської» (1887-1894), а потім «Ліги національної» (1894-1895) і віце-президентом Ради музею Рапперсвіль, а з 1892 р. – членом наглядової ради Національної скарбниці. 1894 р. – член-співзасновник Польського демократичного товариства, обраний його головою, але згодом приєднався до селянського руху, який тоді зароджувався. 1895 р. на селянському з'їзді в Ряшеві його обрали президентом створеної тоді Селянської партії (Стронніцтво Людове). 1897 р. залишив цю посаду у зв'язку з погіршенням здоров'я. Наприкінці 1897 р. переїхав до Швейцарії, оселився в Рапперсвілі, де провів останні роки життя і помер 13 листопада 1912 р.

Тадей Антоній Скальковський (1845-1909) – правник, публіцист, господарський діяч.

Походив з Тарнова, де закінчив місцеву гімназію. Вісімнадцятирічним юнаком взяв участь у повстанні, борець роти стрільців «Діти тарнівські» на чолі з А. Угмою. Брав участь у нападі на Мехов (17 лютого 1863), був важко поранений. Лікувався в підпіллі, але його видали росіянам. Звільнений як австрійський підданий, повернувся до Галичини. 1864 р. заарештований і засуджений на три місяці ув'язнення. З 1865 р. вивчав право у Львівському університеті, 1871 р. склав докторат у Ягйлонському університеті.

ciu politycznym. W latach 1884-1897 z ramienia lwowskiej kurii miejskiej był wybierany do austriackiej Rady Państwa. W parlamencie austriackim należał do Koła Polskiego, pozostawał jednak w opozycji wobec jego konserwatywnej większości. W listopadzie 1894 r. zaprotestował przeciwko uczczeniu pamięci zmarłego cara Aleksandra III, czym zyskał popularność w kraju i za granicą. Był członkiem Ligi Polskiej (1887-1894), a następnie Ligi Narodowej (1894-1895) oraz wiceprezesem Rady Muzealnej Rapperswilskiej, a od 1892 r. wchodził w skład Rady Nadzorczej Skarbu Narodowego. W roku 1894 współtworzył Polskie Towarzystwo Demokratyczne i został jego prezesem, ale ostatecznie związał się z powstającym wówczas ruchem ludowym. W 1895 r. na zjeździe działaczy chłopskich w Rzeszowie został wybrany na prezesa powstałego wówczas Stronnictwa Ludowego. Ze stanowiska tego zrezygnował w 1897 r. z powodu złego stanu zdrowia i przeniósł się do Rapperswilu w Szwajcarii, gdzie spędził ostatnie lata życia. Zmarł tam 13 listopada 1912 r. i został pochowany na miejscowym cmentarzu.

Tadeusz Antoni Skalkowski (1845-1909) – prawnik, publicysta, działacz gospodarczy.

Pochodził z Tarnowa, tam też ukończył gimnazjum. Jako osiemnastolatek walczył w powstaniu w kompanii strzelców „Dzieci Tarnowskie”, dowodzonej przez A. Uhme. Brał udział w ataku na Miechów (17 II 1863 r.) i został ciężko ranny. Potajemnie leczony został wydany Rosjanom. Zwolniony jako obywatel Austrii wrócił do Galicji. Tam w 1864 r. został aresztowany i skazany na 3 miesiące więzienia. Od 1865 r. studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim, które uwieńczył doktoratem w 1871 r. obronionym na Uniwersytecie Jagiellońskim. Był właścicielem zakupionego w samborskim majątku Szeptyce. Aktywnie angażował się w działalność gospodarczą. Był członkiem Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego, od roku 1891 prezesem rady nadzorczej Banku Zaliczkowego we Lwowie, członkiem Rady Krajowej Kolejowej, wchodził do zarządu Towarzystwa Kółek Rolniczych. Działał w Lwowskim Towarzystwie Prawniczym. Napisał szereg prac z dziedziny prawniczogospodarczej, m.in.: *Obowiązki i odpowiedzialność notariuszów* (Lwów 1874), *O kasach oszczędności w Galicji w r. 1876* (Lwów 1877), *Towarzystwa Kredytowe Ziemskie w ziemiach polskich* (Lwów 1892), *Reforma ustawy o stowarzyszeniach zarobkowych i gospodarczych z r. 1873* (Lwów 1896). W latach 1875-1901 był posłem na Sejm Krajowy. Zmarł 26 kwietnia 1909 r. w Beaulieu-sur-Mer we Francji. Został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim. Na jego pogrzebie przemawiał Wojciech Biechoński.

Tadeusz Antoni Skalkowski
Domena publiczna

Придбав маєток у с. Шептиці Самбірського пов. Активний підприємець, був членом Галицького господарського товариства, з 1891 р. – голова наглядової ради Кредитного банку у Львові, член Крайової залізничної ради, член управи Товариства рілньничих гуртків, активний діяч Львівського правничого товариства. Автор праць у галузі права та економіки: «Обов'язки та відповідальність нотаріусів» (Львів, 1874), «Про ощадні каси в Галичині 1876 р.» (Львів, 1877), «Земські кредитні товариства на польських землях» (Львів, 1892), «Реформа статуту про заробкові й економічні товариства в 1873 р.» (Львів, 1896). В 1875-1901 рр. – депутат Галицького сейму. Помер 26 квітня 1909 року в Больє-сюр-Мер у Франції, похований на Личаківському цвинтарі. На його похороні з промовою виступив Войцех Бехонський.

Bohaterskie kobiety: matki, żony i siostry Powstańców Styczniowych

Kobiety odegrały znaczącą rolę, zarówno w przygotowaniach do Powstania Styczniowego, jak i w czasie jego trwania. Angażowały się jako sanitariuszki, kurierki, a nawet walczyły z bronią w ręku. Tragiczna była ich dola po upadku powstania. Jedne opłakiwały poległych lub straconych synów, mężów i braci, inne decydowały się razem z mężami na dobrowolną katorgę, jeszcze inne pozostawały w kraju, ale to na ich głowy spadał wówczas obowiązek utrzymania majątku i rodziny oraz wychowania dzieci.

We Lwowie zaangażowane patriotycznie kobiety już w 1861 r. utworzyły **Towarzystwo Sióstr Klaudii** (nazwane tak na cześć Klaudyny Potockiej (1801–1836), zasłużonej w niesieniu pomocy rannym powstańcom listopadowym). Przewodniczącą Stowarzyszenia została **Leonia Wildowa**, a wśród aktywnych członkiń znalazły się: **Felicja Wasilewska**, **Hortensja Jakubowiczowa**, **Celina Łączyńska**, **Henryka Torosiewiczowa**, **Zofia Orzechowska**, **Ludwika Żerdzińska**, **Felicja Cieszkiewiczówna**, **Pelagia** i **Justyna Gostyńskie** i **Helena Pawlikowska z Dzieduszyckich**. W aktach austriackiej policji stowarzyszenie występowało pod nazwą „Das revolutionaere Damescomite die so genannten Schwestern Klaudia”. Po wybuchu Powstania Styczniowego członkinie stowarzyszenia włączyły się w organizowany na ziemiach polskich **Komitet Niewiast**, choć nadal popularnie zwane były „Klaudynkami”. Na czele lwowskiego Komitetu stanęła wówczas **Felicja Wasilewska**, a z wielkim poświęceniem pracowały w nim: **Celina Łączyńska z Winnickich** (żona komisarza Rządu Narodowego Hipolita Łączyńskiego), **Zofia Romanowiczówna**, **Mieczysława Pawlikowska**, **Henryka Torosiewiczowa**, **Leonie Wild**, **Wanda Chądzyńska z Raczyńskich**, **Joanna Węgrzynowska** oraz **Jaźwińska z Poddniestrzan**. Komitet opiekował się rannymi, aresztowanymi oraz ich rodzinami.

Duszą Komitetu była **Felicja Wasilewska (1825–1889)** osoba starannie wykształcona. Zanim wyszła za mąż za byłego oficera powstania węgierskiego Alojzego Boberskiego, prowadziła we Lwowie w latach 1853–1885 stojącą na bardzo wysokim poziomie pensję dla dziewcząt. W czasie Powstania Styczniowego kierując lwowskimi „Klaudynkami” oddała nieocenione usługi walczącym, za co spotkały ją austriackie represje. Nie zważając na to nie zaprzestała działalności po upadku powstania angażując się w opiekę nad więźniami i weteranami. Rozwijała

Героїчні жінки: матері, дружини та сестри

Значну роль у повстанні 1863 р. відіграли жінки, які брали в ньому участь як медсестри, зв'язкові, ба навіть воювали зі зброєю в руках. Після поразки повстання їхня доля була трагічною. Одні оплакували загиблих або страчених синів, чоловіків і братів, інші йшли добровільно на каторгу за чоловіками, треті залишалися, але на їхні голови спадав обов'язок утримувати майно, родину та виховувати дітей.

Польські патріотки Львова ще 1861 р. створили Товариство сестер Клавдії (назване на честь Клавдини Потоцької (1801–1836), яка відзначилася організацією допомоги пораненим повстанцям 1831 р.). Товариство очолила **Леонія Вільд**, до найактивніших членок належали: **Феліція Василевська**, **Гортензія Якубович**, **Целіна Лончинська**, **Генрика Торосевич**, **Софія Ожеховська**, **Людвіка Жердзінська**, **Феліція Цешкевич**, **Пелагея й Юстина Гостинські** та **Олена Павліковська з Дідушицьких**. У документах австрійської поліції товариство фігурувало під назвою «Das revolutionaere Damescomite die so genannten Schwestern Klaudia». Після вибуху повстання члени товариства приєдналися до **Жіночого комітету**, організованого в Польщі, хоча в народі їх продовжували

Felicja Wasilewska-Boberska
Domena publiczna

przy tym ożywioną działalność literacką i pedagogiczną. Napisała i wydała dwutomową *Historię literatury polskiej* oraz wiele innych publikacji i artykułów popularyzujących polskie dzieje i literaturę. Po jej śmierci były wychowanki i współkonspiratorki ufundowały jej w lwowskim kościele OO. Karmelitów tablicę z napisem:

FELICJI WASILEWSKIEJ-BOBERSKIEJ
 – wychowawczynie kilku pokoleń w duchu miłości
 Boga i Ojczyzny
 – wdzięczne niewiasty polskie.

Za udział w Powstaniu Styczniowym życiem zapłaciła **Wanda Chądyńska (1830–1863)**. Była żoną zasłużonego dla polskości lwowskiego lekarza Jana Chądyńskiego. Mimo iż była w zaawansowanej ciąży, nie przerwała pracy kurierskiej w czasie powstania. W lipcu 1863 r. po doręczeniu poczty Marcinowi Borelowskiemu (Lelewelowi) została wytropiona i ścigana przez rosyjski patrol. Zdołała uciec przed pościgiem, ale została ranna, co spowodowało, że przedwcześnie urodziła córkę. Po położu przeżyła tylko miesiąc (zm. 22 sierpnia, w wieku 33 lat), osierociwszy nowo narodzone dziecko. Pochowana została na Cmentarzu Łyczakowskim.

Z bronią w ręku walczyła lwowianka **Joanna Apolonia Fijałkowska (1842–1926)**. W szeregi powstańcze zaciągnęła się już 17 lutego 1863 r., wstępując wraz z mężem do

Apolonia Fijałkowska z Grzywińskich
 Domena publiczna

ли називати «клавдинками». У той час Львівський комітет очолювала **Феліція Василевська**, з самопошаною в його складі працювали Целіна Лончинська з Винницьких (дружина комісара Національного уряду Іполіта Лончинського), Софія Романович, Мечислава Павліковська, Генрика Торосевич, Леонія Вільд, Ванда Хондзинська з Рачинських, Йоанна Венгжиновська та Язвінська з Піддністрян. Комітет опікувався пораненими, арештованими та їхніми родинami.

Душею Комітету була **Феліція Василевська (1825–1889)**, всебічно освічена жінка. Перед тим, як вийти заміж за офіцера угорського повстання 1848 р. Алойзія Боберського, вона керувала зразковим пансіоном для дівчат у Львові (1853–1885). Під час повстання 1863 р., очоливши львівських «клавдинок», вона зробила неоціненні послуги повстанцям, за що зазнала переслідувань з боку австрійської влади. Незважаючи на це, вона не припинила своєї діяльності й після повстання, опікуючись в'язнями й ветеранами. Водночас розгорнула жваву літературну та педагогічну діяльність. Написала й видала двотомну «Історію польської літератури», в періодиці виступала з іншими публікаціями, які популяризували польську історію та літературу. Після її смерті вихованки та конспіраторки фондували їй у львівському костелі оо. кarmелітів меморіальну таблицю з текстом:

ФЕЛІЦІЇ ВАСИЛЕВСЬКІЙ-БОБЕРСЬКІЙ
 – виховательці кількох поколінь у душі любові до
 Бога й Батьківщини
 – вдячні полячки.

Ванда Хондзинська (1830–1863) заплатила за участь у Січневому повстанні життям. Вона була дружиною Яна Хондзинського – львівського лікаря й польського патріота. Хоча була на останньому терміні вагітності, під час повстання продовжувала працювати як зв'язкова. У липні 1863 р. після вручення пошти Мартинові Борельовському (Лелевелю) її вистежив російський патруль. Хоч була поранена, але зуміла втекти, повернулася додому, народила доньку і померла через місяць (22 серпня 1863 р., в віці 33 роки), залишивши новонароджену дитину сиротою. Похована на Личаківському цвинтарі.

Із зброєю в руках воювала львів'янка **Йоанна Аполонія Фіялковська (1842–1926)**. До лав повстанців вступила 17 лютого 1863 р., приєднавшись разом із чоловіком до організованого в Перемишлі загону Чаховського. Вона приховала свою стать і видала себе за «Шашка» – сина свого чоловіка. Воювала рядовою, брала участь у боях під Потоком, на Танві та

Wanda Chądyńska z Raczyńskich
Domena publiczna

organizowanego w Przemyśle oddziału Czachowskiego. Ukryła swą pleć podając się za syna swego męża, o imieniu „Staszek”. Walczyła jako szeregowiec, biorąc udział w walkach pod Potokiem, nad Tanwią i Hutą Krzeszowską. Po tej ostatniej bitwie z niewielkim oddziałem przeszła do Galicji, gdzie została aresztowana przez Austriaków. Po wyjściu na wolność znów próbowała zaciągnąć się do oddziału gen. A. Jeziorańskiego. Udało się to tylko jej mężowi, a jej ze względu na pleć odmówiono. Wówczas zaangażowała się w pracę lwowskich „Klaudynek”. Mąż, którego imienia nie udało się ustalić, prawdopodobnie zginął w powstaniu lub został przez Rosjan stracony, gdyż Joanna (powszechnie używająca drugiego imienia Apolonia) w następnych latach była wdową. Została pochowana na Górcie Powstańców Cmentarza Łyczakowskiego.

Niezwykłą lwowską konspiratorką była **Joanna Węgrzynowska**, która gdy tylko wybuchło powstanie nauczyła się odlewania ołowianych kul. W rzemiośle tym doszła do takiej wprawy, iż jej współtowarzyszki żartowały, że gdy Polska odzyska wolność to Joanna założy wielką fabrykę amunicji. Rzeczywiście przy pomocy kilku przyjaciółek w okresie powstania, w warunkach konspiracyjnych, miała odlać kilkanaście tysięcy pocisków. Sama je dostarczała powstańcom, a przy tym zdobywała dla nich również karabiny. W powstaniu czynnie walczyło jej dwóch braci.

We Lwowie na Cmentarzu Łyczakowskim, a szczególnie na kwaterze powstańczej, spoczywa wiele bohaterek tamtych czasów. Prócz już wspomnianych, wieczny spo-

Кшешовською Гutoю. Після бою під Кшешовською Гutoю в складі невеликого загону повернулася до Галичини, де її заарештували австрійці. Після звільнення спробувала вступити до загону генерала А. Єзборанського. Прийняли лише її чоловіка, а їй відмовили через статі. Відтак вступила до товариства львівських «клавдинок». Її чоловік (його ім'я встановити не вдалося), ймовірно, загинув або був страчений росіянами, оскільки Йоанна (зазвичай вживала друге ім'я – Аполонія) овдовіла. Похована на Гірці повстанців Личаківського кладовища.

Незвичайною жінкою була **Йоанна Венгжиновська**, яка навчилася виливати свинцеві кулі, щойно вибухнуло повстання. Вона досягнула такої майстерності в цьому ремеслі, що її товаришки жартували, що коли Польща стане вільною, Йоанна заснує велику фабрику набоїв. І справді, в підпільних умовах, за допомогою кількох друзів під час повстання вона відлила декілька тисяч куль. Але вона сама доставляла повстанцям не лише кулі, а й рушниці. Її двоє братів теж брали активну участь у повстанні.

На Личаківському цвинтарі, особливо на Гірці повстанців, поховано чимало героїнь тих часів.

Joanna Węgrzynowska
Domena publiczna

czynek znalazły tam m.in.: **Celina Łączyńska** (zaangażowana w ucieczkę z lwowskiego więzienia Adama Sapiehy), **Albertyna Dziewońska z Bayerów** (1827–1915), żona Józefa Dziewońskiego, porucznika powstania, w cywilu artysty-malarza, **Olga Świszczowska** (1848–1927) żona powstańca Władysława Świszczowskiego zesłańca syberyjskiego (zm. w 1904) a także **Boruta Łukasiewiczowa** (1841–1931). Dziś nie o wszystkich da się ustalić szczegółowe informacje. Nie znamy np. nawet imienia pochowanej na „Górcie Powstańczej” lwowiance **Krzysznowskiej** (1822–1917).

Окрім уже згаданих, тут знайшли свій вічний спочинок: **Целіна Лончинська** (організувала втечу з львівської тюрми Адама Сапіги), **Альбертина Дзевонська з Баєрів** (1827–1915) – дружина Йосифа Дзевонського, поручника повстання, художника в цивільному житті, **Ольга Свищовська** (1848–1927) – дружина повстанця і каторжанина Владислава Свищовського (помер 1904 р.), **Борута Лукасевич** (1841–1931).

Зараз можна встановити вже не всі деталі. Так, не знаємо навіть імені львів'янки **Кшановської** (1822–1917), похованої на Гірці повстанців 1863 р.

Artur Grottger, *Pożar dworu w Miechowie*
Domena publiczna

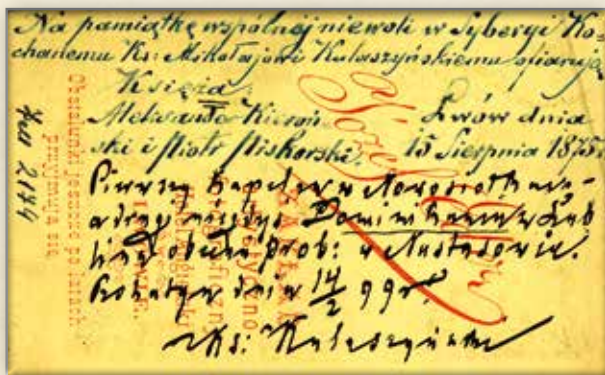
Kapłani – kapelani i żołnierze Powstania Styczniowego

O. Bernard Bulsiewicz (1836–ok.1902) – kapelan Powstania Styczniowego, lwowski kaznodzieja.

Pochodził z Jabłonicy koło Jasła. Po ukończeniu gimnazjum wstąpił do zakonu OO. Bernardynów, gdzie w 1860 r. uzyskał święcenia kapłańskie. Duszpasterzując we Lwowie znany był z działalności patriotycznej. Wysoko ceniono jego kazania. Po wybuchu Powstania Styczniowego opuścił klasztor i przedostał się do Królestwa. Tam w lutym 1863 r. zaciągnął się jako kapelan do oddziału Dionizego Czachowskiego. W marcu po walkach pod Krzeszowem rozeszła się nieprawdziwa informacja o jego śmierci. On tymczasem walczył nadal w oddziale gen. Antoniego Jeziorańskiego. 11 maja 1863 r. wziął udział w bitwie pod Hutą Krzeszowską. Gdy wobec niepowodzeń oddziały te wycofały się do Galicji, pozostał jako kapelan u gen. Józefa Hauke-Bosaka. Pod koniec powstania przekroczył granicę austriacką i 9 lipca 1864 r. został w Tarnowie aresztowany. Austriacy skazali go na 10 miesięcy więzienia. Po wyjściu na wolność tułał się po różnych galicyjskich parafiach. Władze klasztorne zarzucały mu niesubordynację i dopiero w roku 1889 uzyskał przydział do klasztoru Bernardynów w Leżajsku. Z zakonu wystąpił jednak i w 1892 r. jako kapłan diecezjalny wyjechał na misję do USA. Tam ok. 1902 r. zginął tragicznie.

Ks. Aleksander Kieroński (1832–1922) – powstaniec styczniowy, sybirak i filantrop.

Pochodził z lwowskiej rodziny mieszczańskiej. W 1850 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Lublinie. W 1855 r. przyjął święcenia kapłańskie i został wikarym w Końskowoli na Lubelszczyźnie. Po wybuchu Powstania

Księża A. Kieroński i P. Piskorski.
Na rewersie dedykacja fotografii dla ks. M. Kulaszyńskiego
Ze zbiorów Muzeum Narodowego we Lwowie

Священники – капелани та учасники повстання 1863 р.

Після повстання до Львова прибуло або осіло тут чимало католицького духовенства. Дехто потрапив сюди після каторги в Сибіру.

Згадаємо лише декількох.

Отець Бернард Булсевич (1836 – бл. 1902) – капелан повстання, проповідник у Львові.

Походив з Яблониці біля Ясла. Після закінчення гімназії вступив до згромадження оо. бернардинів, 1860 р. висвячений на священника. Під час служіння у Львові був відомий своєю патріотичною поставою, популярний проповідник. Після вибуху повстання залишив монастир і перетнув кордон з Королівством Польським, де в лютому 1863 р. став капеланом загону Д. Чаховського. У березні після боїв під Кшешовим поширилася неправдива інформація про його загибель. Але він продовжував воювати. 11 травня 1863 р. в складі загону генерала А. Єзьоранського взяв участь у битві під Кшешовською Гутою. Коли цей загін відступив до Галичини, він залишився і став

Styczniowego zaangażował się w polski zryw niepodległościowy, a także zbierał pieniądze na cele powstańcze. Po wykryciu przez carską policję został pozbawiony praw publicznych, skazany na konfiskatę majątku oraz wywieziony na Sybir i osiedlony w Tuncie w okolicach Bajkału. Zwolniony w grudniu 1869 r. opuścił Rosję, osiadł w Galicji. Został przyjęty do archidiecezji lwowskiej i od roku 1871 duszpasterzował jako wikary w parafii w Kulikowie, a następnie był kapelanem Sióstr Miłosierdzia w Nowosiółkach koło Olszanicy. Nie zaprzestał działalności patriotycznej. Popierany przez metropolitę lwowskiego abp. Franciszka K. Wierchlejskiego rozpoczął współpracę z przebywającym w Paryżu Władysławem Plate-rem w zakresie niesienia pomocy materialnej dla księży katolickich represjonowanych w Rosji. Wspierał również weteranów Powstania Styczniowego. 7 kwietnia 1878 r. wraz z delegacją galicyjską (poseł Władysław Badeni, ks. prof. Józef Sebastian Pelczar i ks. Stanisław Stojalowski) był na audiencji u papieża Leona XIII. Opracował i wydał drukiem *Wykaz alfabetyczny biskupów i kapłanów oraz zakonników polskich przebywających do chwili obecnej na wygnaniu w Syberii i głębokiej Rosji* (Lwów 1881). Zmarł we Lwowie 19 czerwca 1922 r. i został pochowany na „Górcie Powstańczej” Cmentarza Łyczakowskiego.

O. Florentyn (Ignacy) Lickendorf (1835–1888) – dominikanin, kapelan Powstania Styczniowego, wybitny lwowski kaznodzieja.

Pochodził z Lubelszczyzny z rodziny rzemieślniczej, jego ojciec był stelmachem. Studia teologiczne ukończył

O. Florentyn Lickendorf
Domena publiczna

kapelanem u podrozdziału generała Я. Гауке-Босака. Наприкінці повстання перетнув австрійський кордон і 9 липня 1864 р. був заарештований у Тарнові. Австрійці засудили його до 10 місяців ув'язнення. Після звільнення поневірявся по галицьких парафіях. Монастирська влада звинувачувала його в порушенні дисципліни, лише 1889 р. його прийняли до бернардинського монастиря в Лежайську. Однак покинув орден і 1892 р. як єпархіальний священник виїхав на місію до США. Там трагічно загинув близько 1902 р.

Отець Олександр Керонський (1832–1922) – повстанець, каторжанин і меценат.

Походив із львівської міщанської родини. У 1850 р. вступив до семінарії в Люблін. У 1855 р. був висвячений на священника і став вікарієм у с. Коньсковоля. 1863 р. взяв участь у польському самостійницькому зриві, а також збирав гроші на повстання. Після викриття царською поліцією був позбавлений громадських прав, засуджений до конфіскації майна і засланий до Сибіру на поселення в с. Тунка на Байкалі. Звільнений у грудні 1869 р., мігрував до Галичини. Прийнятий до Львівської архієпархії, з 1871 р. душпастирував у парафії в Куликові, а потім був капеланом сестер милосердя в Новосілках біля Ольшаниці. Не припиняв своєї патріотичної діяльності. За підтримки архієпископа львівського Францішка Вежхлейського розпочав співпрацювати з Владиславом Платером, який перебував у Парижі, в галузі організації матеріальної допомоги католицьким священикам, репресованим у Росії. Підтримував також ветеранів повстання 1863 р. 7 квітня 1878 р. у складі галицької делегації (посол Владислав Баденій, о. проф. Йосиф Себастьян Пельчар і о. Станіслав Стояловський) був на аудієнції у Папи Лева XIII. Склали і опублікували «Алфавітний перелік польських єпископів, священиків і монахів, які досі перебувають на засланнях в Сибіру і глибині Росії» (Львів, 1881). Помер у Львові 19 червня 1922 р. Похований на Гірці повстанців Личаківського кладовища.

Отець Флорентин Лікендорф (1835–1888) – монах-домініканець, капелан повстання, видатний львівський проповідник.

Походив з Люблінщини з ремісничої родини, його батько був стельмахом. Закінчив духовну семінарію у Варшаві і вступив до місцевого домініканського монастиря, згодом – у Люблінському монастирі. За патріотичну діяльність його заарештували росіяни, 5 місяців був ув'язнений у цитаделі в Замості. Після звільнення продовжував конспіративну діяльність.

w Warszawie i wstąpił do tamtejszego klasztoru Dominikanów. Następnie przebywał w klasztorze lubelskim. Tam naraził się władzom za działalność patriotyczną za co został aresztowany i przez 5 miesięcy był więziony w twierdzy zamojskiej. Po wyjściu na wolność nie zaprzestał działalności konspiracyjnej. Po wybuchu Powstania Styczniowego zaciągnął się jako kapelan w szeregi powstańcze na Lubelszczyźnie, był w oddziale Marcina Borelowskiego „Lelewela”. Brał udział w bitwach pod Borowymi Młynami i pod Józefowem. Pod koniec 1863 r. chcąc uniknąć aresztowania przekroczył granicę austriacką i został przyjęty do klasztoru lwowskich Dominikanów, gdzie z czasem został przeorem, zasłynął jako znakomity kaznodzieja. Aktywnie angażował się w działalność charytatywną i patriotyczną. Zmarł we Lwowie 1 września 1888 r. Pochowany został na Cmentarzu Łyczakowskim w jednym grobowcu z bratem Janem Lickendorfem również powstańcem styczniowym oraz sybirakiem.

Ks. Kazimierz Żuliński (1831–1904) – duchowny rzymskokatolicki, kapelan Powstania Styczniowego.

Pochodził z Radomia, przyjął święcenia kapłańskie 26 lutego 1854 r. w diecezji warszawskiej. Zaangażował się w działalność patriotyczną. Po wybuchu Powstania Styczniowego został aresztowany 25 kwietnia 1863 r. podczas procesji patriotycznej w Warszawie (wraz z nim carska policja aresztowała 11 innych kapłanów). Po 48 godzinach zatrzymania został zwolniony. Był wówczas wikariuszem w kościele pw. św. Aleksandra w Warszawie. Jego mieszkanie stało się punktem kontaktowym, przez który przechodziła korespondencja a także dokumenty Rządu Narodowego. W rządzie Romualda Traugutta został sekretarzem Wydziału Zagranicznego. W skutek denuncjacji pod koniec 1863 r. musiał opuścić Warszawę. W roku 1864 emigrował do Francji, gdzie przez 8 lat pracował w kościele Notre-Dame w Paryżu.

W Powstaniu Styczniowym walczyło także trzech jego braci: Józef Anzelm (doktor filozofii, działał w Krakowie), Tadeusz (prowadził działalność na terenie Galicji) oraz Roman (członek Rządu Narodowego, został stracony razem z Romualdem Trauguttem). Dwaj pierwsi po powstaniu także wyemigrowali do Francji. W Paryżu wszyscy trzej bracia zaangażowali się w wydawanie czasopism „Wiara” i „Polska” o charakterze religijno-patriotycznym. Ks. Kazimierz był w Paryżu jednym z współorganizatorów Stowarzyszenia Kapłanów Polskich na Obczyźnie. W 1880 r. po uzyskaniu zgody władz austriackich powrócił do kraju, gdzie od roku 1871 byli już jego bracia Józef Anzelm i Tadeusz. Przyjechał do Krakowa, gdzie został spowiednikiem w kościele pw. Najświętszej Panny Marii i angażował się w różne akcje społeczne i charytatywne. Na po-

Piśnię wybuchu powstania – kapelan powстанського загону на чолі з Мартином Борельовським «Лелевелем» на Люблінщині. Учасник боїв під Боровими Млинами та Юзефовим. Наприкінці 1863 р. перетнув австрійський кордон і був прийнятий до домініканського монастиря у Львові, де згодом став ігуменом і прославився як чудовий проповідник, енергійний благодійник та патріот. Помер у Львові 1 вересня 1888 р. Похований на Личаківському цвинтарі в одному гробівці разом з братом Яном Лікендорфом, також повстанцем і засланцем на Сибір.

Отець Казимир Жулінський (1831–1904) – римо-католицький священик, капелан повстання 1863 р.

Походив з Радома, на священика висвячений 26 лютого 1854 р. у Варшавській єпархії. Напередодні повстання був вікарієм костелу св. Олександра у Варшаві

Ks. Kazimierz Żuliński
Domena publiczna

й провадив патріотичну діяльність. Був заарештований 25 квітня 1863 р. під час патріотичної ходи у Варшаві, разом з ним царська поліція заарештувала ще 11 священиків; через дві доби його відпустили. Його помешкання стало явочною квартирою, через яку проходила кореспонденція та документи Національного уряду. В уряді Ромуальда Траугутта став секретарем зовнішньополітичного відомства. Внаслідок доносу наприкінці 1863 р. був вимушений залишити Варшаву. У 1864 р. емігрував до Франції, де 8 років був священиком костелу Нотр-Дам у Парижі.

grzebie polskiego działacza niepodległościowego Agatona Gillera wygłosił 20 lipca 1887 r. w Stanisławowie kazanie patriotyczne, na skutek którego został zmuszony przez władze do opuszczenia Krakowa. Po powrocie z zesłania abp. Felińskiego w latach 80. i zakładaniu przez niego szkół sióstr Zgromadzenia Rodziny Maryi, ks. Żuliński został powołany przez swojego przełożonego do placówki w Łomnej w pow. turczańskim. Po wprowadzeniu obligatoryjnej nauki w języku niemieckim odszedł z pracy w szkole. Od tego czasu przebywał w różnych parafiach na obszarze diecezji przemyskiej (w Polnej koło Krosna, w samym Krośnie), a następnie od 1894 r. w Sanoku. Cały czas angażował się w działalność patriotyczną (1 kwietnia 1894 r. w setną rocznicę insurekcja kościuszkowskiej wygłosił w Sanoku patriotyczne kazanie, czym zwrócił na siebie uwagę austriackiej policji). Po opuszczeniu Sanoka został przydzielony do parafii w Turce. Przyjęty do archidiecezji lwowskiej duszpasterzował w Niżankowicach, a następnie ponownie w Turce (do 1899 r.), gdzie został katechetą w żeńskim zakładzie wychowawczym. Starał się o przeniesienie do Lwowa, gdzie mieszkali jego bracia z rodzinami. Uzyskał na to zgodę pod koniec życia. Zmarł 10 marca 1904 r. we Lwowie i został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim w rodzinnym grobowcu.

Powstanie Styczniowe w Królestwie Polskim popierało także wielu kleryków i kapłanów unickich (grekokatolickich). **Ks. Łukasz Bobrowicz (1845–1914)**. Pochodził z Chełmszczyzny. Gdy wybuchło studiował teologię w chełmskim Seminarium Duchownym. Przerwał studia i zaciągnął się w szeregi powstańcze. Walczył na Lubelszczyźnie. Po upadku powstania ukończył studia teologiczne w Akademii Duchownej w Warszawie i w roku 1869 uzyskał święcenia kapłańskie. Od roku 1870 był administratorem parafii unickiej w Sworach. Funkcję tę pełnił do kasaty przez władze carskie w 1875 r. unii na Chełmszczyźnie i włączeniu tamtejszego Kościoła unickiego do Cerkwi prawosławnej. Bobrowicz odmówił przejścia na prawosławie. Przez kilka lat pracował jako urzędnik w cukrowni. W 1880 r. opuścił Rosję i przyjechał do Lwowa. Ks. Walerian Kalinka zatrudnił go jako nauczyciela i wychowawcę w Internacie OO. Zmartwychwstańców. Nie mając jednak talentu pedagogicznego, został grekokatolickim kapłanem w lwowskim szpitalu miejskim. Przy poparciu polskich elit, a zwłaszcza namiestnika Galicji Filipa Zaleskiego, objął w 1885 r. redakcję założonego wówczas ukraińskojęzycznego czasopisma „Ruś” („Русь”), którego zadaniem było propagowanie współpracy polsko-ukraińskiej. Pismo wychodziło do końca 1887 r., nie znalazło bowiem szerszego zainteresowania tak po stronie polskiej jak i ukraińskiej. Bobrowicz był zwolennikiem ści-

Троє його братів також воювали в Січевому повстанні: Йосиф Анзельм (доктор філософії, діяв у Кракові), Тадей (діяв у Галичині) і Роман (член Національного уряду, страчений разом з Ромуальдом Траугутом). Перші двоє теж емігрували до Франції після повстання. У Парижі всі троє братів долучилися до видання релігійно-патріотичних журналів «Wiara» та «Polska», а о. Казимир став членом-співзасновником Товариства польських священиків закордоном. У 1880 р., отримавши дозвіл австрійської влади, переїхав до Галичини, де з 1871 р. перебували його брати Йосиф Анзельм і Тадей. Прибувши до Кракова, став сповідником у костелі Пресвятої Богородиці, займався благодійництвом. 20 липня 1887 р. на похоронах польського самостійника Агатона Гіллера у Станіславові о. К. Жулінський виголосив патріотичну проповідь, внаслідок чого влада вимусила його покинути Краків. Після повернення з заслання архієпископа Фелінського у 1880-х роках та заснування ним шкіл для сестер згромадження Родина Марії о. Жулінський був призначений до закладу в с. Ломна, повіт Турка. Після запровадження обов'язкового навчання німецькою мовою покинув роботу в школі. З того часу мандрував по різних парафіях Перемишльської єпархії (в Польній біля Кросна, в самому Кросно), з 1894 р. – в Сяноку. Продовжував патріотичну пропаганду, 1 квітня 1894 р., у 100-річчя повстання Костюшка, виступив з патріотичною проповіддю в Сяноці, що привернуло увагу австрійської поліції. Згодом був призначений парафіяльним священиком у Турці. Перейшовши до Львівської архієпархії, служив у Нижанковичах, згодом – знову в Турці (до 1899 р.), де став катехитом у жіночій школі. Домагався переведення до Львова, де мешкали його брати з родинами. Дозвіл на це отримав в останні роки життя. Помер 10 березня 1904 р. у Львові і похований в родинному гробівці на Личаківському цвинтарі.

Повстання в Королівстві Польському також підтримало чимало уніатських (греко-католицьких) семінаристів і священиків. Серед них – отець **Лука Бобрович (1845–1914)**. 1863 р. він перервав навчання в Холмській духовній семінарії і вступив до лав повстанців. Воював на Люблінщині. Після повстання закінчив богословські студії в Духовній академії у Варшаві й у 1869 р. висвятився на священика. В 1870–1875 рр. – адміністратор уніатської парафії у Sworach. Після скасування унії царатом 1875 р. відмовився перейти на православ'я. Декілька років працював на цукровому заводі урядником. 1880 р. залишив Росію і прибув до Львова. Отець В. Калінка прийняв його на

szej współpracy Polaków i Ukraińców w oparciu o zasady Kościoła katolickiego. W 1890 r. został na krótko redaktorem ukraińskojęzycznego dodatku do „Gazety Lwowskiej” wydawanego pod nazwą „Narodna Časopyś” („Народна Часопись”). Przez cały czas propagował kult Powstania Styczniowego. 10 VI 1890 r. wziął udział w uroczystości pod krzyżem krożańskim wystawionym na Cmentarzu Łyczakowskim na pamiątkę 25. rocznicy skasowania unii na Podlasiu. Zmarł 28 marca 1914 r. i został pochowany na kwaterze Powstańców Listopadowych Cmentarza Łyczakowskiego. Jest on autorem wielu artykułów publicystycznych oraz wydanej w 1887 r. publikacji religijnej *Поучение о набоженстві до найсолодшого серця Господа нашого Ісуса Христа* (Nauka o nabożeństwie do najśłodszego serca Pana naszego Jezusa Chrystusa).

Z lwowskim środowiskiem patriotycznym związanych było wielu kapłanów, braci i siostr zakonnych duszpasterzujących w okolicy. W Biłce Szlacheckiej pod Lwowem proboszczem był sybirak **ks. Piotr Piskorski (1836–1909)**. Austriakom za głoszenie patriotycznych kazań i opiekę nad więźniami w Samborze naraził się lwowski bernardyn **o. Justyn Szaflarski (1821–1901)**. Na lwowskiej nekropolii spoczywa także powstaniec styczniowy **ks. Stefan Dembicki (1840–1921)**.

Symbolicznymi postaciami duchownych związanych z Powstaniem Styczniowym są dwaj bohaterscy żołnierze – **Józef Kalinowski** (św. Rafał) i **Adam Chmielowski** (św. Brat Albert). Duchownymi zostali dopiero po upadku powstania, ale mocno wpisali się zarówno w popowstańciewo dzieje Kościoła katolickiego jak i narodu polskiego. Wprawdzie ze Lwowem związani byli okazjonalnie, ale to na Galicję przypada ich działalność charytatywna i posługa duchowna. Obu łączyła serdeczna przyjaźń. Obaj też ze względu na przymioty duchowe i oddanie bliźniemu zostali wyniesieni na ołtarze.

Adam Chmielowski (z lewej) z siostrą i braćmi.
Archiwum Sióstr Albertynek w Krakowie

посаду вчителя і вихователя в інтернаті оо. змартви-хвстанців для греко-католиків у Львові, але невдовзі звільнив через брак педагогічних здібностей. Згодом – греко-католицький капелан у в'язниці та шпиталі. За підтримки намісника П. Залеського у 1885-1887 рр. очолював редакцію нового часопису «Русь», який видавався українською мовою та пропагував гасло польсько-української угоди: Бобрович був прихильником тісної співпраці поляків і українців на засадах католицької духовності. У 1890 р. короткий час був редактором «Народна Часопись» – українського додатка до урядової «Gazety Lwowskiej». Упродовж усього свого життя пропагував культ повстання 1863 р. 10 червня 1890 р. взяв участь у церемонії біля Крожанського хреста, встановленого на Личаківському цвинтарі на відзначення 25-ї річниці скасування царатом уніатської церкви на Підляшші. Помер 28 березня 1914 р. і похований на полі повстанців 1831 р. на Личаківському цвинтарі. Є автором багатьох статей у пресі та праці «Поучение о набоженстві до найсолодшого серця Господа нашого Ісуса Христа» (1887).

З львівським патріотичним середовищем було пов'язано чимало священиків, ченців і черниць, які служили на території Львівської архієпархії. У Білці Шляхетській біля Львова парохом був засланець до Сибіру **отець Петро Піскорський (1836–1909)**. **Отець Юстин Шафлярський (1821–1901)** зазнав переслідувань від австрійської влади за патріотичні проповіді та опіку в'язнями в Самборі. На Личаківському цвинтарі спочив також повстанець **отець Стефан Дембіцький (1840–1921)**.

Символічними представниками духовенства, пов'язаного з повстанням 1863 р., є два героїчні воїни – **Йосиф Калиновський** (святий Рафаїл) і **Адам Хмельовський** (святий брат Альберт). Вони стали священиками лише після поразки повстання, але твердо вписані в післяповстанську історію Католицької Церкви та польського народу. Хоча були пов'язані зі Львовом від часу до часу, але їхня благодійна діяльність і духовне служіння припали саме на Галичину. Їх єднала сердечна приязнь. Обоє були піднесені до вівтаря завдяки духовним прикметам та відданість ближньому.

Żydzi lwowscy – veterani Powstania Styczniowego

Mojżesz Berger (? – 1885) – powstaniec styczniowy, członek Rady Miasta Lwowa, działacz gospodarczy, filantrop.

Pochodził z mieszczańskiej rodziny lwowskiej, zajmującej się szynkarstwem. W polską działalność konspiracyjną zaangażował się już w roku 1861. U niego w domu odbywały się spotkania konspiracyjne. Po wybuchu Powstania Styczniowego został mianowany komisarzem jednej z dzielnic Lwowa, czuwał nad bezpieczeństwem i organizował zakwaterowanie dla przybywających do Lwowa z całej Galicji ochotników zmierzających do Królestwa Polskiego. Jego umiejętności ekonomiczne wykorzystał Rząd Narodowy, mianując go zarządcą gospodarczym wojsk polskich. Po powstaniu prowadził działalność charytatywną. Wspomagał finansowo wdowę i dziecko po straconym przez Rosjan na Wołyniu powstańcu Leszku Wiśniewskim, z którym łączyła go wieloletnia przyjaźń. W 1867 r. wystawił mu na Cmentarzu Łyczakowskim symboliczny pomnik nagrobny. Znaczne środki przeznaczał na odzież i przybory szkolne dla ubogiej młodzieży szkół ludowych. W 1877 r. został wybrany do rady miejskiej Lwowa. Mandat deputowanego pełnił do końca kadencji. W następnych wyborach w roku 1882 ze względu na stan zdrowia nie kandydował. Zmarł we Lwowie 1 marca 1885 r. Swoją majątek zapisał testamentem na stypendia dla uczniów chrześcijańskich uczących się zawodu w warsztatach żydowskich oraz dla uczniów żydowskich terminujących w warsztatach chrześcijańskich.

Mikołaj Epstein (1831–1902) – powstaniec styczniowy, sybirak, poeta polski żydowskiego pochodzenia.

Urodził się w Warszawie w rodzinie żydowskiego bankiera i przedsiębiorcy Hermana Epsteina i Eleonory z domu Glücksberg. Był wnukiem słynnego kupca i filantropa Jakuba Epsteina, znanego z tego, że wspierał wszystkich proszących, bez różnicy wyznania. Mikołaj uczył się w gimnazjum w Warszawie, a następnie ukończył Instytut Agronomiczny i Leśniczy w Marymoncie. Był właścicielem majątku ziemskiego w Osinach, w którym gospodarował do wybuchu Powstania Styczniowego. W polskie konspiracje angażował się już od roku 1859. Działał na niwie rozwoju gospodarczego kraju. Był członkiem Towarzystwa Rolniczego w Królestwie Polskim. Zajmował się pracą literacką. Publikował wiersze i artykuły w różnych polskich czasopismach. Po wybuchu Powstania Styczniowego walczył jako oficer na te-

Повстанці євреї

Мойсей Бергер (? – 1885) – депутат Львівської міської ради, господарський діяч, меценат.

Походив з львівської міщанської родини, корчмар. Учасник польського підпілля ще з 1861 р., надавав свою домівку для нелегальних зібрань. Після вибуху повстання призначений комісаром однієї з львівських дільниць, відповідав за безпеку та забезпечення добровольців, які приїжджали до Львова з усієї Галичини, прямуючи до Королівства Польського. Його господарські здібності зауважив Національний уряд, призначивши його керівником тилового забезпечення польського війська. Після повстання займався благодійністю. Матеріально підтримував вдову та дитину Лешка Вишневецького, страченого росіянами на Волині повстанця, з яким віддавна товаришував. У 1867 р. встановив йому символічний надгробний пам'ятник на Личаківському цвинтарі. Виділяв значні кошти на одяг і шкільне приладдя для незаможної молоді початкових шкіл. У 1877 р. обраний до міської ради Львова. Депутатський мандат виконував до кінця каденції. На наступних виборах 1882 р. не балотувався за станом здоров'я. Помер у Львові 1 березня 1885 р. Заповів свій маєток на стипендії для студентів-християн, які навчалися ремесла у єврейських майстернях, і для студентів-євреїв, які навчалися в християнських майстернях.

Миколай Епштейн (1831–1902) – сибірський засланець, польський поет єврейського походження.

Народився у Варшаві в родині єврейського банкіра і підприємця Германа Епштейна та Елеонори, уродженої Глюксберг. Він був онуком відомого купця і філантропа Якова Епштейна, який відзначався своєю великою щедротою до бідняків, підтримував усіх, хто запитував про допомогу, незважаючи на їхнє віросповідання.

Миколай володів земельними маєтками. Закінчив Агрономічний і лісогосподарський Інститут у Маримонті (околиця Варшави). З 1859 р. брав участь у польському підпіллі. Після завершення навчання оселився у своєму маєтку в Осинах. Був членом Сільськогосподарського товариства Королівства Польського. Літератор, публікувався в польській періодиці. Після вибуху повстання воював офіцером у Королівстві Польському. Потрапив у російський полон, за вироком з 26 червня 1863 р. був позбавлений громадських прав і засланий до Сибіру. Перебував

renie Królestwa Polskiego. Pojmany przez Rosjan został wyrokiem z dnia 26 czerwca 1863 r. pozbawiony praw publicznych i zesłany na Syberię. Przebywał w Irkucku. Po powrocie z zesłania w 1873 r. osiadł we Lwowie. Prowodził tam salon literacki, z którym związani byli m.in. Kornel Ujejski, Seweryn Goszczyński, Władysław Bełza. Przyjął chrześcijaństwo. Pozostawił nie wydany dotąd pamiątnik z zesłania. W ostatnich latach życia chorował. Zmarł 3 marca 1902 r. we Lwowie. Został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim w kwaterze powstańców styczniowych.

Bernard Goldman (1841–1901) – powstaniec styczniowy, filantrop, poseł do Sejmu Krajowego, członek Rady Miasta Lwowa, działacz na rzecz asymilacji i emancypacji Żydów.

Urodził się w Warszawie. Był synem Izaaka księgarza, wydawcy i cenzora książek hebrajskich. W 1861 r. jako uczeń warszawskiej Szkoły Rabinów i student Akademii Medyko-Chirurgicznej, został aresztowany podczas patriotycznej manifestacji, a następnie zesłany do Tobolska na Syberii. Na wieść o wybuchu Powstania Stycz-

Bernard Goldman
Domena publiczna

в Іркутську. Після повернення з заслання 1873 р. оселився у Львові. Проводив літературний салон, де бували, серед інших, Корнель Уейський, Северин Гоцинський, Владислав Белза. Згодом охрестився. По собі залишив неопублікований щоденник з заслання. В останні роки життя хворів. Помер 3 березня 1902 р. у Львові. Похований на Личаківському цвинтарі на Гірці повстанців 1863 р.

Бернард Гольдман (1841–1901) – меценат, депутат Галицького сейму і Львівської міської ради, борець за асиміляцію та емансипацію євреїв.

Народився у Варшаві. Був сином Ісаака, книгаря, видавця та цензора єврейських книг. Під час навчання в варшавській школі рабинів і Медично-хірургічної академії брав участь у польському національному русі. 1861 р. був заарештований під час патріотичної маніфестації, згодом засланий до Tobolska в Сибіру. На початку повстання 1863 р. утік з заслання. Повернувшись до Варшави, вступив до міської повстанської поліції, секретар департаменту фінансів у Національному уряді за часів Траугута. За дорученням Національного уряду їздив купувати зброю до Вроцлава. Заарештований царською поліцією, втік до Німеччини. У Гейдельберзі студіював право і склав докторат. Згодом переїхав до Парижа, а з 1867 р. мешкав у Відні. У 1870 р. отримав австрійське підданство та дозвіл на проживання в Галичині. Оселився у Львові, де проводив літературний салон. З 1874 р. – касир Галицького кредитного банку у Львові. У 1876 р. обраний депутатом Галицького сейму, працював у комісії фінансів. 1877 р. – віце-голова Промислового товариства у Львові. Неодноразово обирався до Львівської міської ради (1874–1879, 1883–1901) та членом управи юдейської релігійної громади. У 1882 р. заснував Товариство громадян юдеїв у Галичині «Агудас Ахім» (Союз братів) і тривалий період його очолював (разом з Яковом Піпесом). Популяризував польську культуру серед галицьких євреїв, організовував читальні, школи та навчальні курси. Активний діяч Товариства учасників Польського повстання 1863 р. та опікун ветеранів повстання 1831 р. Помер 23 березня 1901 р. у Львові.

Йосиф Мошек Грюнзайт (1838–1928) – ремісник, підпоручник Війська Польського.

Народився в містечку Підкамінь під Бродами в сім'ї пекаря, був його найстаршим сином. В хедері виявив великі здібності до навчання, у вісімнадцять був шанованим талмудистом своєї округи. За фахом

niowego uciekł z zesłania. Po dostaniu się do Warszawy został członkiem miejskiego Wydziału Policji powstańczej, a także sekretarzem departamentu skarbowego w Rządzie Narodowym za czasów Traugutta. Jako agent rządowy wyjeżdżał do Wrocławia w celu zakupu broni. Aresztowany przez carską policję uciekł do Niemiec. W Heidelbergu studiował prawo, uwieńczając je doktoratem. Następnie przeniósł się do Paryża, a od roku 1867 mieszkał w Wiedniu. W 1870 r. otrzymał obywatelstwo austriackie i zezwolenie na pobyt w Galicji. Osiedlił się we Lwowie, gdzie prowadził salon, w którym gromadziła się lwowska elita intelektualna. Propagował i organizował zakładanie czytelni, szkółek, kursów oświatowych. Od roku 1874 był kasjerem Galicyjskiego Banku Kredytowego we Lwowie. W 1876 r. został wybrany na posła do Sejmu Krajowego, pracował w komisji finansowej. W 1877 r. został wiceprzewodniczącym Towarzystwa Przemysłowego we Lwowie. Był długoletnim radnym Lwowa (1874–1879 i 1883–1901) oraz członkiem zarządu Gminy Wyznaniowej Izraelickiej. W roku 1882 założył Towarzystwo ku Uobywatelnieniu Izraelitów w Galicji „Agudas Achim” (Przymierze Braci) i przez wiele lat był jego przewodniczącym (razem z Jakubem Piepesem). Działał na rzecz upowszechniania kultury polskiej wśród galicyjskich Żydów. Był aktywnym działaczem Towarzystwa Uczestników Powstania Polskiego 1863 oraz opiekunem weteranów Powstania Listopadowego. Zmarł 23 marca 1901 r. we Lwowie.

Józef Moszek Grünseit
Domena publiczna

Józef Moszek Grünseit (1838–1928) – powstaniec styczniowy, rzemieślnik, podporucznik WP.

Urodził się w Podkamieniu k. Brodów, w rodzinie piekarza, ortodoksyjnego Żyda. Był najstarszym z kilkorga dzieci w rodzinie. Duże zdolności wykazywał już jako uczeń w chederze. Jako osiemnastolatek był cenionym w regionie talmudystą. Z zawodu był malarzem i lakiernikiem. Ceniono jego rzetelność i fachowość w tym zawodzie. Zwrócił na to uwagę hr. Cetner, właściciel Podkamienia, w którego dworze po wybuchu Powstania Styczniowego urządzono sztab powstańczy. Znając patriotyczną postawę Grünseita Cetner wciągnął go do konspiracji. Przysięgę od Grünseita odebrał od niego osobiście gen. Marian Langiewicz, który jednocześnie powierzył mu obowiązki tajnego kuriera, mającego za zadanie dostarczanie tajnych rozkazów sztabu generalnego, umiejscowionego wówczas w Podkamieniu. Jako emisariusz Grünseit wielokrotnie przekraczał granicę rosyjską, przekazując powstańcom rozkazy i pieniądze. Jako szeregowiec walczył w oddziale gen. Józefa Wysockiego, m.in. pod Radziwiłowem. Po schwytaniu i osadzeniu w obozie w Turobinie uciekł po dwóch miesiącach. Powrócił

– маляр-лакувальник. Його ретельність і високий фаховий рівень у цій професії були належним чином оцінені. На нього звернув увагу власник Підкаменя граф Цетнер, в домі якого після вибуху повстання знаходився повстанський штаб. Знаючи про патріотичні переконання Грюнзайта, Цетнер втягнув його в підпілля. Присягу від Грюнзайта особисто відібрав полковник Мар'ян Лангевич. Він поклав на Грюнзайта обов'язки таємного кур'єра із завданням доставляти секретні накази генерального штабу, що знаходився тоді в Підкамені. Грюнзайт неодноразово перетинав російський кордон, передаючи повстанцям накази та гроші. Воював у загоні генерала Йосифа Висоцького рядовим, брав участь у бою біля Радивилова. Після арешту та ув'язнення в таборі в Туробіні утік через два місяці. Повернувся до Підкаменя, де знову зайнявся лакуванням і виробництвом пасів і пензлів. Був надзвичайно скромною людиною. Ніколи не афішував свою участь у повстанні 1863 р. Лише 1918 р. завдяки Цетнерам та іншим свідкам його участь у повстанні стала відомою ширшій громадськості. Після

do Podkamienia, gdzie ponownie zajął się lakiernictwem i wyrobem pasów i pędzli. Był człowiekiem niezwykle skromnym. O swoim udziale w polskim zrywie niepodległościowym nigdy nie opowiadał. Dopiero w roku 1918, dzięki Cetnerom i innym świadkom powstania, ujawniono jego zaangażowanie w działalność niepodległościową. W latach następnych przyznano mu pomoc materialną, został także awansowany na stopień podporucznika Wojska Polskiego. W 1927 r. uzyskał stałą rentę weterana. Zmarł w 90 roku życia, 25 czerwca 1928 r. we Lwowie. Pochówek urządzono mu na koszt państwa z udziałem kompanii honorowej WP.

Pogrzeb był wielką manifestacją, w której wzięła udział lwowska grupa weteranów powstania oraz liczni mieszkańcy miasta. Pochowano go na Cmentarzu Janowskim we Lwowie w kwaterze 8.

проголошення незалежності Польщі йому присвоїли звання підпоручника Війська Польського та надали матеріальну допомогу. У 1927 р. отримав постійну ветеранську пенсію. Помер 25 червня 1928 року в віці 90 років у Львові. Його поховали за державний кошт під почесною вартою.

Похорон був великою маніфестацією, на яку прибув гурт ветеранів повстання 1863 р. та численні мешканці міста. Похований на Янівському цвинтарі у Львові на 8 полі.

Chorągiew wykonana i подарowana przez Żydówki dla brygady Taczanowskiego z napisem „Walecznym Braciom poświęcają Polki Izraelitki. Kalisz 1863”

Domena publiczna

Inicjatorzy polsko-ukraińskiej współpracy

Wielu weteranów Powstania Styczniowego dochodziło do wniosku, że niepodległości Polski nie da się odzyskać bez współpracy z narodami dawnej Rzeczypospolitej, w tym zwłaszcza z Ukraińcami. Inspirującą rolę w działaniach tych odegrali m.in. Antoni Jaxa Chamiec, Adam książę Sapieha, Paulin Świącicki oraz Alojzy Teleżyński.

Antoni Jaxa Chamiec (1840–1908) – ekonomista, poseł do Sejmu Krajowego i austriackiej Rady Państwa.

Urodził się w rodzinie ziemiańskiej na Wołyniu. Uczył się w Kijowie, gdzie ukończył gimnazjum i Wydział Matematyczno-Fizyczny na Uniwersytecie św. Włodzimierza. Już w czasach studenckich należał do grupy antycarskich konspiratorów, wiążąc się

Antoni Jaxa Chamiec z wnuczką
„Nowości Ilustrowane” nr 11 z 1908 r.

Речники польсько-українського порозуміння

Чимало ветеранів Січневого повстання доходило до висновку, що незалежність Польщі неможлива без співпраці з народами колишньої Речі Посполитої, особливо з українцями. Речниками польсько-українського порозуміння були Антоній Якса Хамец, князь Адам Сапіга, Павлін Свенціцький та Алойзій Тележинський.

Антоній Якса Хамец (1840–1908) – економіст, депутат австрійського парламенту та Галицького сейму.

Народився в родині дідача на Волині. Навчався в Києві, де закінчив гімназію та фізико-математичний факультет університету св. Володимира. Уже в студентські роки належав до польського підпілля, будучи пов'язаним з групою т. зв. «хлопоманів». Під час підготовки до повстання – повноважний комісар Виконавчого комітету Руси (1862). У грудні 1862 р. супроводжував голову комітету генерала Едмунда Ружицького на наради в Центральний національний комітет у Варшаві. Після вибуху повстання редагував повстанський часопис «Боротьба», що виходив у Житомирі. Викритий восени 1863 р., завдяки сприянню свого колеги з часів гурту «хлопоманів» Володимира Антоновича (пізніше – видатного українського історика) йому вдалося втекти до Франції, де він не лише продовжував займатися патріотичною діяльністю, а й закінчив економічний факультет Сорбонни. Не маючи змоги повернутися на Волинь, 1865 р. оселився в Галичині, завдяки протекції намісника А. Голуховського розпочав службову кар'єру. Спочатку працював у Крайовій управі та намісництві, а з 1868 р. – у міністерстві землеробства, міністерстві закордонних справ та міністерстві Галичини у Відні. 1879 р. – староста повіту Заліщики, радник Галицького намісництва. Того ж року був обраний до австрійського парламенту, де засідав до 1907 р. (з перервою в 1891-1901 рр.), був членом «Польського кола». У 1883-1901 рр. – депутат Галицького сейму, працював в господарських комісіях. В 1890-1901 рр. – член Крайової управи (виконавчого органу Галицького сейму), де спочатку очолював відділ освіти, а потім залізнично-шляховий відділ, у 1891 – 1902 рр. – керівник Крайової шкільної ради. Член Крайової шкільної ради, надзирних рад багатьох банків і залізничних компаній. У 1880 р. зустрівся у Львові з В. Антоновичем, відтак налагодив зв'язки з українськими діячами у Львові

z grupą tzw. „chłopomanów”. W czasie przygotowań do Powstania Styczniowego został w 1862 r. mianowany pełnomocnym komisarzem Wydziału Wykonawczego Rusi. W grudniu 1862 r. towarzyszył naczelnikowi Wydziału gen. Edmundowi Różyckiemu w wyjeździe do Warszawy na narady w Centralnym Komitecie Narodowym. Po wybuchu powstania redagował wydawane w Żytomierzu pismo powstańcze pt. „Walka”. Zdekonspirowany jesienią 1863 r., dzięki pomocy swego kolegi z czasów działalności w środowisku kijowskich „chłopomanów” Wołodimyra Antonowycza (później – wybitnego historyka ukraińskiego), zdołał uciec do Francji, gdzie nie tylko propagował sprawę polską, ale także ukończył na Sorbonie studia ekonomiczne. Nie mogąc wrócić na Wołyń, w 1865 r. osiadł w Galicji, gdzie namiestnik A. Gołuchowski stał się jego protektorem, umożliwiając mu karierę urzędniczą. Początkowo pracował w Wydziale Krajowym i Namiestnictwie, a od 1868 r. w austriackim ministerstwie rolnictwa, ministerstwie spraw zagranicznych oraz ministerstwie ds. Galicji. Po powrocie z Wiednia do Galicji był w 1879 r. kierownikiem Starostwa w Zaleszczykach. Już jednak w roku następnym objął stanowisko radcy Namiestnictwa. W tym czasie został wybrany do austriackiej Rady Państwa, w której zasiadał do roku 1907, z przerwą w latach 1891–1901, wchodził w niej skład Koła Polskiego. W 1883 r. uzyskał także mandat poselski do Sejmu Krajowego, który pełnił przez trzy kadencje do roku 1901 (pracując w komisjach gospodarczych). W latach 1890–1901 był członkiem Wydziału Krajowego, gdzie początkowo kierował wydziałem oświaty, a potem kolejowo-drogowym, w latach 1891–1902 – kierownik Wydziału Krajowego. Aktywnie działał w Radzie Szkolnej Krajowej oraz zarządach wielu banków i towarzystw kolejowych. W r. 1880 spotkał się z W. Antonowiczem we Lwowie i od tego czasu utrzymywał stałe kontakty z ukraińskimi środowiskami we Lwowie i Kijowie. Przekonany o konieczności polsko-ukraińskiej współpracy, odegrał znaczącą rolę w doprowadzeniu do ugody polsko-ukraińskiej, tzw. „nowej ery” (1890–1894). Był jednym ze współorganizatorów i fundatorów Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania 1863 r. i przez 12 lat jego wiceprezesem. W 1903 r. nadano mu godność członka honorowego. Zmarł 7 marca 1908 r. i został pochowany w rodzinnym grobowcu na Cmentarzu Łyczakowskim.

Paulin Świącicki (1841–1876) – pisarz, dziennikarz, aktor, przedstawiciel „szkoły ukraińskiej” literatury polskiej, pedagog.

Urodził się w ubogiej polskiej rodzinie szlacheckiej na Kijowszczyźnie. Po ukończeniu gimnazjum w Kamieńcu Podolskim studiował prawo na Uniwersytecie

ta w Kijewie. Wdzięczył znaczną rolę w organizacji polsko-ukraińskiej ugody 1890-1894 pp. (tzw. «нова ера»). Член-співзасновник Товариства взаємної допомоги учасникам повстання 1863 р., його віце-президент упродовж 12 років і почесний член з 1903 р. Помер 7 березня 1908 р., похований у родинному гробівці на Личаківському цвинтарі.

Павлин Свенціцький (1841–1876) – актор, журналіст, письменник, представник «української школи» польської літератури і педагог.

Świącicki Paulin
Domena publiczna

Народився в убогій польській шляхетській родині на Київщині. Після закінчення гімназії в Кам'янці Подільському вивчав право в університеті св. Володимира в Києві. Під час навчання зблизився з «хлопоманами», співпрацював з В. Антоновичем і Т. Рильським. Був прихильником повернення до української національності сполонізованої шляхти на Волині, Поділлі та Київщині, але рішуче виступав проти її переходу з католицизму на православ'я. З своїх шкільних років цікавився творчістю Тараса Шевченка і в перших своїх літературних спробах звертався до його поезії, упродовж усього життя був його перекладачем. Брав активну участь в повстанській діяльності. Воював у складі загонів, що діяли на Київщині та Волині, заохочував українців вступати до лав повстанців. Під загрозою арешту восени 1863 р. утік до Галичини й оселився у Львові, де працював журналістом, актором, перекладав українську літературу польською, а польську – українською. Продовжував діяти на користь

Św. Włodzimierza w Kijowie. Wówczas zbliżył się do chłopomanów. Współpracował z prof. Włodzimierzem Antonowiczem i Tadeuszem Ryłskim. W ruchu chłopomańskim był zwolennikiem powrotu do narodowości ukraińskiej przez spolonizowaną szlachtę na Wołyniu, Podolu i Kijowszczyźnie, ale zdecydowanie przeciwstawiał się przechodzeniu przez nią z katolicyzmu na prawosławie. Od czasów gimnazjalnych interesował się twórczością Tarasa Szewczenki i w swych pierwszych próbach literackich nawiązywał do dzieł tego poety, a potem przez całe życie był jego tłumaczem. Po wybuchu Powstania Styczniowego aktywnie zaangażował się w działania powstańcze. Związał się z oddziałami operującymi na Kijowszczyźnie i Wołyniu, a także rozpoczął akcję zachęcającą Ukraińców do wstępowania w szeregi powstańcze. Zagrożony aresztowaniem uciekł jesienią 1863 r. do Galicji i osiadł we Lwowie, gdzie miał się różnych zawodów, był publicystą, aktorem, przekładał literaturę ukraińską na język polski i polską na ukraiński. Działał na rzecz zbliżenia polsko-ukraińskiego, a zdecydowanie zwalczał moskalofilów. W lipcu 1864 r. dzięki wsparciu polityków galicyjskich założył we Lwowie dwujęzyczny, drukowany czcionkami łacińskimi kwartalnik „Sioła”. Pismo zbiorowe poświęcone rzeczom ludowym ukraińsko-ruskim”. Celem pisma było upowszechnianie wspólnoty dziedzictwa historycznego i kulturowego narodów „na przestrzeni od Bałtyku do Morza Czarnego, od Kaukazu poza Karpaty” oraz propagowanie idei federacji polsko-ukraińskiej. Po upadku „Sioła” redagował nowy tygodnik pn. „Nowiny”. Dużo publikował, zwłaszcza opowiadań, a także napisał powieść *Moskal* (1867). Uznano go wtedy za epigona „szkoły ukraińskiej” w literaturze polskiej, kontynuatora tradycji Tymka Padurri i Michała Czajkowskiego. Jednocześnie działał w ukraińskim ruchu oświatowym. Dzięki poparciu byłego namiestnika Agenora Gołuchowskiego został w 1869 r. nauczycielem języka i literatury ruskiej w Gimnazjum Akademickim we Lwowie. Studia rozpoczęte w Kijowie kontynuował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. W 1873 r. uzyskał uprawnienia do nauczania w gimnazjach. Jako zwolennik ścisłej współpracy polsko-ukraińskiej spotykał się z niezrozumieniem, a nawet z niechęcią zarówno ze strony Ukraińców jak Polaków. Zmarł w wieku 35 lat 12 września 1876 r. we Lwowie, został pochowany na Cmentarzu Łyczakowskim.

Adam Sapieha (1828–1903) – polityk i działacz gospodarczy, poseł do Sejmu Krajowego i austriackiej Rady Państwa.

Był synem ziemianina księcia Leona Sapiehy, jednego z dowódców w Powstaniu Listopadowym, późniejszego

польсько-українського порозуміння, рішуче боровся з москвофілами. У липні 1864 р., завдяки підтримці галицьких політиків, заснував у Львові двомовний щоквартальник, що виходив латинкою, «Село. Збірний часопис, присвячений українсько-руським народним справам». Метою часопису була пропаганда спільної історичної та культурної спадщини народів «на просторі від Балтійського до Чорного моря, від Кавказу поза Карпати» та ідеї польсько-української федерації. Після припинення видання «Села» редагував новий тижневик «Новини». Автор оповідань, а також повісті «Москаль» (1867). Його вважали епігоном «української школи» польської літератури, продовжувачем традиції Тимка Падурри та Михайла Чайковського. Водночас брав активну участь в українському просвітницькому русі. Завдяки підтримці намісника Агенора Ґолуховського у 1869 р. став викладати українську мову та літературу в Академічній гімназії у Львові. Продовжив розпочате в Києві навчання на філософському факультеті Львівського університету. Як прихильника тісної польсько-української співпраці, його не розуміли і навіть недолюбливали як українці, так і поляки. Помер у віці 35 років 12 вересня 1876 року у Львові, похований на Личаківському цвинтарі.

Адам Сапіґа (1828–1903) – політик і економічний діяч, депутат Галицького сейму та австрійського парламенту.

Син князя Лева Сапіґи, одного з керівників повстання 1831 р., згодом маршала Галицького сейму та спадкового

Adam Sapieha
Muzeum Narodowe we Lwowie

marszałka Sejmu Galicyjskiego i dziedzicznego członka austriackiej Izby Panów oraz Jadwigi z Zamoyskich. Po ukończeniu lwowskiego gimnazjum studiował w Londynie. Na wieść o Wiośni Ludów powrócił do kraju i zaangażował się w działania rewolucyjne. Karierę polityczną rozpoczął w roku 1861, kiedy to został wybrany do Sejmu Krajowego. Po wybuchu Powstania Styczniowego stanął na czele Komitetu Powstańczego Galicji Wschodniej, pełniąc jednocześnie funkcję naczelnika powiatów przemyskiego i sanockiego. Odegrał znaczącą rolę w wyposażeniu w broń i amunicję oddziałów powstańczych, a zwłaszcza przygotowaniu wyprawy do Królestwa gen. A. Jeziorańskiego, który w dniach 1 i 6 maja 1863 r. stoczył zwycięskie bitwy pod Kobylanką. Sapieha po pierwszej z nich wizytował obóz powstańczy. Po powrocie do Lwowa został wytropiony i 9 lipca 1863 r. aresztowany przez austriacką policję. Po paru miesiącach zdołał 18 lutego 1864 r. uciec z więzienia. Dotarł do Francji, gdzie Rząd Narodowy powierzył mu funkcję Komisarza na ten kraj oraz na Anglię. W 1865 r. uzyskał od cesarza Franciszka Józefa amnestię i powrócił do rodzinnego majątku w Krasieczynie. W 1868 r. został ponownie wybrany do Sejmu Krajowego, będąc razem z ojcem promotorem ugody z Klubem Ruskim w Sejmie Galicyjskim w latach 1869-1871. Funkcję posła pełnił do r. 1872 i w latach 1883-1895. Po śmierci ojca w 1879 r. odziedziczył jego miejsce w austriackiej Izbie Panów. Wśród ziemian miał opinię „radykała”. Od roku 1885 utrzymywał kontakty z ukraińskimi działaczami narodowymi w Kijowie, a w Galicji dążył do poprawnego ułożenia stosunków między oboma narodami. Do polityki proukraińskiej udawało mu się przekonywać także polityków austriackich w Wiedniu (m.in. ministra spraw zagranicznych Austro-Węgier Gustava hr. Kálnokyiego). Wspierał Kościół greckokatolicki, pragnąc silnie wiązać go z Rzymem i kulturą zachodnią. W latach 1888-1889 finansował ukraińskie czasopismo ugodowe „Prawda” („Правда”). Prócz działalności politycznej położył znaczące zasługi na polu rozwoju gospodarczego Galicji. Od roku 1860 był aktywnym działaczem Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarczego, w 1874 r. objął w nim funkcję wiceprezesa, a rok później prezesa i pełnił ją do 1900 r. Angażował się w działalność społeczną i oświatową. Był naczelnikiem Rady Zwiadowczej Krajowego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych w Galicji. Stale podtrzymywał kult Powstania Styczniowego i wspierał materialnie weteranów. Przez długi czas był prezesem Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania. Ostatnią publiczną jego inicjatywą była organizacja Galicyjskiej Wystawy Krajowej w 1894 r. we Lwowie. Zmarł 21 lipca 1903 r. w Bad Reichenhall w Bawarii. Został pochowany w kaplicy rodowej Zamku w Krasieczynie pod Przemysłem.

члена Палати Вельмож австрійського парламенту, та графині Ядвіги Замойської. Після закінчення Львівської гімназії навчався в Лондоні. Під час «весни народів» повернувся до Галичини і включився в революційну діяльність. Кар'єру політика розпочав у 1861 р., коли був обраний депутатом Галицького крайового сейму. Після вибуху повстання очолив Повстанський комітет Східної Галичини, водночас виконував обов'язки старости Перемишля і Сянока. Відіграв значну роль у забезпеченні повстанських військ зброєю та амуніцією, а особливо у підготовці походу генерала А. Єзьоранського, який 1 і 6 травня 1863 р. провів переможні бої під Кобилянкою. Після першого з них князь відвідав повстанський табір. Після повернення до Львова перейшов на нелегальне становище, заарештований 9 липня 1863 р. Йому вдалося втекти з в'язниці 18 лютого 1864 р. Виїхав до Франції, де Національний уряд призначив його комісаром для водночас Франції та Англії. 1865 р. був амністований цісарем Францем Йосифом і повернувся до родинного маєтку в Красічині. 1868 р. переобраний до Крайового сейму, повноваження депутата виконував до 1872 р. і в 1883-1895 рр. Разом з батьком організував угоду з «Руським клубом» Галицького сейму в 1869-1871 рр. Після смерті батька в 1879 р. успадкував його місце в Палаті Вельмож австрійського парламенту. Серед консервативних політиків мав репутацію «радикала». З 1885 р. підтримував контакти з українськими діячами в Києві, в Галичині домагався належного врегулювання відносин між двома народами. Йому також вдалося переконати австрійських політиків у Відні підтримати український національний рух, зокрема міністра закордонних справ Австро-Угорщини графа Густава Кальнокого. Крім того, ревно підтримував греко-католицьку церкву, бажаючи зміцнити її пов'язання з Римом і західною культурою. У 1888-1889 рр. фінансував львівський український часопис «Правда». Зробив також значний внесок в економічний розвиток Галичини. З 1860 р. був активним діячем Галицького господарського товариства, у 1874 р. – його віце-президент, 1875 р. – президент і обіймав цю посаду до 1900 р. Займався громадсько-просвітницькою діяльністю. Був головою Надзірної ради Крайового товариства добровільних пожежних дружин у Галичині. Постійно підтримував культ повстання 1863 р., матеріально підтримував ветеранів. Довший час був президентом Товариства взаємодопомоги учасників повстання 1863 р. Останньою його громадською ініціативою була організація Галицької крайової вистави 1894 р. у Львові. Помер 21 липня 1903 р. в Бад-Райхенгалі (Баварія). Похований у родинній каплиці замку в Красічині біля Перемишля.

Złota Hramota – dekret uwłaszczeniowy zredagowany pod koniec marca 1863 roku przez Komitet Centralny Narodowy Rządu Narodowego skierowany do chłopów na Ukrainie mający na celu pozyskać ich przychylność do walki z Rosją
 Domena publiczna

Alojzy Henryk Teleżyński (1843–1906) – publicysta, inżynier kolejnictwa, filantrop.

Urodził się na Wołyniu w rodzinie administratora dóbr ziemskich, byłego porucznika Wojska Polskiego i uczestnika Powstania Listopadowego – Konstantego Teleżyńskiego. Ukończył gimnazjum w Kijowie, a następnie studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu św. Włodzimierza. Już w czasach gimnazjalnych należał do nielegalnego kółka samokształceniowego, związał się z „chłopomanami”. Po wybuchu Powstania Styczniowego koordynował działalność Kijowskiego Komitetu Narodowego i z jego ramienia został emisariuszem komisarycznym w powiatach zasławskim i kamienieckim. Na początku maja 1863 r. wraz z bratem Mikołajem Teleżyńskim zaciągnął się do oddziału gen. Edmunda Różyckiego. Brał udział w bitwie pod Radziwiłłowem. Po rozproszeniu oddziału przekroczył granicę Galicji i jesienią przedostał się do Szwajcarii, gdzie zamieszkał w Zurychu. Propagował tam sprawę polską i współpracował z polskimi emigrantami. W 1866 r. powrócił do Galicji. Na jego aktywną działalność patriotyczną zwrócił uwagę Adam Sapieha. Dzięki jego protekcji został w roku 1874 zatrudniony jako technik przy rozbudowie kolei galicyjskich. Po przeniesieniu

Алойзій Генрик Тележинський (1843–1906) – публіцист, залізничний інженер, меценат.

Народився на Волині в родині управителя маєтком, колишнього поручника Війська Польського, учасника повстання 1831 р. Костянтина Тележинського. Закінчив гімназію в Києві, згодом навчався на юридичному факультеті університету св. Володимира. Під час навчання в гімназії входив до нелегального гуртка самоосвіти, брав участь у русі «хлопоманів». Після вибуху повстання 1863 р. координував діяльність Київського національного комітету, іменований його комісаром у повітах Заслав (Ізяслав) та Кам'янець-Подільський. На початку травня 1863 р. разом з братом Миколаєм Тележинським вступив до загону генерала Едмунда Ружицького. Брав участь у Радивілівській битві. Після поразки перетнув кордон з Галичиною і восени виїхав до Швейцарії, оселився в Цюриху. Там продовжив пропагувати польську справу, співпрацював з іншими емігрантами. У 1866 р. повернувся до Галичини. Його активну патріотичну діяльність помітив кн. А. Сапіга. Завдяки його протекції 1874 р. він залучався як інженер під час розширення галицьких залізниць. Згодом переїхав до Кракова, де редагував часопис «Gaze-

do Krakowa redagował „Gazetę Krakowską”. Przez cały czas działał w środowisku weteranów Powstania Styczniowego. W 1883 r. został przeniesiony do Lwowa i awansowany na starszego inżyniera oraz nadkomisarza kolejowego. W roku 1887 był współorganizatorem Spółki Krajowej do Handlu Hurtowego, a następnie jej wiceprezesem. Odegrał znaczącą rolę w organizacji porozumienia polsko-ukraińskiego w latach 1890–1894 (tzw. „nowa era”). Za pośrednictwem redakcji lwowskiej ukraińskiej gazety „Diło” („Діло”) poznał i zaprzyjaźnił się z galicyjsko-ukraińskim pisarzem i historykiem Ołeksandrem Barwińskim. Od 1883 r. regularnie wyjeżdżał do Kijowa w sprawach zawodowych, a mając przywilej immunitetu dyplomatycznego, stał się łącznikiem w sprawach politycznych i kulturalnych działaczy galicyjskich z naddnieprzańskimi. Był też znanym we Lwowie i Galicji filantropem, inspirował różne akcje charytatywne. Zmarł 17 maja 1906 r. i został pochowany w rodzinnym grobowcu na Cmentarzu Łyczakowskim.

ta Krakowska». Wszyscy czas był активним у середовищі ветеранів повстання 1863 р. У 1883 р. переведений до Львова, підвищений до рангу старшого інженера і залізничного комісара. 1887 р. – співорганізатор Крайової спілки гуртової торгівлі, згодом – її віце-президент. Розпочинаючи з 1880-х років, активно працював для нормалізації польсько-українських відносин. Відіграв значну роль у організації польсько-української угоди 1890-1894 рр. (тзв. «нова ера»). Через редакцію львівської української газети «Діло» Тележинський познайомився і заприятелював з галицько-українським літератором і істориком О. Барвінським. З 1883 р. у службових справах регулярно відвідував Київ, і маючи привілей дипломатичної недоторканості, став надійним зв'язковим галицьких і наддніпрянських діячів, передовсім – В. Антоновича, О. Кониського та ін. Таким чином, завдяки А. Тележинському наболіла проблема регулярного інформаційного обміну між українськими діячами Львова та Києва була вирішена. Саме він зумів зацікавити кн. А. Сапігу українськими справами. У таємній кореспонденції діячів київської «Старої громади» фігурував під псевдонімом «Возовик». Філантроп, надихав різноманітні благодійні акції. Помер 17 травня 1906 р., похований у родинному гробівці на Личаківському цвинтарі.

Grobowiec rodziny Teleżyńskich
Fot. Stanisław Stępień

Mogiły powstańców styczniowych na Cmentarzu Łyczakowskim

Non omnis moriar
(Nie wszystkich umrę)

– Horacy

Pomnik chorążego witebskiego Szymona Wizunasa Szydłowskiego usytuowanego przy wejściu na Kwaterę powstańców styczniowych na „Górcie”

Cmentarz Łyczakowski jest jedną z najważniejszych nekropolii z grobami uczestników Powstania Styczniowego. Spoczywa tam ok. 700 powstańców, spośród których 230 pochowanych jest na kwaterze popularnie zwanej „Górką powstańców”. Są to zarówno ci co z bronią w ręku walczyli przeciwko rosyjskiemu zaborcy, jak i ci co z narażeniem życia ich wspomagali politycznie i materialnie. Pochowano tam także wybitnych działaczy niepodległościowych, którzy powstanie przygotowywali, ale aresztowania uniemożliwiły im wzięcie w nim udziału, jak np. Bronisław Szwarce (1834–1904), członek Centralnego Komitetu Narodowego. Aresztowany tuż przed wybuchem powstania 22 grudnia 1862 r., był więziony w Cytadeli Warszawskiej, a następnie 13 maja 1863 r. został skazany na karę śmierci. Uratowało go od niej osobiste wstawiennictwo do cara francuskiej cesarzowej Eugenii, ale kary mu nie

Поховання повстанців 1863 р. на Личаківському цвинтарі

Non omnis moriar
(Не все вмирає)

– Гораций

Личаківський цвинтар є одним із найважливіших некрополів учасників повстання 1863-1864 рр. Тут спочило приблизно 700 повстанців, 230 з них поховані на ділянці, відомій у народі як «Гірка повстанців». Це й ті, хто зі зброєю в руках боровся проти російських загарбників, і ті, хто, ризикуючи життям, підтримував повстанців політично та матеріально. Тут же спочивають видатні самостійники, які готували повстання, але арешт перешкодив їм взяти в ньому участь, як-от Броніслав Шварце (1834–1904), член Центрального національного комітету. Заарештований перед самим вибухом повстання 22 грудня 1862 р., він був ув'язнений у Варшавській цитаделі, і 13 травня 1863 р. засуджений до страти. Життя йому врятувало особисте заступництво перед царем французької імператриці Євгенії, але

Резьба з wyobrażeniem anioła dłuta artysty lwowskiego Juliana Markowskiego na grobie Marcelego Ciemirskiego na Cmentarzu Łyczakowskim

Kaplica grobowa Baczewskich

Mogiła gen. Józefa Śmiechowskiego

darowano. Szwarce w rosyjskich więzieniach i na syberyjskim zesłaniu spędził aż 27 lat. Gdy został uwolniony, zamieszkał w 1891 r. we Lwowie, zdobywając tam ogromny autorytet tak wśród Polaków jak i Ukraińców.

Symboliczną postacią spoczywającą na „Górcie powstańców” jest Szymon Wizunas z Moczydłów Szydłowski – chorąży ziemi witebskiej. Został on uwidoczniiony na symbolicznym pomniku usytuowanym przy wejściu na kwaterę, odsłoniętym uroczystość w lipcu 1909 r. Uroczystość przybrała charakter wielkiej manifestacji patriotycznej. Pomnikowi wykonanemu w lwowskiej pracowni Aleksandra Zagórskiego nadano charakter symboliczny. Wizunas ubrany jest w chłopską sukmanę, trzyma sztandar z centralnie umieszczonym wyobrażeniem Matki Boskiej otoczonej herbami Polski (Orzeł w koronie), Litwy (Pogoń) i Rusi (Archanioł ze skrzyżowanymi mieczami). Pomnik jest wyrazem hołdu nie tylko dla bojowników o polską niepodległość spoczywających na Cmentarzu Łyczakowskim, ale dla wszystkich powstańców styczniowych – poległych, straconych przez carat oraz zmarłych po powstaniu.

Weterani Powstania Styczniowego pochowani są także na kwaterze powstańców listopadowych. Spoczywają tam: Hieronim Onufry Kunarzewski (1806–1885), Franciszek Longchamps de Berier (1840–1914), Gabriel Krasuski (1837–1885), Jan Aleksander Łuniewski (1834–1887), Ksawery Ostrowski (1841–1890) oraz ks. unicki

покарання не оминуло. Довгих 27 років Шварце провів в російських тюрмах і сибірському засланні. Після звільнення оселився у Львові 1891 р., де здобув велику повагу як серед поляків, так і серед українців.

Символічною фігурою, що спочиває на пагорбі повстання 1863 р., є Шимон Візунас з Мочидлів Шидловський – хорунжий Вітебської землі. Саме його постать відтворено на символічному пам'ятнику біля входу на Пагорб повстанців, урочисто відкритому в липні 1909 р. Церемонія відкриття набула характеру великої патріотичної маніфестації. Пам'ятник, виготовлений у львівській майстерні Олександра Загурського, має символічне значення. Візунас одягнений у селянський сукман, тримає хоругву з зображенням Богородиці в центрі, її оточують герби Польщі (коронований орел), Литви (Погоня) та Руси (Архангел Михаїл зі схрещеними мечами). Пам'ятник є виявом шани не лише тим, хто спочиває на Личаківському цвинтарі, але й усім повстанцям – загиблим, страченим царем і померлим після повстання.

На ділянці повстанців 1831 р. також поховані ветерани повстання 1863 р. Тут спочивають: Ієронім Онуфрій Кунажевський (1806–1885), Францішек Лоншам де Бер'є (1840–1914), Габріель Красуський (1837–1885), Ян Олександр Луневський (1834–1887), Ксаверій Островський (1841–1890) та отець уніат Лука

Łukasz Bobrowicz (1845–1914). Groby pozostałych rozsiane są po całym Cmentarzu Łyczakowskim w grobowcach indywidualnych i rodzinnych. Nie wszystkie z ongiś istniejących zachowały się do dziś.

Lokalizacja mogił:

1. Aniela **Aszperger** (1818 – 1902) – aktorka, działaczka społeczna (**pole 9**)
2. Ludwik **Jaxa Aksentowicz** (1841 – 1925) – ziemianin (pochowany w grobowcu Gilewskich – **pole 70**)
3. Józef Adam **Baczewski** (1829 –1911) – przemysłowiec (**pole 3**)
4. Adam **Bartoszewicz** (1838 – 1886) – księgarz (**pole 9**)
5. Wojciech **Biechoński** (1839 – 1926) – członek Rządu Narodowego, przedsiębiorca (spoczywa w grobowcu z innym powstańcem Stanisławem Szachowskim (1838 – 1906) – profesorem prawa rzymskiego Uniwersytetu Lwowskiego (**pole 1a**))
6. Ks. Łukasz (Łuka) **Bobrowicz** (1845 – 1914) – kapłan grekokatolicki, publicysta i społecznik (**pole 71** – kwatera powstańców listopadowych)
7. Antoni **Jaxa Chamiec** (1840 – 1908) – ekonomista i polityk konserwatywny, poseł do Sejmu Krajowego i do austriackiej Rady Państwa (**pole 78**)
8. Teofil **Ciesielski** (1847 – 1916) – profesor botaniki Uniwersytetu Lwowskiego (**pole 5**)

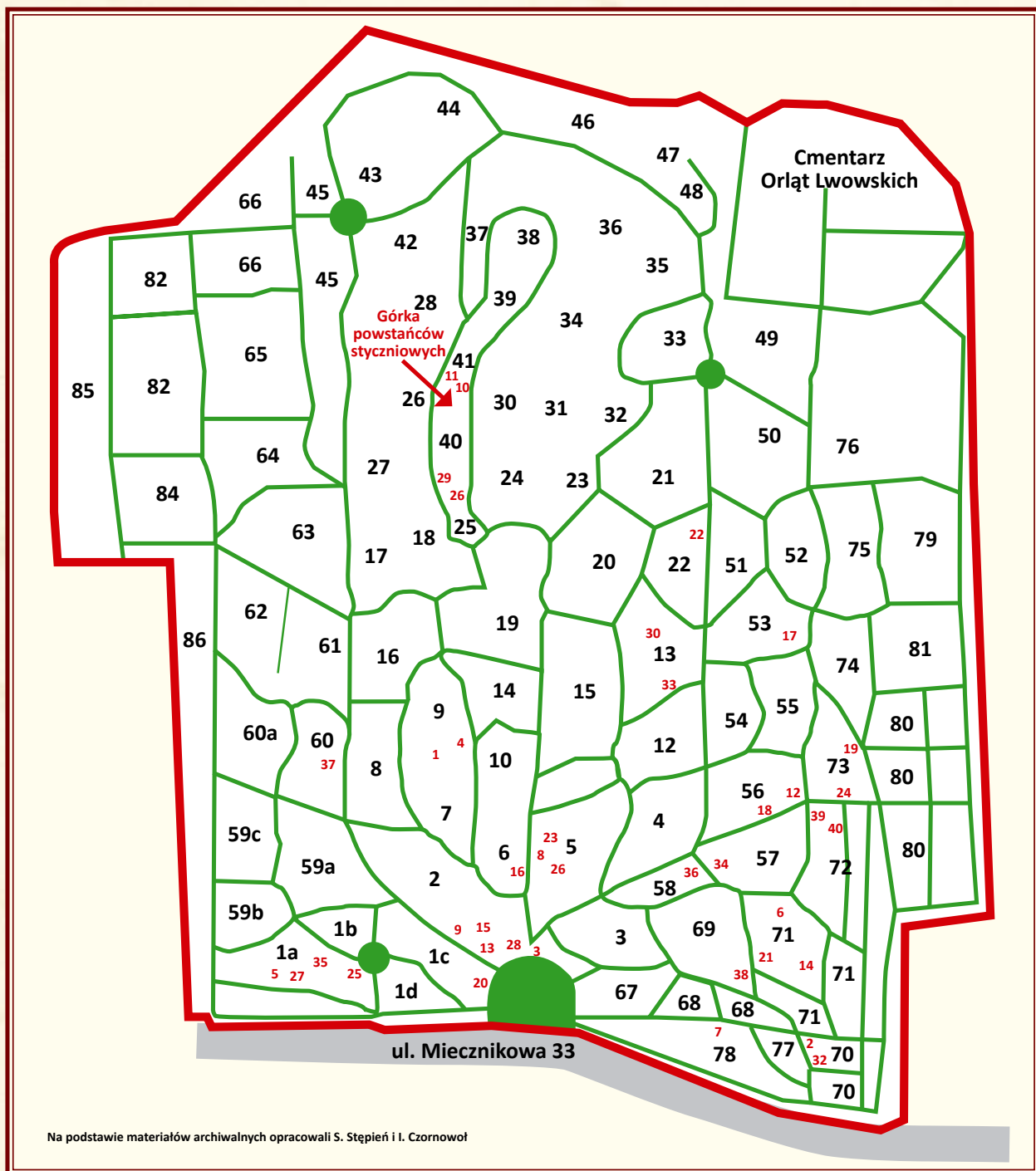
Бобрович (1845-1914). Могили решти розкидані по Личаківському цвинтарі як персональні поховання та по родинних гробівцях. Не всі з них збереглися до наших днів.

Розташування могил:

1. Анеля **Ашпергер** (1818 – 1902) – актриса, громадська діячка (**поле 9**)
2. Людвік Якса **Аксентович** (1841 – 1925) – дідич (похований у гробівці Гілевських – **поле 70**)
3. Йосиф Адам **Бачевський** (1829 –1911) – промисловець (**поле 3**)
4. Адам **Бартошевич** (1838 – 1886) – книгар (**поле 9**)
5. Войцех **Бехонський** (1839 – 1926) – член Національного уряду, підприємець (спочиває в одній могилі з повстанцем Станіславом Шаховським (1838 – 1906) – професором римського права Львівського університету, **поле 1a**)
6. О. Лука **Бобрович** (1845 – 1914) – греко-католицький священик, публіцист і громадський діяч (**поле 71** – цвинтар повстанців 1831 р.)
7. Антоній Якса **Хамец** (1840 – 1908) – економіст і консервативний політик, депутат Галицького сейму та австрійського парламенту (**поле 78**)
8. Теофіл **Цесельський** (1847 – 1916) – професор ботаніки Львівського університету (**поле 5**)

Kwaterna powstańców styczniowych, tzw. „Górka Powstańców”

9. Stanisław **Ciuchciński** (1841 – 1912) – zastępca prezydenta, a następnie burmistrz Lwowa (**pole 2**)
10. Benedykt **Dybowski** (1833 – 1930) – sybirak, profesor Uniwersytetu Lwowskiego (**pole 40** – kwatery powstańców styczniowych)
11. Joanna Apolonia **Fijałkowska** (1841 – 1926) – bojowniczka i filantropka (**pole 40** – kwatery powstańców styczniowych)
12. Władysław **Gubrynowicz** (1836 – 1914) – księgarz, prezydent Lwowskiej Izby Przemysłowo-Handlowej (**pole 56**)

9. Станіслав **Цюхцінський** (1841 – 1912) – заступник, згодом бургомістр Львова (**поле 2**)
10. Бенедикт **Дибовський** (1833 – 1930) – сибірський заслонець, професор Львівського університету (**поле 40** – Пагорб повстанців 1863 р.)
11. Йоанна Аполонія **Фіялковська** (1841 – 1926) – воєвниця та меценатка (**поле 40** – Пагорб повстанців 1863 р.)
12. Владислав **Губринович** (1836 – 1914) – книгар, президент Львівської торгово-промислової палати (**поле 56**)

13. Michał **Heidenreich**, ps. Kruk (1831 – 1886) – generał (**pole 3**)
14. Józef Kajetan **Janowski** (1832 – 1914) – sekretarz stanu Rządu Narodowego, architekt, docent Politechniki Lwowskiej, autor dzieła: *Pamiętniki o powstaniu styczniowym* (**pole 71**)
15. Antoni **Jeziorański** (1821 – 1882) – generał (**pole 3**)
16. Alfred **Kamienobrodzki** (1844 – 1922) – architekt, trzykrotny król kurkowy (**pole 6**)
17. Wojciech **Kętrzyński** (1838 – 1918) – historyk, etnograf, dyrektor Zakładu Naukowego im. Ossolińskich (**pole 53**)
18. Jan **Lam** (1838 – 1886) – powieściopisarz, satyryk, nauczyciel (**pole 56**)
19. Ks. Zygmunt **Lenkiewicz** (1845 – 1913) – kapłan rzymskokatolicki (prawdopodobnie, spoczywa w tzw. „hotelu”, czyli grobowcu dla pochówków tymczasowych – **pole 73**)
20. O. Florentyn **Lickendorf** (1835 – 1881) – dominikanin, filantrop (**pole 1**)
21. Ksawery **Liske** (1838 – 1891) – historyk, profesor Uniwersytetu Lwowskiego (**pole 71**)
22. Maria **Maszkowska** (1835 – 1913) – kurierka i sanitariuszka (**pole 22**)

13. Михайло **Гайденрайх** «Крук» (1831 – 1886) – генерал (**поле 3**)
14. Йосиф Каєтан **Яновський** (1832 – 1914) – державний секретар Національного уряду, архітектор, викладач Львівської політехніки, автор спогадів про повстання 1863 р. (**поле 71**)
15. Антоній **Єзьоранський** (1821 – 1882) – генерал (**поле 3**)
16. Альфред **Каменобродський** (1844 – 1922) – архітектор, тричі король курковий (**поле 6**)
17. Войцех **Кентшинський** (1838 – 1918) – історик, етнограф, директор інституту Оссолінських (**поле 53**)
18. Ян **Лям** (1838 – 1886) – прозаїк, сатирик, педагог (**поле 56**)
19. О. Зигмунт **Ленкевич** (1845 – 1913) – римо-католицький священник (ймовірно, спочиває у т.зв. «готелі», тобто гробівці для тимчасових поховань – **поле 73**)
20. Отець Флорентин **Лікендорф** (1835 – 1881) – домініканський монах, філантроп (**поле 1**)
21. Ксаверій **Ліске** (1838 – 1891) – історик, професор Львівського університету (**поле 71**)
22. Марія **Машковська** (1835 – 1913) – кур'єрка і медсестра (**поле 22**)

Mogiła ppłk. Józefa
de Pinia Piniego (Schoenitza)

Mogiła Prezydenta Lwowa
Michała Michalskiego

Mogiła gen. Michała Heidenreicha

Mogiła gen. Antoniego Jeziorańskiego

23. Julian **Markowski** (1846 – 1903) – artysta rzeźbiarz (**поле 5**)
24. Teofil **Merunowicz** (1846 – 1919) – dziennikarz, publicysta, poseł na Sejm Krajowy i do austriackiej Rady Państwa, pochodzenia ukraińskiego, grekokatolik (**поле 73**)
25. Michał **Michalski** (1847 – 1907) – prezydent Lwowa, poseł do Sejmu Krajowego (**поле 1**)
26. Jan **Mikusiński** (1840 – 1920) – funkcjonariusz kolejowy, kawaler Virtuti Militari (**поле 40** – kwatery powstańców styczniowych)
27. Jan Nieczuja **Miniewski** (1841 – 1926) – pułkownik, inżynier, kawaler Virtuti Militari (**поле 1a**)
28. Stanisław **Niemczynowski** (1839 – 1924) – kapitan, poseł do Rady Państwa, kawaler Virtuti Militari (**поле 2**)
29. Teofil **Pindelski (Bentkowski)** (1842 – 1933) – inspektor kolejowy, kawaler Virtuti Militari (**поле 40** – kwatery powstańców styczniowych)
30. Józef **de Pinia Pini** (Schoenitz) (1825 – 1893) – podpułkownik (**поле 13**)
31. Edwin **Plažek** (1842 – 1925) – poseł na Sejm Krajowy i do austriackiej Rady Państwa, prezes Krajowej Rady Szkolnej (**поле 5**)
23. Юліан **Марковський** (1846 – 1903) – скульптор (**поле 5**)
24. Теофіл **Мерунович** (1846 – 1919) – журналіст, публіцист, депутат Галицького сейму та австрійського парламенту, українець за походженням, греко-католик (**поле 73**)
25. Міхал **Міхальський** (1847 – 1907) – президент Львова, народний депутат (**поле 1**)
26. Ян **Мікусінський** (1840 – 1920) – залізничний офіцер, kawaler Virtuti Militari (**поле 40** – Пагорб повстанців)
27. Ян Нечуя **Міневський** (1841 – 1926), полковник, інженер, kawaler Virtuti Militari (**поле 1a**)
28. Станіслав **Немчиновський** (1839 – 1924) – капітан, член Державної ради, kawaler Virtuti Militari (**поле 2**)
29. Теофіл **Піндельський (Бентковський)** (1842 – 1933) – залізничний інспектор, kawaler Virtuti Militari (**поле 40** – Пагорб повстанців 1863 р.)
30. Йосиф **де Пінія Піні** (Шеніц) (1825 – 1893) – підполковник (**поле 13**)
31. Едвін **Плажек** (1842 – 1925) – член Галицького сейму та Державної ради парламенту, президент Крайової шкільної ради (**поле 5**)

Mogiła Alfreda Kamienobrodzkiego

Mogiła dr. Tadeusza Żulińskiego

32. O. Justyn **Szaflarski** (1821 – 1901) – bernardyn, filantrop (spoczywa w grobowcu rodzinnym Lerskich – **pole 70**)
33. Leon **Syroczyński** (1844 – 1925) – inżynier, profesor, rektor Politechniki Lwowskiej (**pole 13**)
34. Józef **Śmiechowski** (1798 – 1875) – generał, walczył także w Powstaniu Listopadowym (**pole 57**)
35. Alojzy **Teleżyński** (1843 – 1906) – inżynier kolejnictwa, polityk (**pole 1a**)
36. Robert **Thieme** (1839 – 1878) – major (**pole 58**)
37. Kazimierz **Zienkiewicz** (1846 – 1925) – kapitan, publicysta, pamiętnikarz, kawaler Virtuti Militari (**pole 60**)
38. Franciszek **Zima** (1827 – 1899) – major, finansista, bankowiec (**pole 69**)
39. Ks. Kazimierz **Żuliński** (1831–1904) – kapłan rzymskokatolicki, społecznik (**pole 72**)
40. Tadeusz **Żuliński** (1839 – 1885) – lekarz, radny Lwowa, współtwórca Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” (**pole 72**)

32. О. Юстин **Шафлярський** (1821 – 1901) – бернардин, меценат (спочиває в гробниці родини Лерських – **поле 70**)
33. Лев **Сирочинський** (1844 – 1925) – інженер, професор, ректор Львівської політехніки (**поле 13**)
34. Йосиф **Смеховський** (1798 – 1875) – генерал, учасник Листопадового повстання (**поле 57**)
35. Алойзій **Тележинський** (1843 – 1906) – інженер залізниці, політик (**поле 1a**)
36. Роберт **Тіме** (1839 – 1878) – майор (**поле 58**)
37. Казимир **Зенкевич** (1846 – 1925) – капітан, журналіст, мемуарист, кавалер Virtuti Militari (**поле 60**)
38. Францішек **Зіма** (1827 – 1899) – майор, фінансист, банкір (**поле 69**)
39. О. Казимир **Жулінський** (1831–1904) – римо-католицький священик, громадський діяч (**поле 72**)
40. Тадей **Жулінський** (1839 – 1885) – лікар, львівський радник, співзасновник гімнастичного товариства «Сокіл» (**поле 72**)

Gloria Victis – Chwała Zwyciężonym!

*Zwyciężyć i spocząć na laurach
– to klęska.*

*Być zwyciężonym i nie ulec
– to zwycięstwo!*

– Józef Piłsudski

Powstanie Styczniowe było największym i najdłużej trwającym polskim zrywem niepodległościowym. Zakończyło się wprawdzie klęską militarną, ale to ono ukształtowało nowoczesną polską świadomość narodową. Zapoczątkowało w drugiej połowie XIX w. proces tworzenia się poczucia wspólnoty klas wyższych z mieszczaństwem i chłopstwem. Ofiara powstańców nie poszła na marne, dzięki nim staliśmy się narodem.

Weteranów Powstania Styczniowego we wszystkich trzech zaborach, wbrew intencjom władz rosyjskich, pruskich i austriackich, społeczeństwo polskie otaczało powszechnym szacunkiem. Najbardziej widoczne było to w Galicji, gdzie ze względu na liberalną politykę władz austriackich, zdecydowało się osiedlić wielu powstańców pochodzących z dwóch pozostałych zaborów. To

Gloria Victis – Слава переможеним!

*Перемогти і спочити на лаврах
– то поразка.*

*Бути переможеним і не піддатися
– то перемога!*

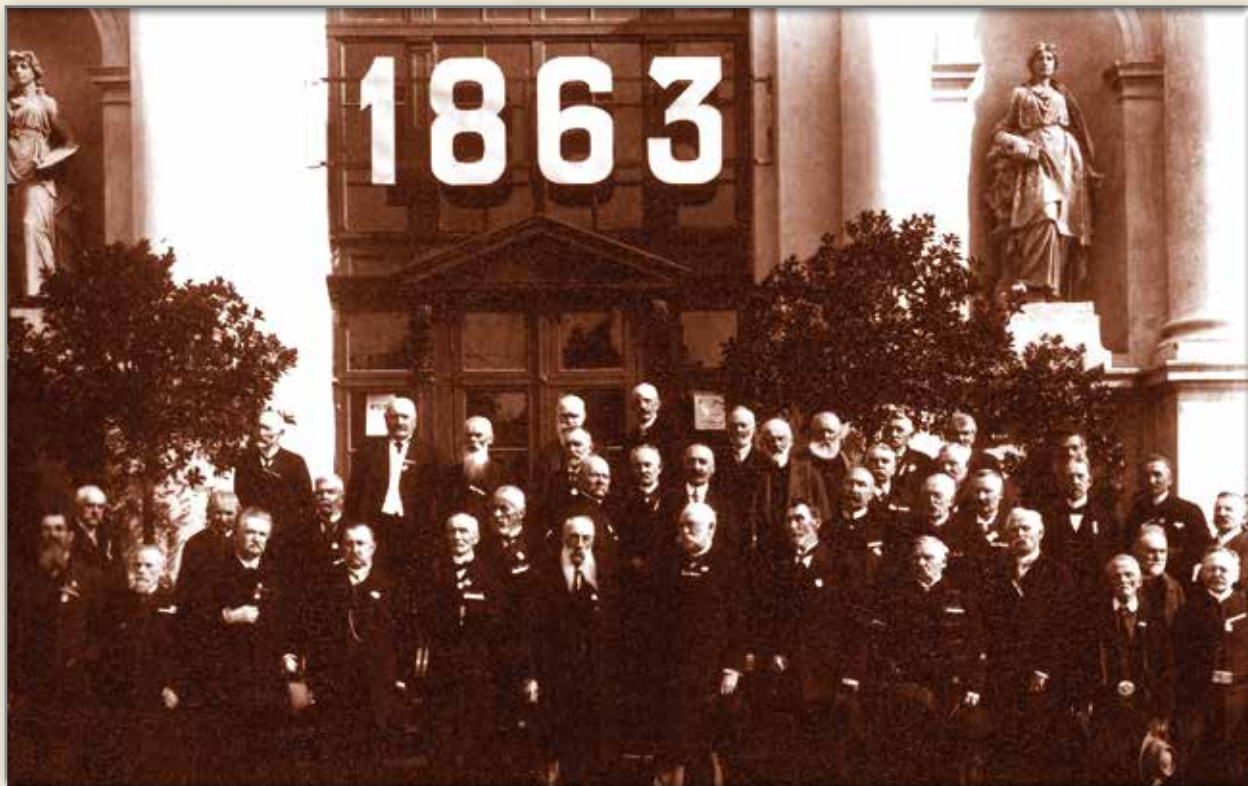
Йосиф Пілсудський

Повстання 1863-1864 рр. було найбільшим і найтривалішим польським зrywem за незалежність. Хоча воно закінчилося військовою поразкою, пам'ять повстання та його культ в XIX та на початку XX століть сформували сучасну національну ідентичність поляків, насамперед почуття єдності вищих верств з буржуазією та селянством. Жертва повстанців не була марною, завдяки їм ми стали нацією.

Ветерани повстання в усіх трьох державах-учасниках поділів Польщі користувалися загальною повагою польського суспільства – всупереч намірам російської, пруської та австрійської влади. Найпомітніше це було в Галичині, де завдяки ліберальній політиці австрійського уряду осіло чимало повстанців з Пруссії та Росії. Саме тут вдалося організувати

Zjazd sybiraków, 1894 r.
Domena publiczna

Zjazd powstańców styczniowych – sybiraków we Lwowie w 1913 r.

Domena publiczna

tam możliwe było organizowanie pomocy materialnej dla ubogich weteranów, przytulisk dla bezdomnych, zbiórek funduszy dla inwalidów oraz wdów i sierot po poległych lub straconych przez reżim carski powstańcach.

W Galicji powstawały pierwsze organizacje grupujące dawnych towarzyszy broni oraz stowarzyszenia samopomocowe. Już w 1869 r. w Krakowie zawiązało się Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Sybiraków, a we Lwowie w tym samym roku Komitet Bratniej Pomocy Sybiraków. Kolejne organizacje powstawały w następnych latach. Najbardziej znane ze swej aktywności było utworzone w stolicy Galicji w 1888 r. Towarzystwo Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego 1863-64. To ono, prócz szerokiej akcji charytatywnej, doprowadziło do wydzielenia na Cmentarzu Łyczakowskim specjalnej kwatery powstańczej, organizowało uroczyste pogrzeby swych towarzyszy broni. Szerokim echem w całym kraju odbiły się lwowskie uroczystości organizowane publicznie z okazji 40 – i 50-lecia bohaterskiego zrywu Polaków przeciwko Rosji carskiej w 1903 i 1913 roku. Pod ich wrażeniem Polacy nawet w zaborze pruskim zdołali utworzyć w 1913 r. Towarzystwo Opieki nad Weteranami, zrzeszające byłych powstańców styczniowych z terenu Wielkopolski.

Pamięć bohaterskiego zrywu niepodległościowego z lat 1863–1864 ożyła tuż przed i w czasie I wojny światowej, kiedy to wśród Polaków zaświtała nadzieja na nie-

materialną допомогу убогим ветеранам, притулки для бездомних, збір коштів для інвалідів, вдів і сиріт повстанців.

У Галичині виникли перші організації колишніх бойових побратимів і товариства самопомоги. Ще 1869 р. у Кракові було створено Товариство взаємної допомоги сибірських засланих, а у Львові того ж року – Комітет братської допомоги сибірських засланих. Згодом виникли й інші організації. Найвідомішим з них є Товариство взаємної допомоги учасників польського повстання 1863-1864 рр., створене в столиці Галичини в 1888 р. Саме воно, окрім широкої благодійної акції, допровадило до виділення спеціального поля для повстанців на Личаківському цвинтарі, організовувало урочисті похорони своїх бойових побратимів. Громадські святкування у Львові до 40-ї та 50-ї річниці героїчного повстання поляків проти царської Росії в 1903 і 1913 рр. мали широкий резонанс у всій Польщі. Як наслідок, навіть поляки в Пруссії зуміли створити Товариство опіки ветеранами, об'єднавши колишніх повстанців Великопольщі (1913). Пам'ять про героїчне повстання 1863–1864 рр. відродилася під час Першої світової війни, коли з'явилася надія на незалежність. Повстанці були зразком для наслідування для стрільців і легіонерів, а також підпільників Польської Військової Організації. Провідною постаттю, яка при кожній нагоді нагадувала своїм воякам, що вони

Weterani Powstania Styczniowego u Józefa Piłsudskiego w Belwederm, 23 stycznia 1933 r.
Domena publiczna

podległość. Powstańcy styczniowi stali się wzorem dla strzelców i legionistów, a także konspiracyjnych żołnierzy Polskiej Organizacji Wojskowej. Czołową postacią, która przy każdej okazji przypominała swoim żołnierzom, że są spadkobiercami Powstania Styczniowego był twórca Legionów Józef Piłsudski, który urodzony trzy lata po powstaniu wyrastał w jego kulcie, a potem sam przez całe swoje życie go krzewił. Gdy więc stanął na czele odrodzonego w 1918 r. państwa, jedno z jego pierwszych decyzji dotyczyły właśnie powstańców styczniowych: zostali oni już w 1919 r. uznani za weteranów z uprawnieniami żołnierzy Wojska Polskiego. Najbardziej znanych z bohaterskich dokonań uhonorowano orderem Virtuti Militari. Pozostałym sukcesywnie nadawano Krzyże Oficerskie, Ordery Odrodzenia Polski, Krzyże i Medale Niepodległości. Byli powstańcy uzyskali prawo noszenia specjalnie ustanowionych mundurów wojskowych, a także otrzymali dożywotnie renty. Wszystkim żyjącym szeregowcom i podoficerom nadano pierwszy stopień oficerski – podporucznika, a powstańczych oficerów awansowano na kolejny wyższy stopień wojskowy. Żołnierze Wojska Polskiego obowiązani byli weteranom powstania oddawać honory wojskowe, jako pierwsi salutowali im nawet generałowie. Uroczyscie obchodzono rocznice 60-lecia (1923) i 70-lecia (1933) wybuchu Powstania Styczniowego. Osobiście patronat obejmował nad nimi Marszałek Józef Piłsudski. Miały one charakter państwowy i były

є спадкоємцями повстання 1863 р., був засновник легіонів Йосиф Пілсудський. Народившись через три роки, він зростав серед культу повстання й пропагував його упродовж усього свого життя. Тож коли він очолив відроджену 1918 р. державу, одне з перших його рішень стосувалося повстанців: вже 1919 р. їх визнали ветеранами з правами вояків Війська Польського. Найвідоміших з героїв нагородили орденом Virtuti Militari, решту – офіцерськими хрестами, орденами Відродження Польщі, хрестами та медалями незалежності. Колишні повстанці отримали право носити спеціально встановлену військову форму, а також пенсії. Усім рядовим і підстаршинам, що залишилися серед живих, було присвоєно перше офіцерське звання – підпоручник, а повстанським офіцерам – наступне вище військове звання. Вояки Війська Польського, навіть генерали, були зобов'язані віддавати військову честь ветеранам повстання. Уро-чисто, під патронатом маршала Йосифа Пілсудського відзначено 60-річчя (1923) та 70-річчя (1933) повстання 1863 р. Вони мали державний характер та давали шанс колишнім бойовим побратимам зустрітися особисто. Останній ювілей повстання відзначили 1938 р. з okazji 75-ї річниці повстання. Коли ветерани відходили у вічність, їх ховали з військовими почестями, а бідніших – державним коштом. Останні учасники Січневого повстання підпоручники Антоній Сюсс

okazją do osobistego spotkania się dawnych towarzyszy broni. Ostatni raz jubileusz zrywu niepodległościowego zorganizowano w 1938 r. z okazji 75-lecia powstania. Gdy weterani powstania odchodzili na wieczny spoczynek, chowano ich uroczystie z honorami wojskowymi. Biedniejszych na koszt państwa. Ostatni uczestnicy Powstania Styczniowego podporucznicy Antoni Süss i Feliks Bartczuk zmarli po II wojnie światowej, w 1946 r. Pierwszy z nich miał ponad 100 lat, drugiemu do tego wieku zabrakło jedynie 3 miesiące.

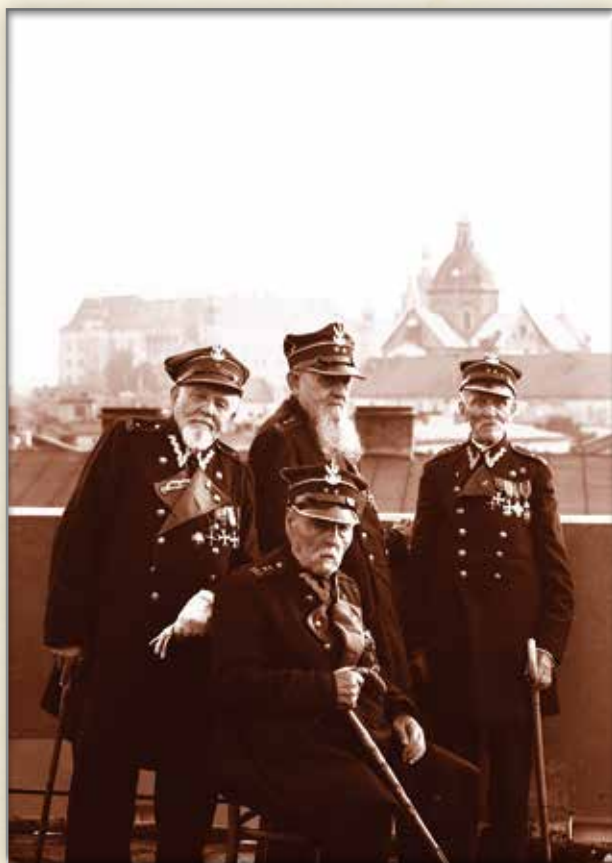
Kult powstania w narodzie polskim utrwaliли pisarze: Eliza Orzeszkowa w *Nad Niemnem* i *Gloria victis*; Maria Dąbrowska w powieści *Noce i dnie*; Stefan Żeromski w *Wiernej rzece*, a także inni twórcy polskiej literatury w swoich utworach.

W sztuce plastycznej zasłynęli m.in. dzieła Artura Grottgera – cykle „Polonia” i „Lithuania”; Jana Matejki – „Polonia”; Ludomira Benedyktowicza „Nad mogiłą powstańca” i „Podjazd”; Michała Elwiro Andrioli – „Walka powstańcza”; Antoniego Piotrowskiego – „Scena z powstania 1863 roku”, „Aresztowanie powstańca”; Jacka Malczewskiego – „Śmierć na etapie”, „Niedziela w kopalni”, „Sybirak” i „Wigilia na Syberii”; Aleksandra Sochaczewskiego [wł. Lejb Sonder] – „Zakładanie kajdan”, „Branka” oraz „Pożegnanie Europy”; Józefa Chełmońskiego – „Epizod z powstania 1863 roku”, „Powstańcy przed karczmą”; Juliusza Kossaka – „Bitwa pod Ignacem”; Maksymiliana Gierymskiego – „Wymarsz powstańców ze wsi w 1863 r.”, „Powstaniec 1863 roku”, „Patrol powstańczy”; Tadeusza Ajdukiewicza – „Scena z Powstania Styczniowego”, „Obóz powstańców w lesie”; Jana Rosena – „Powstańcy z roku 1863” oraz Stanisława Witkiewicza – „Ranny powstaniec” i „Powstaniec zabity”.

i Feliks Bartczuk poмерли після Другої світової війни в 1946 р. Першому було понад 100 років, другому до цього віку залишилося лише 3 місяці.

Культ повстання серед польського народу увічнили письменники: Еліза Ожешкова у творах «Над Німаном» і « Gloria victis»; Марія Домбровська в романі «Ночі і дні»; Стефан Жеромський у «Вірній ріці», а також інші польські літератори.

В образотворчому мистецтві: твори Артура Гротгера – серії «Полонія» та «Литва»; Ян Матейко – «Полонія»; Людомир Бенедиктович – «Над могилою повстанця» та «Підїзд»; Михайло Ельвіро Андріолі – «Бій повстанців»; Антоній Пьотровський – «Сцена з повстання 1863 року», «Арешт повстанця»; Яцек Мальчевський – «Смерть на етапі», «Неділя в копальні», «Сибіряк» і «Різдво в Сибіру»; Олександр Сохачевський [Лейб Зондер] – «Надягання наручників», «Бранка» та «Прощання з Європою»; Йосиф Хелмонський – «Епізод з повстання 1863 року», «Повстанці перед корчмою»; Юліян Косак – «Битва під Ігнацево»; Максиміліян Геримський – «Вихід повстанців з села 1863 року», «Повстанець 1863 року», «Повстанський патруль»; Тадей Айдукевич – «Сцена Січневого повстання», «Табір повстанців у лісі»; Ян Розен – «Повстанці 1863 року» та Станіслав Віткевич – «Поранений повстанець» та «Убитий повстанець».

Weterani Powstania Styczniowego na dachu biurowca Pałacu Prasy w Krakowie. Stoją od lewej Antoni Süss, Mamert Wandali, Walenty Milczarski, siedzi Wiktor Malewski. Sierpień 1939 roku
Domena publiczna

Literatura / Література

Publikacje ogólnoinformacyjne, pamiętniki, wspomnienia, księgi pamiątkowe

- Białynia Chołodecki Józef, *Cmentarzyska i groby naszych bohaterów z lat 1794-1864 na terenie Wschodniej Małopolski*, Lwów 1928;
 Białynia Chołodecki Józef, *Księga pamiątkowa opracowana staraniem Komitetu Obywatelskiego w czterdziestą rocznicę powstania r. 1863/1864*, Lwów 1904;
 Białynia-Chołodecki Józef, *Epizody z życia Małopolski w XIX w.*, Lwów 1920;
 Grzegorzewski Stanisław, *Wspomnienia osobiste z Powstania 1863 r.*, Lwów 1903;
 Janowski Józef Kajetan, *Pamiętniki o powstaniu styczniowym*, t. 1-3, Warszawa 1923-1931;
Księga pamiątkowa w trzydziestą rocznicę 1863-1864, Lwów 1894;
 Lasocki Wacław, *Wspomnienia z mojego życia*, t. 1, Kraków 1933;
 Micińska Magdalena, *Galicjanie – zesłańcy po powstaniu styczniowym. Zesłanie w głąb Cesarstwa Rosyjskiego. Działalność księdza Ludwika Ruczki. Powroty*, Warszawa 2004;
 Motyka Janusz, Ośmak Dominika, Chruścicka Alicja, *Rok 1863. Wpisani w dzieje Przemysła*, Przemysł 2013;
 Nicieja Stanisław Sławomir, *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1991;
 Nicieja Stanisław Sławomir, *Ogród snu i pamięci. Dzieje Cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie oraz ludzi tam spoczywających w latach 1786-2010*, Opole 2010;
Pamiętniki generała Antoniego Jeziorańskiego: od roku 1848 do roku 1863, Lwów 1880;
 Stella Sawicki Jan, *Udział Galicyj w powstaniu 1863-1864. Ustęp pamiętników Strusia*, Lwów 1889;
 Syroczyński Leon, *Rok więzienia 1864/5 w X Pawilonie Warszawskiej Cytadeli z pamiętnika*, Lwów 1907;
 Syroczyński Leon, *Sprostowanie charakterystycznych niedokładności w książce „Walka o wolność w roku 1863” Franciszka Rawity Gawrońskiego*, Lwów 1913;
 Syroczyński Leon, *Z przed 50 lat: wspomnienie b. studenta kijowskiego Uniwersytetu Leona Syroczyńskiego profesora szkoły politechnicznej we Lwowie*, Lwów 1914.

Opracowania

- Białynia Chołodecki Józef, Szymon Wizunas Moczydłów Szydłowski: (też autobiografia). *Przyczynek do dziejów lat 1863-1864*, Lwów 1924;
 Białynia Chołodecki Józef, Rachwał Stanisław, *Jan Lerski: uczestnik powstania styczniowego, przemysłowiec, obywatel i radny M. Lwowa*, Lwów 1926;
 Bieleń Zdzisław, *Zwycięzca spod Żyrzyna: generał Michał Heydenreich-Kruk (1831-1886)*, Lublin 2006;
 Bruchnalska Maria, *Ciche bohaterki: udział kobiet w powstaniu styczniowym (materiały)*, t. 1, Miejsce Piastowe 1933;
 Чорновол Ігор, *Між археологією та політикою. Володимир Антонович і польське суспільство*, [w:] Ігор Чорновол, *Нариси з історії Галичини*, Львів 2017, s. 36-126;
 Чорновол Ігор, *100 видатних львів'ян*, Львів 2020;
 Dutka Wojciech, *Kobiety w powstaniu styczniowym w świetle historiografii powstańczej 1863-1918*, „Studia Gdańskie” 2012, t. 31, s. 265-276;
 Dunin-Wąsowicz Krzysztof, *Kult tradycji i opieka nad weteranami powstania 1863 roku w okresie międzywojennym*, „Przegląd Historyczny” 1991, t. 82, nr 2, s. 269-276;
 Kaczyński Adam, *Prezydenci Lwowa. Michał Michalski*, „Kurier Galicyjski” z dn. 31 I – 13 II 2020, nr 2, s. 23;
 Kaczyński Adam, *Prezydenci Lwowa. Stanisław Ciuchciński*, „Kurier Galicyjski” z dn. 28 II – 16 III 2020, nr 4, s. 23;
 Kieniewicz Stefan, *Adam Sapieha (1828-1903)*, Lwów 1939;
 Kieniewicz Stefan, *Antoni Chamiec (1840-1908)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 3, Kraków 1937, s. 259;
 Kłak Czesław, *Starkel Juliusz Feliks (1840-1915)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 42, Warszawa-Kraków 2004, s. 302-305;
 Konefał Jan, *Legioniści Piłsudskiego ideowymi spadkobiercami powstańców 1863 roku*, [w:] *Epilog styczniowej insurekcji 1863 roku*, red. Eugeniusz Niebelski, Lublin 2006, s. 219-236;
 Massalski Adam, *Kobiety wobec powstania styczniowego*, „Mówią Wieki” styczeń 2013, nr 1, s. 24-27;
 Michalska-Bracha Lidia, *Od powstania styczniowego do niepodległości. O lwowskiej inteligencji z powstańczą biografią w tle*, „Studia z historii społeczno-gospodarczej” 2018, t. XIX, s. 15-32;
 Michalska-Bracha Lidia, Caban Wiesław, *Lwowski zmierzch uczestników powstania styczniowego. Wojciech Biechoński – prezes Towarzystwa Weteranów 1863 roku*, [w:] *Epilog styczniowej insurekcji 1863 roku*, red. Eugeniusz Niebelski, Lublin 2006, s. 137-167;
 Michalska-Bracha Lidia, Caban Wiesław, *Wojciech Biechoński (1839-1926) – powstaniec 1863 roku (W świetle materiałów Państwowego Archiwum Historycznego we Lwowie)*, [w:] *Kielce i Kielczanie w XIX i XX wieku*, red. Urszula Oettingen, Kielce 2005, s. 23-44;
 Michalska-Bracha Lidia, *Powstanie styczniowe w pamięci zbiorowej społeczeństwa polskiego zaborów*, Kielce 2003;

- Od udziału w ruchach niepodległościowych do edycji źródeł: losy historyków lwowskich*, [w:] *Galicja a powstanie styczniowe*, red. Mariola Hoszowska, Agnieszka Kawalec, Leonid Zaszkilniak, Warszawa-Rzeszów 2013, s. 565-572;
- Pamiętka dla rodzin polskich. Krótkie wiadomości biograficzne o straconych na rusztowaniach, rozstrzelanych, poległych na placu boju, oraz zmarłych w więzieniach, na tułactwie i na wygnaniu syberyjskim od roku 1861-1866: ze źródeł urzędowych, dzienników polskich, jak niemniej z ustnych podań osób wiarygodnych i towarzyszy broni, zebrał i ułożył Zygmunt Kolumna*, Kraków 1867, cz. I;
- Powstanie styczniowe. Historia i tradycje. Opracowanie zbiorowe*, red. Tadeusz Krząstek, Warszawa 2003;
- Ramotowska Franciszka, *Skotnicki Antoni (1841-1897)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 38, Warszawa-Kraków 1997, s. 199-300;
- Redzik Adam, *Od powstania styczniowego do profesora Uniwersytetu Lwowskiego – casus Stanisława Szachowskiego*, [w:] *Galicja a powstanie styczniowe*, red. Mariola Hoszowska, Agnieszka Kawalec, Leonid Zaszkilniak, Warszawa-Rzeszów 2013, s. 553-564;
- Stępień Stanisław, Kamela Małgorzata, *Święcicki (Swiencickij) Paulin (1841-1876)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. LI/3, z. 210, Warszawa-Kraków 2017, s. 466-468;
- Stępień Stanisław, *Teleżyński Alojzy Henryk (1843-1906)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. LIII/1, z. 216, Warszawa-Kraków 2018, s. 102-104;
- Sroka Łukasz Tomasz, *Rada Miejska we Lwowie w okresie autonomii galicyjskiej 1870-1914. Studium o elicie władzy*, Kraków 2012;
- Sudolski Zbigniew, *Zofia Romanowiczówna – heroiczny wzorzec kresowianki (w świetle nieznanego „Dziennika” z lat 1842-1930)*, [w:] *Kresowianki. Krąg pisarek heroicznych*, red. Krzysztof Stępnik, Monika Gabryś – Sławińska, Lublin 2006, s. 11-18;
- Szwedo Bogusław, *Powstańcy styczniowi odznaczeni orderem Virtuti Militari*, Mińsk Mazowiecki-Warszawa-Tarnobrzeg 2013;
- Śliwińska Wiesława, *Syberia w życiu i pamięci Gieysztorów – zesłańców postyczniowych*, Warszawa 2000;
- Tyrowicz Marian, *Michalski Michał (1846-1907)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XX, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1975, s. 596-597;
- Załączny Jolanta, *Powstanie styczniowe „wojną kobiecą”*, „Niepodległość i Pamięć” 2013, nr 1-2, s. 87-98;
- Załączny Jolanta, *Weteranki Powstania Styczniowego wobec rzeczywistości odradzającej się Rzeczypospolitej*, „Niepodległość i Pamięć” 2014, nr 3-4, s. 49-64;
- Załączny Jolanta, *Zofia Romanowiczówna – lwowska aktywistka z powstańczym rodowodem*, [w:] *Kobiety na Kresach na przełomie XIX i XX wieku*, red. Adriana Dawid, Joanna Lusek, Warszawa 2016, s. 277-286;
- Zgon prezydenta miasta Lwowa* [Michała Michalskiego], „Nowości Ilustrowane” z dn. 20 IV 1907, nr 16, s. 2;
- Zygmuntowicz Zygmunt, *W 66 rocznicę Powstania Styczniowego. 1863-1929. Weteranom lwowskim w hołdzie*, Lwów 1929.

Strony internetowe

- Kieniewicz Stefan, *Internetowy Polski Słownik Biograficzny – Józef Kajetan Janowski (1832-1914)*, [w:] <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jozef-kajetan-janowski>
- Ludwik Gajewski – *powstaniec styczniowy ze Lwowa*, [w:] <https://www.historypoz.pl/ludwik-gajewski---powstaniec-styczniowy-ze-lwowa>
- Sroka Stanisław Tadeusz, *Internetowy Polski Słownik Biograficzny – Leon Syroczyński (1844-1925)*, [w:] <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/leon-syroczyński>
- Wojciech Biechoński – *powstaniec, naftowiec, samorządowiec*, [w:] <https://oilcity.mik.krakow.pl/pioneers/wojciech-biechonski-po-wstaniec-naftowiec-samorzadowiec/>

Panorama Lwowa z połowy XIX w.
Kopia akwareli w zbiorach PWIN

**Projekt finansowany ze środków Kancelarii Prezesa Rady Ministrów
w ramach konkursu Polonia i Polacy za Granicą 2022**

**Проект, фінансований Канцелярією Голови Ради Міністрів
в рамках конкурсу «Полонія та Поляки за Кордоном 2022»**

**Projekt „Tu jest Polska - wystawy, publikacje, pielęgnowanie
pamięci” realizowany przez Fundację Wolność i Demokracja.**

**Проект «Тут є Польща – виставки, публікації, плекання пам'яті»,
реалізований Фондом «Свобода і Демократія»**

Publikacja wyraża jedynie poglądy autorów i nie może być utożsamiana
z oficjalnym stanowiskiem Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.

Публікація представляє виключно погляди авторів і не може бути ототожнена
з офіційною позицією Канцелярії Голови Ради Міністрів.